

İSTANBUL ŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**5846 SAYILI FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU KAPSAMINDA
ESER KAVRAMI VE YAPAY ZEKA ÜRÜNLERİ**

BÜŞRA KAYNAK BALTA

OCAK 2020

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Özel Hukuk alanında Yüksek Lisans Derecesini alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri:

KANAATI

İMZA

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Güleş
(Tez Danışmanı)

KABUL

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Atlan

KABUL

Hülya Atlan

Dr. Öğr. Üyesi Etem Kara

Kabul

Bu tezin İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Tarih
10.01.2020

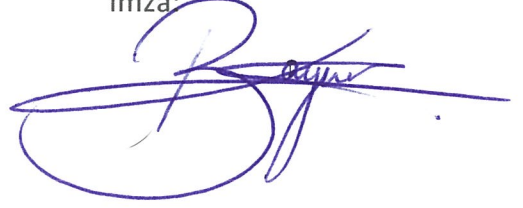
Mühür/İmza

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Büşra Kaynak Balta

İmza:

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized initial 'B' followed by a series of loops and a long horizontal stroke extending to the right.

ÖZ

5846 SAYILI FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU KAPSAMINDA ESER KAVRAMI VE YAPAY ZEKA ÜRÜNLERİ

Kaynak Balta, Büşra

Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Güleş

Ocak 2020, 112 Sayfa

İnsan zekasının model alınması suretiyle geliştirilmeye başlanılan, makinelere insan zekasını, yani bir varlığın çevresinde olan biteni algılama işlevi gören niteliği kazandırmaya adanmış bir etkinlikten ibaret olan ve kavramsal anlamda ilk defa 1956 senesinde Amerikalı bilgisayar bilimcisi John McCarthy tarafından kullanılıp literatüre geçen yapay zeka, 20. yüzyıl itibariyle kendi tarihçesinde seyreden teknolojik ve bilimsel gelişmeler dolayısıyla insan hayatının her evre ve alanına hızlı ve tutarlı bir şekilde dahil olmayı başarmıştır. Yerleri temizlemeye ve süpürmeye yarayan robotlardan, tıbbi klinik uygulamalarda kullanılan yapay zeka tekniklerine kadar her alanda günümüz insanının yapay zeka ile karşılaşması mümkündür. İnsanla bu denli bütünleşen yapay zeka sistem ve uygulamalarına hukuk biliminin duyarsız kalamayacağı aşikardır. Ancak yapay zekanın insan yaşamına, insan benzeri yetenek ve kabiliyetlerle müdahil olmasıyla birlikte, çeşitli alanlarda mevcut hukuki düzenlemelerin uygulanması noktasında sorunlar belirebilmektedir. Fikri mülkiyet hukuku açısından, otonom özelliklerini gün geçtikçe arttıran yapay zekaların, tıpkı bir insan gibi çeşitli sanat eserlerini meydana getirmeleri; resim çizen, şarkı söyleyen, dans eden robotların, müzik besteleyen bilgisayarların ve ürettikleri eserlerin de sayısının gittikçe artması, yapay zeka ürünlerinin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu bünyesinde bir eser olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olamayacağı ve bu ürünlerin eser olarak kabulü halinde telif haklarının kime verileceği, eser sahibinin nasıl tayin edileceği tartışmalarını doğurmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında öncelikle 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun sistematüğini açıklamak maksadıyla kısaca fikri mülkiyet hukukunun tarihsel gelişimi

anlatılmış, 5846 sayılı kanunun hukuken korumaya layık bulduğu 'eser' ve 'eser sahibi' kavramları incelenmiş, kanunun belirlemiş olduğu eser sayılma unsurları tüm boyutlarıyla irdelenmeye çalışılmış, eser çeşitlerine ve eser sahibi haklarına da değinilmiştir. Sonuç olarak yapay zeka ürünlerinin mevcut düzenlemeler ışığında nasıl yorumlanabileceği ortaya konmuş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fikri Mülkiyet Hukuku, Yapay Zeka, 5846 sayılı FSEK, Eser.

ABSTRACT

WORK CONCEPT AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) PRODUCTS IN LAW NO. 5846 ON INTELLECTUAL AND ARTISTIC WORKS

Kaynak Balta, Büşra

LLM, Department of Private Law

Thesis Advisor: ASST. PROF. Tuğba Güleş

January 2020, 112 pages

Started developed by taking human intelligence as a model, devoted to transfigure machines into human intelligence, which is made up as an activity making them able to comprehend what's going around, and firstly used conceptionally in the year 1956 by John McCarthy, an American computer scientist, artificial intelligence (AI) takes so its place in the literature. Due to the technological and scientific developments in it's history in the 20th century, AI succeeded to get fastly and consistently involved in every stage and area of humans life. So today's human being is able to meet with AI in every sphere; from robots cleaning up and brushing the floor to the AI technics used in medical and clinical practices. Therefore juridical science can not be unconcerned with AI systems and practices, which became such integrated with humans. But together with AI's taking part in humans life with human like capabilities and talents, it is possible that same problems appear in existing legal arrangements. From the point of intellectual property law, it is a question, how to deal with AI, increasing day by bay its autonomic property and producing artworks exactly like humans. The cumulative number of painting, singing, dancing robots, music composing computers and their products, poses the issue how to evaluate the AI products in concept of law number 5846. It creates the problem of the possibility to accept AI products as intellectual and artistic work and if its seen as possible, how than the author is to nominate. For this reason this study, firstly and briefly expresses the historical development of intellectual property law with the purpose to explain the sistematic of the law number 5846, it analyses the 'work' and the 'author' concepts which are deemed worthy of for legal

protection by the law, it discusses thoroughly all criterions needed for being regarded as an intellectual and artistic work which are mentioned by the law, and it also mentions the work types and the author's rights. Consequently it is shown how to interpret the AI products situation in consideration of existing statutes and solutions are offered.

Key words: Intellectual property law, AI, FSEK, intellectual and artistic work.

ÖNSÖZ

Fikri mülkiyet hukuku bağlamında yapay zeka ürünlerinin eser niteliğine ve yapay zekanın eser sahipliği tartışmalarına odaklanan bu çalışma ile, mevcut düzenlemeler dahilinde yapay zeka alanındaki gelişmelerin nasıl yorumlanabileceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaca uygun olarak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun takip ettiği sistematığı aktarabilmek adına, kısaca fikri mülkiyet hukukunun nasıl bir tarihsel süreçten geçerek ve hangi önemli uluslararası sözleşmelerin aktedilmesiyle mevcut haline eriştiği açıklanmış, kanunun eser kavramı ve unsurlarıyla ilgili hükümleri tüm yönleriyle incelenip ele alınmış ve yapay zeka ürünlerinin eser vasfına sahip olup olamayacağı, bu anlamda bir hukuki korumanın 5846 sayılı FSEK kapsamında sağlanıp sağlanamayacağı tartışılmıştır. Teknolojik gelişmelerin tanıdığı imkanlara bağlı olarak gün geçtikçe otonom özellikleri artan ve insan hayat ve yaşamında büyük ve önemli yerler kaplamaya başlayan yapay zekaların eylemleri sonucunda meydana getirilen ürünlerin, hukuk cihetiyle sınıflandırılması ve değerlendirilmesi bir gereksinim halini alacaktır ve hatta almıştır. Nitekim bu çalışma ile, bahsi geçen hususlara bir katkı sağlanmak istenmiş, yapay zeka ve ürünlerinin, 5846 sayılı kanun dolayısıyla karşılaşılabilecekleri sorunlara yönelik çözümler önerilmiştir.

'5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Kavramı ve Yapay Zeka Ürünleri' konu başlıklı bu çalışmamla iştigal ederken, zaman zaman kaybolduğum zihin dünyamda tekrar toparlanıp kaldığım yere dönebilmeyi, hayatta gerçekten neyin önemli olduğunu bana öğretmiş oldukları için anne ve babama borçlu bulunmakta ve en özel teşekkürlerimi onlara sunmaktayım. Bu süreçte beni teşvik eden eşime, akademik desteğini benden esirgemeyen danışmanım, sayın Hocam Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Güleş'e sonsuz minnettarım.

İÇİNDEKİLER

Öz.....	iv
Abstract.....	vi
Önsöz.....	viii
İçindekiler.....	ix
Kısaltmalar ve İşaretler.....	xiii
BÖLÜMLER	
GİRİŞ.....	1
1. Temel Bilgiler.....	4
1.1. Fikri Mülkiyet Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Tarihi Gelişimi.....	4
1.1.1. Fikri Mülkiyet Hukukunun Gelişimi.....	4
1.1.2. Fikri Mülkiyet Hukukunun Gelişiminde Önemli Uluslararası Sözleşmeler.....	7
1.1.2.1. Bern Sözleşmesi.....	7
1.1.2.2. Roma Sözleşmesi.....	9
1.1.2.3. TRİPS Sözleşmesi.....	9
1.1.2.4. WİPO Anlaşması.....	11
1.2. Fikri Mülkiyet Hukukunun Niteliği ve Temellendiği İlkeler.....	11
1.3. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Amacı ve Kapsamı.....	13
2. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Eser ve Eser Sahibi.....	17
2.1. Eser Kavramı Terminolojisi.....	17
2.1.1. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Bünyesinde Eser Kavramının Tanımı ve Niteliği.....	17
2.1.2. Eserin Oluşumu.....	19
2.1.3. Kamu Düzenine ve Ahlaka Aykırı Fikir ve Sanat Eserleri.....	21
2.2. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Sayılmanın Unsurları...22	
2.2.1. Kanunun Tespit Ettiği Eser Grupları Arasında Yer Almak (Objektif Unsur).....	23
2.2.2. Sahibinin Hususiyetini Taşımak (Sübjektif Unsur).....	24
2.2.2.1. Hususiyetin Tanımı.....	24

2.2.2.2. Hususiyetin Tespiti (Yaratıcılık Düzeyi).....	27
2.3. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Eser Çeşitleri.....	29
2.3.1. İlim ve Edebiyat Eserleri.....	29
2.3.2. Müzik Eserleri.....	32
2.3.3. Güzel Sanat Eserleri.....	33
2.3.4. Sinema Eserleri.....	35
2.3.5. İşlenme ve Derlemeler.....	36
2.3.6. Alenileşmiş ve Yayınlanmış Eserler.....	37
2.4. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Eser Sahibi.....	38
2.4.1. Eser Sahibi Kavramının Kanuni Tanımı ve Türleri.....	38
2.4.2. Eser Sahibine 5846 Sayılı FSEK Kapsamında Tanınan Haklar.....	40
2.4.2.1. Manevi Haklar.....	41
2.4.2.2. Mali Haklar.....	42
3. Yapay Zeka ve Yapay Zeka Ürünleri.....	44
3.1. Zeka ve Yapay Zeka, Kavram ve Tanımlar.....	44
3.1.1. Terminolojik Yaklaşımda Zeka ve Türleri.....	45
3.1.2. Yapay Zeka Kavramı ve Tanımı.....	46
3.1.3. Yapay Zeka ile Biyolojik Zeka Mukayesesi.....	48
3.2. Yapay Zekanın Oluşum ve Gelişim Sürecine Farklı Bilim Dallarının Etkisi.....	49
3.2.1. Yapay Zeka ve Felsefe.....	49
3.2.2. Mitoloji ve Edebiyat, Isaac Asimov ve Üç Robot Yasası.....	51
3.2.3. Yapay Zeka Tasarılarında Biyoloji ve Psikoloji Biliminin Yansımaları.....	53
3.2.4. Evrim Teorisi ve Yapay Zeka.....	54
3.3. 20.Yüzyılda Kısa Tarihçesi ve Örnekleriyle Yapay Zeka.....	55
3.3.1. 1950 ve 60'lı Yıllar: Yapay Zeka Araştırmalarında İlk Adımlar.....	55
3.3.1.1. Alan Turing ve Turing Testi – Zeki Bilgisayarlara Ulaşma Arzusu.....	55
3.3.1.2. ELİZA Adlı Yapay Zeka Programı.....	57
3.3.2. 1970 ve 80'li Yıllar: Kışı ve Baharıyla Yapay Zeka.....	58
3.3.2.1. MYCIN - Uzman Sistemlerin Geliştirilmesi	58

3.3.2.2. Yapay Zeka Kışı - Çalışmalarının Duraksama Nedenleri.....	59
3.3.2.3. Yeni Perspektifler ve Yaklaşımlar.....	60
3.3.3. 1990’lardan Günümüze Yapay Zeka.....	61
3.3.3.1. Deep Blue’nun Büyük Galibiyeti.....	61
3.3.3.2. Roomba – İlk Ev Robotu.....	62
3.3.3.3. İnsansı Robotlar.....	63
3.3.3.4. Bestekar AIVA.....	64
3.3.3.5. Yapay Zekanın İnsan Karşısında İkinci Oyun Galibiyeti – Alpha GO.....	65
3.3.3.6. İnsansız Hava Araçları.....	66
3.3.3.7. Resim Çizen Bilgisayarlar.....	67
3.4. Yapay Zeka Alanında Uluslararası Platformda Gerçekleştirilen Yasama Çalışmalarından Örnekler.....	68
3.4.1. 2016 Tarihli ABD Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyi Raporu.....	68
3.4.2. 2016 Tarihli ABD Yapay Zeka Araştırma ve Geliştirme Ulusal Strateji Planı.....	69
3.4.3. 2016 Tarihli Birleşik Krallık Robotik Prensipleri.....	70
3.4.4. 2019 Pekin Yapay Zeka İlkeleri.....	71
3.4.5. Avrupa Birliğinde Seyreden Çalışmalar.....	73
3.5. 5846 Sayılı FSEK Kapsamında Yapay Zeka Ürünlerinin Eser Vasfına Sahip Olup Olamayacağı Konusu.....	74
3.5.1. 5846 Sayılı FSEK m.1B/a) ve Hukukta Kişilik Mefhumu.....	75
3.5.2. Yapay Zekanın Hukuki Durumu.....	78
3.5.3. Yapay Zekanın Hukuki Statüsü İçin Önerilen Kişilik Modelleri.....	81
3.5.3.1. Elektronik Kişilik Modeli.....	82
3.5.3.2. Yapay İnsan Modeli.....	83
3.5.3.3. Yapay Vekil Modeli.....	84
3.5.3.4. Kölelik Modeli.....	86
3.5.4. Yapay Zekanın Hukuki Sorumluluğu.....	87
3.5.4.1. Yapay Zeka ve Sözleşme Sorumluluğu.....	87
3.5.4.2. Yapay Zeka ve Sözleşme Dışı Sorumluluk.....	88

3.5.5. Yapay Zeka Ürünlerinin 5846 Sayılı FSEK Kapsamında Eser Niteliği ve Telif Hakları Tartışması.....	91
Sonuç.....	100
Bibliyografya.....	105

KISALTMALAR VE İŞARETLER

§	: Dolar
%	: Yüzdellik Oran
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AI	: Artificial İntenlligence (Yapay Zeka)
bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GPS	: Küresel Konumlama Sistemi
HD.	: Hukuk Dairesi
IBM	: International Business Machines, Teknoloji Bilişim Şirketi
İHA	: İnsansız Hava Araçları
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
m.	: Madde
MIT	: Massachusetts Teknoloji Enstitüsü
SACEM	: Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs de Musique
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TPMK	: Türk Patent ve Marka Kurumu
TRİPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması
US	: Uzman Sistemler
vb.	: Ve Benzeri
vs.	: Ve Sair
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

21. yüzyılın en çok rağbet gören, göstermiş olduğu önemli gelişim süreçlerinden ötürü hukuk ve teknoloji bilimi başta olmak üzere, birçok bilim dalının ilgi ve merak odağı haline gelen kavram, kuşkusuz yapay zeka kavramıdır. İnsanın, Eski çağlardan bu yana kendi yükümlülüklerini bir başkasına devretme ve böylelikle sorumluluklarını en aza indirmeye isteğinin sonucu olarak filizlenen, zaman içerisinde ise teknolojik prosedürlere bağlı olarak gerek amaç gerekse de işlevsel anlamda bambaşka bir boyuta taşınan, yepyeni vizyonlar ve hedefler edinen yapay zeka, artık basit matematiksel hesapları çözmekten çok daha öte, insanlarla iletişim kurup etkileşim sağlayabilen, kendi kendini eğitebilen, kendi kendine öğrenebilen yeteneklere erişmiştir. Salt bilimkurgu romanlarının veya 'Matrix', 'Westworld', 'Her' gibi bilimkurgu dizi ve filmlerinin konusu olmaktan çoktan sıyrılan yapay zeka, insan yaşamında çok geniş bir konum üzerinde hakimiyet kurmuş, bir gerçeklik halini almıştır denebilir. Bundan bir asır önce yaşayan insanların nasıl ki akıllı ev aletlerini, elden düşmeyen ve yapay zeka uygulamalarıyla donatılmış cep telefonlarını tahayyül etmeleri imkansız olmuşsa, günümüz insanının da bundan bir asır sonrasının imkanlarını, yapay zeka araştırmaları hususunda gelinecek aşamaları düşlemesi, yalnızca içinde yaşadığı zaman diliminin sunduklarıyla sınırlıdır. Dolayısıyla yapay zekanın otonom özelliklerinin günden güne çoğalması, yapay zekanın insan tesiri olmadan tamamen kendiliğinden, derin öğrenme yöntemini kullanmak suretiyle, deneyimlediği olgulardan çıkarımda bulunması, böylelikle kendi kendine bulgulara ulaşması ve bunlardan öğrenmesi sayesinde, birçok alanda faaliyet göstermesi ve nihayetinde de ortaya bir şeyler koyması mümkün olmuştur. Sağlık, eğitim, temizlik ve savunma gibi sektörler, yapay zekanın faaliyet alanlarından yalnızca birkaçını teşkil etmektedir. Bahsi geçen sektörlerin yanı sıra, yapay zekanın sanatsal anlamda da faal olduğu ve tıpkı insan benzeri, insan elinden çıkmış gibi ürünler oluşturabildiği bilinmektedir. Kendi kendine kareografi oluşturup ritme uygun olarak dans figürleri sergileyen, demeçler verip edebi eser niteliğinde cümleleri spontane bir biçimde art arda sıralayabilen ya da müzik yapabilen, renklerin ahengini yakalayarak resim çizebilen yapay zeka uygulama ve sistemlerinin sayısı küçümsenemeyecek kadar

çoğalmıştır. İnsanın, zihin süzgecinden elemek suretiyle, yaratıcı gayretini adadığı ve hususi uğraşlar sonucunda ürettiği sanatsal ve fikri çalışmaların, fikri mülkiyet hukuku çerçevesinde 5846 sayılı FSEK kapsamında hukuken korunduğu, eser sahibinin eseri dolayısıyla kanunda bahsedilen hakları kullanma yetkisinde bulunduğu ve herhangi bir esere yönelik ihlalin söz konusu olması halinde, hukukun çeşitli yaptırımları öngördüğü bilinmektedir. Fikri mülkiyet hukukunun esasını ve usulünü teşkil eden bu olgular gereğince tasarlanan ve uygulanan mevcut düzenlemelerden yapay zeka ürünlerinin de yararlanıp yararlanamayacağı tartışmaları, yapay zekaların otonomlaşmasıyla daha da yükselmektedir. ‘Sanatın ve Sanatçının Korunması’ başlığını taşıyan 2709 sayılı T.C. Anayasası’nın 64. maddesinin, “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.” hükmü uyarınca, sanatsal faaliyetlerin desteklenmesinin bir yandan hem devlet için, diğer yandan da hem devletin yükümlülüklerini ilgili yasal düzenlemeler ile tespit edecek olan kanun koyucu için de anayasal bir görev olduğu ortadadır.

Bu nedenle toplamda üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, kısaca fikri mülkiyet hukukunun ve 5846 sayılı kanunun tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Aynı zamanda 5846 sayılı yasanın oluşumunda önemli etkilere sahip olan Bern, Roma, TRİPS ve WIPO gibi uluslararası sözleşmelerin içeriği ve özellikleri açıklanmıştır. Haricen fikri mülkiyet hukukunun niteliği ve temellendiği ilkelere de değinilmek suretiyle 5846 sayılı FSEK’nun sistematığı, amacı ve kapsamından da bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, fikri mülkiyet hukukunun adeta merkezini oluşturan ve kanun içerisinde de düzenlenmiş olan fikri ‘eser’in kavramsal yönleri aydınlatılmış, kanunun tayin ettiği eser sayılma unsurları sırasıyla ortaya konmuş, eserin oluşumu ve eser gruplarının vasıfları anlatılmıştır. Eser sahibinin ve kanunen kendisine özgülünen fikri hakların tanımına da bu bölümde özetle değinilmiştir.

Üçüncü bölüm yapay zekadan ve yapay zeka ürünlerinden teferruatlıca bahsedilen bölümdür. Yapay zeka hakkında temel bilgilerin de verildiği bu bölümün başında,

yapay zekanın literatürde hakim olan kavramsal tanımları sunulmakta ve yapay zeka ile biyolojik zekanın mukayesesi yapılmaktadır. Daha sonra yapay zekanın geliştirilmesinde önemli etkiye sahip felsefe, edebiyat, mitoloji, biyoloji gibi bilim dallarının, yapay zeka temelinde hangi nedenlerle ve nasıl yer aldıkları belirtilmektedir. Yapay zekanın tarihsel gelişim süreci bildirilirken, zaman dilimi 20. yüzyıl ile sınırlı tutulmuş ve dönemler içerisinde seyreden hadiselerin akılda kalıcılığını ve anlaşılabilirliğini arttırmak adına kronolojik sıraya uygun olarak yapay zeka örnekleri de tercih edilmiştir. Bunlarla birlikte yapay zeka alanında girilen bazı yasama faaliyetleri de anlatılmıştır. FSEK kapsamında yapay zeka ürünlerinin eser niteliğini tespit edebilmek adına, yapay zeka için önerilen yasal kişilik modelleri irdelenmiş, bu kişilik modellerinin hukukun kişilik mefhumuyla bağdaşp bağdaşmadığı tartışılmış ve mevcut durumda yapay zeka ürünlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL BİLGİLER

1.1. Fikri Mülkiyet Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Tarihi Gelişimi

1.1.1. Fikri Mülkiyet Hukukunun Gelişimi

Fikri Mülkiyet Hukukunun zaman içerisindeki gelişimini yorumlayabilmek, tarihin eski dönemlerini irdelemekle, madalyonun yüzünü Antik ve Orta Çağ devirlerine yöneltmekle mümkün olacaktır. “Bir şeyin aslına sahip olan kimse, onun teferruatına da sahip olur.”¹ ilkesinin benimsendiği tarihin bu ilk dönemlerinde, mülkiyet bilinci, fikri mülkiyet hak bilincinden yoksunluk sergilemekte ve böylelikle bir Fikri Mülkiyet Hukukunun varlığından söz edilememektedir. Örneğin Antik Çağ döneminin din temelli perspektifi, bir eserin yaratıcısını o eserin sahibi olarak değil, tanrıların özel yeteneklerle kuşattığı seçilmiş bir kimse olarak algılamaktadır.² Orta Çağda ise hem dini hem de ekonomik sebeplere bağlı olarak kültürel yatırımların sınırlılığı, ayrıca da üretimin çoğunlukla tarım odaklı olması, müstakil bir sanat pazarının oluşmasının önüne geçmiştir.³

Ancak matbaanın 15. yüzyılda icat edilmesiyle birlikte fikri haklara ilişkin ilk düzenlenmeler baş göstermiş; ve bu olay Fikri Mülkiyet Hukuku cihetiyle bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Zira yazılı eserlerin basımının kolaylaşması, yayımcılık ve dağıtımcılık faaliyetlerini de olumlu etkileyerek hızlandırmıştır.⁴ Bu nedenle fikri haklara yönelik tarihte ilk yasalar, basım imtiyazları şeklinde tasarlanmıştır.⁵ Fakat zamanla yayınevleri, bu imtiyazları dayanak göstererek, eser sahiplerinin haklarını yok saymak suretiyle basılı eserleri kendi mülkiyetleri addetmeye başlamışlardır.⁶ Bu

¹ “Telif Hakkı Nedir?,” Telif Hakları Genel Müdürlüğü, erişim 17 Ekim 2019.

<http://www.telifhaklari.gov.tr/Telif-Hakki-Nedir>.

² Arthur – Axel Wandtke, *Urheberrecht* (Berlin: De Gruyter, 2017), 3 – 4.; Walter Bappert, *Wege zum Urheberrecht* (Frankfurt: Klostermann 1962), 40.

³ Wandtke, *Urheberrecht*, 4.

⁴ Mustafa Ateş, “Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye,” *FMR Dergisi*, C.6, S.1 (2006): 16.

⁵ Ulrich Löwenheim, *Handbuch des Urheberrechts* (Müniç: C.H. Beck,2010), 7.

⁶ “Telif Hakkı Nedir,” Telif Hakları Genel Müdürlüğü, erişim 17 Ekim 2019.

<http://www.telifhaklari.gov.tr/Telif-Hakki-Nedir>.

husus eser sahiplerinin haklarını tamamen bertaraf etmiş ve hukuki ve ekonomik anlamda da eser sahiplerini korunaksız bırakmıştır.

Mukayeseli hukuk açısından, eser sahiplerinin ekonomik haklarına hukuki koruma sağlayarak bilimi teşvik etmeyi amaçlayan ilk kanun, 1709 yılında İngiltere’de kabul edilen **“Act Anne”** kanunudur.⁷ Fransa’da ise yalnızca ülke sınırları içerisinde değil tüm dünyada da çeşitli değişimlerin öncüsü olan Fransız Devrimi, egemen imtiyazları ortadan kaldırmıştır. Devrim sonrası iktidara gelen burjuvazi, eser sahibinin eser üzerindeki mülkiyet hakkını kabul etmiş⁸ ve böylelikle 1793 senesinde telif haklarını konu alan kanunlar çıkartılmıştır.⁹ İngiltere ve Fransa’ya kıyasla Almanya’da fikri hakların yasal bir düzenlemeyle kanunen korunması daha geç bir tarihe tekabül etmektedir. Bunun nedeni ise Alman Devletleri arasında siyasi birliğin henüz mevcut olmamasıdır.¹⁰ İlk telif hakları kodlamalarını içeren ve 1837 yılında Prusya’da çıkartılan **“Prusya Bilim ve Sanat Eserleri Üzerindeki Mülkiyetin Korunması Kanunu”**nu, Alman Devletlerinin imparatorluk halini almasıyla birlikte, 1871 senesinde imparatorluk kanunu olarak kabul edilmiş ve 1876, 1901, 1907 ve 1965 yıllarında çeşitli değişikliklere uğramıştır.¹¹ ABD’de ise fikri hakların temini, dönem itibariyle İngiltere’ye olan bağlılık nedeniyle **“Act Anne”** kanunuyla sağlanmış, fakat bağımsızlığın ilanı ile beraber 1790 tarihli **“Telif Hakları Kanunu”** yürürlüğe girmiştir.¹²

Türkiye cihetiyle fikri hakların tarihçesi açısından, öncelikle ülkenin hukuk ve yönetim sistemlerini ele almak gerekmektedir. Zira 18. yüzyıla kadar Osmanlı Devletinin benimsemiş olduğu hukuk sistemi şeri ve örfi hukuka dayanmaktadır. 19. yüzyıl ve Tanzimat döneminden itibaren ise batılı hukuk anlamında uygulamalara geçiş sağlanmıştır.¹³ Bu bağlamda Osmanlı Devletinde telif haklarından kavramsal

⁷ Savaş Bozbel, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2012), 4.

⁸ “FİKRİ MÜLKİYET HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ,” Gün Hukuk Bürosu , erişim 17 Ekim, 2019.

<http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/> .

⁹ Nuşin Ayiter, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 1982), 21.

¹⁰ Ayiter, 22.

¹¹ Bozbel, 5.; Paul Daude, *Lehrbuch des Deutschen literarischen, künstlerischen und gewerblichen Urheberrechts* (Stuttgart: Ferdinand Enke, 1888), 2.

¹² “FİKRİ MÜLKİYET HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ,” Gün Hukuk Bürosu, erişim 17 Ekim, 2019.

<http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/> .

¹³ Diren Çakmak, “Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.21 (2007): 196.

olarak bahseden ilk metin, 1850 senesine ait **Encümen-i Daniş Nizamnamesi**'dir.¹⁴ Encümen-i Daniş Nizamnamesi'nin, eseri bir fikrî mahsül olarak kabul etmesiyle birlikte eser sahibinin mali hakları da ilk defa gündeme gelmiştir. Daha sonra batılı devletlerin de desteğini almak amacıyla 1857 yılında düzenlenen **Telif Nizamnamesi**'yle¹⁵ sansür yasallaştırılmış, eser sahibine yaşam süreci boyunca bir imtiyaz tanınmıştır. Böylelikle eser sahibinin eseri üzerinde zilyetliği bulunmakta ve kendisinden izinsiz bir şekilde eserinin çoğaltılması halinde yaptırımlar gündeme gelmektedir. Telif haklarına yönelik ihlaller için uygulanacak cezalar 1858 senesine ait **Ceza Kanunname-i Hümayun**'unun 241. maddesinde tespit edilmiştir. Esasen 1810 seneli Fransız Ceza Kanunu çevirisi olan Ceza Kanunname-i Hümayun'un 241. maddesinde ise ilgili yaptırım, *"Müellifin imtiyazatı aleyhine olarak basan veya bastıran ve imal ve icrası bir şahsa, yahut bir şirkete imtiyaz olarak hasredilmiş olan şeyi yapan ve yaptıran kimse bir nevi sahtekarlık etmiş olacağından tabettirdiği kütüb vesaire veyahut yaptırdığı şeyler zapt ile sahibi imtiyaza verilir ve beş mecrediye altınından yüz mecrediye altınına kadar cezayı nakdi alınır ve bu suretle hariçte tab ve imal olunmuş olanları memaliki mahrusaya ithal edenlerden kezalik beş mecrediye altınından yüz mecrediye altınına kadar cezayı nakdi ahz olunur ve bu makule matbuat ve mamulatı bilerek satanlar bir mecrediye altınından beş mecrediye altınına kadar cezayı nakdi ahzile mücazat kılınırlar."*¹⁶ şeklinde düzenlenmiştir. Bu iki nizamnamenin ardından ise 1879 yılında, 1844'te Fransız Patent Kanunu'ndan iktibas edilen **İhtira Beratı Kanunu**, dünyanın altıncı patent kanunu olma vasfına sahiptir. Fakat 110 yıl boyunca tek bir değişikliğe uğramadan yürürlükte kalan İhtira Beratı Kanunu, bu anlamda bir dünya rekoruna sahiptir.¹⁷ Ancak Türk fikri mülkiyet hukukundaki yasal düzenlemelerin varlığı her ne kadar 19. yüzyıla uzansa da, bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve uygulamaya konması yakın tarihe kadar mümkün olmamıştır. Örneğin II. Meşrutiyet döneminde, 1910 yılında düzenlenen ilk telif hakkı kanunu, **Hakkı-ı Te'lif Kanunu**'nun yürürlükte kaldığı zaman dilimi boyunca oldukça nadir uygulandığı tespit edilmektedir. Günümüzde hala yürürlükte

¹⁴ "FİKRİ MÜLKİYET HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ," Gün Hukuk Bürosu, erişim 17 Ekim, 2019. <http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/> .

¹⁵ Çakmak, 206.

¹⁶ Çakmak, 206.

¹⁷ Cahit Suluk, Rauf Karasu ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Ankara: Seçkin, 2017), 30.

olan ve çeşitli zamanlarda Avrupa Birliği yönergelerine uyum sağlamak adına değişikliklere uğrayan **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK)**'nin düzenlemesi ise, 1952 senesinde Prof. Dr. Ernest Eduard Hirsch tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁸

1.1.2. Fikri Mülkiyet Hukukunun Gelişiminde Önemli Uluslararası Sözleşmeler

1.1.2.1. Bern Sözleşmesi

1886 tarihli Bern Sözleşmesi, fikri ürünlerin korunmasına yönelik ilk ve en eski uluslararası metin olma vasfına haizdir.¹⁹ Sözleşme, ismini taraf devletlerce imzalandığı yer olan İsviçre'nin Bern şehriden almaktadır. Eksiksiz adı "*Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi*" olan bu sözleşmenin ilk ortaya çıkışı, Victor Hugo öncülüğündeki Uluslararası Edebiyatçılar ve Sanatkarlar Cemiyeti'nin ihtiyaçları doğrultusunda yürütülen faaliyetler şeklinde olmuş²⁰, daha sonra ise fikri eserlerin telif haklarının, taraf olan uluslararası devletlerce de korunmasına ve tanınmasına yönelik bir amacı benimseyerek Bern Birliği kurulmuştur.²¹ Sözleşme daha ilk maddesinde bu amacı açıkça dile getirerek, üye devletlerin de taahhüt etmiş oldukları ortak yükümlülüğü, "*Bu Sözleşmenin uygulanacağı ülkeler, eser sahiplerinin edebiyat ve sanat eserleri üzerindeki haklarını korumak amacıyla bir Birlik kurarlar.*" ifadesiyle vurgulamaktadır.²² 9 Eylül 1886'da Bern'de imzalanan bu sözleşme, daha sonra 4 Mayıs 1896 tarihinde Paris'te, 13 Kasım 1908 de Berlin'de, 20 Mart 1920'de Bern'de, 2 Haziran 1928'de Roma'da, 26 Haziran 1948 tarihinde Brüksel'de²³ ve son olarak da 24 Temmuz 1971 tarihinde Paris'te revize edilerek son haline kavuşmuştur. Türkiye, Bern Sözleşmesinin son güncellendiği, yani 24 Temmuz 1971 tarihli metnini imzalayarak sözleşmeye üye olmuştur.²⁴ Sözleşme, ikinci maddesinin birinci fıkrasında sistematik bir bütünlükle hangi ürünlerin 'eser' olarak korunacağını, 'eser kategorileri' oluşturmak suretiyle belirtmiştir. Buna göre, "*Edebiyat ve Sanat Eserleri*" deyimi, ifade şekli ne olursa

¹⁸ Büşra Kaynak, "Türk ve Alman Fikri Mülkiyet Hukukunda Eser Kavramı", *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.15 (2018): 90.

¹⁹ Kaynak, 99.

²⁰ Kaynak, 99.

²¹ Ateş, 16.

²² Bern Sözleşmesi

²³ Ernest Eduard Hirsch, "Bern Sözleşmesi/ Genel Mülâhazalar", *AÜHFD*, C. 7, S. 1-2 (1950): 137.

²⁴ Levent Yavuz, Türkay Alica ve Fethi Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu C.I* (Ankara: Seçkin, 2013), 35.

olsun, edebiyat, bilim ve sanat alanındaki kitaplar, dergiler ve diğer yazılar; konferanslar, nutuklar, vaazlar ve benzer nitelikteki diğer eserler; dramatik eserler veya dramatik-müzik eserleri; koreografik eserler ve pandomima gösterileri; sözlü veya sözsüz müzikal kompozisyonları, sinema tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen sinematografik eserler; çizim, sulu ve yağlı boya resim, mimarlık, heykeltraşlık, oymacılık ve taş basma eserler, fotoğraf tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen fotoğraf eserleri; uygulamalı sanat eserleri; resimlendirmeler, haritalar, planlar, krokiler ve coğrafya, topografya, mimari veya bilimsel üç boyutlu eserler gibi bütün ürünleri içerecektir.”²⁵

Sözleşme, eser sahiplerine tanınan hakların devletten devlete farklılık gösterebileceğini gözeterek, üye devletlerin uyması gereken asgari koruma koşullarını standardize etmiş ve bunlara uyma mecburiyetini benimsemiştir. Bu doğrultuda, *“eser sahibinin mali haklarından bağımsız olarak ve bu hakların devrinden sonra dahi, eser sahibi, eseri üzerindeki sahipliğini ileri sürmek ve eserinin her türlü tahrifine, bozulmasına veya diğer değişikliklerine veya şeref veya itibarına zarar verebilecek her türlü küçük düşürücü fiillere itiraz etme hakkına sahip olacaktır.”*²⁶ Bunun yanı sıra sözleşmenin eser sahiplerinin haklarını muhafaza etmeye yönelik gözettiği üç temel prensipten de bahsedilmektedir. Bunlardan ilki olan *‘Milli Muamele İlkesi’*ne göre üye devletler, kendi eser sahiplerine tanıdığı hukuki korumayı, diğer devletlerde üretilen eserler için de sağlamak durumundadırlar. *‘Otomatik Koruma İlkesi’* ise, bu korumanın herhangi bir şarta bağlı olmadığını temin etmektedir.²⁷ *‘Korumanın Bağımsızlığı İlkesi’* ise, fikir ve sanat eserlerinin korunması için söz konusu ülkenin, ilgili hukuki korumayı gerçekleştirip gerçekleştirmediğine bakılmasının eserlerin korunmasına yönelik ilkedir.²⁸

Fikir ve sanat eserlerinin korunmasına yönelik ilk ve en eski sözleşme olma özelliğinin yanında, Bern Sözleşmesi, ana hatlarıyla sahip olduğu ilkeler ve koruma standartlarıyla, telif haklarının düzenlenmesi için birçok ülke ve kanunlarını

²⁵ Bern Sözleşmesi m.2/1.

²⁶ Bern Sözleşmesi m.6 (tekrar).

²⁷ Bozbel, 8.

²⁸ Bozbel, 8.

etkilemiş; bu husus ülkemizde yürürlükte olan FSEK için de geçerlilik gösterip, kanunun çeşitli zamanlarda revize edilmesini sağlamıştır.

1.1.2.2. Roma Sözleşmesi

Özellikle edebiyat ve sanat eserlerini korumaya alan Bern Sözleşmesi, eser sahiplerinin yalnızca bu ürünler üzerindeki haklarını korumakla ve tanımakla sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla icracı sanatçılar, fonogram, radyo ve televizyon yapımcıları gibi bağlantılı haklara içeriğinde yer vermemektedir. Tarihsel açıdan ele alındığında da, bahsi geçen araçların kullanıldığı eğlence sektörünün, Bern Sözleşmesinin imzalandığı tarihte varlığı ve kullanımı da oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle bu gibi hakları hukuken koruma altına alma ihtiyacı da henüz hasıl olmamıştır. Ancak sektörün yaygınlaşmasıyla birlikte bu hakların Bern Sözleşmesine dahil edilme girişimleri, bu hakların konusu ürünlerin, edebi ve sanatsal olmaktan ziyade sınai özellikte olmalarından ötürü karşılıksız kalınca²⁹, *“İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayıncı Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesi”*, 26 Ekim 1961 tarihinde akdedilmiştir.³⁰ Türkiye bu sözleşmeye 7 Temmuz 1994 tarihinde taraf olmuştur.³¹ Sözleşme, 7, 10 ve 13. maddelerinde hak sahiplerinin haklarını tasnif etmiştir.³²

1.1.2.3. TRİPS Sözleşmesi

“Ticaretle bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması Sözleşmesi”, kısaca TRİPS Sözleşmesi, Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) kurucu anlaşmasına ek olarak kabul edilmiş ve

²⁹ Yavuz, Alica, Merdivan, 37.

³⁰ Yavuz, Alica, Merdivan, 37.

³¹ Bozbel, 12.

³² Roma Sözleşmesi m.7 icracı sanatçıların haklarını, *“(1) Bu Sözleşme ile icracı sanatçılar için sağlanan koruma; yayın veya umuma arz suretiyle kullanılan icralarının bizzat daha evvel radyo ile yayınlanmış bir icra olması veya daha önce yapılan bir tespitten yayınlanması hariç, kendi icralarının izinleri olmaksızın yayınlanmasını ve umuma arzını; tespit edilmemiş olan icralarının izinleri olmaksızın tespitini; izinleri olmaksızın çoğaltılmış icralarının;..., izinleri olmaksızın çoğaltılmasını önlemeyi içerecektir.”* şeklinde ifade etmiştir.

Roma Sözleşmesi m.10'da fonogram yapımcılarına tanınan haklar, *“Fonogram yapımcıları, kendi fonogramlarının doğrudan veya dolaylı olarak çoğaltılmasına izin verme veya önleme hakkına sahip olacaktır.”* demek suretiyle tespit edilmiştir.

Roma Sözleşmenin 13.maddesi ise yayın kuruluşlarının haklarını, *“Yayın kuruluşları: yayınlarının tekrar yayınlanmasına; yayınlarının tespit edilmesine;..., çoğaltılmasına, ... izin verebilecek veya menedebilecektir. Bu hakkın kullanılabilme şartları, korunmanın sağlandığı ülkenin ulusal mevzuatınca tayin edilecektir.”* şeklinde açıklamaktadır.

1995 yılında fikri haklarla birlikte sınai hakları da kapsayan bir nitelikle, fikri mülkiyet alanındaki uluslararası gelişmelerde önemli bir yere sahip olmuştur.³³ Sözleşmenin amacı, ticaretteki engelleri kaldırmak ve fikir ve sanat eserleri ürünlerinin mülkiyet haklarını etkili bir şekilde koruyarak fikri mülkiyet haklarının ticarete ilişkin yönleriyle ilgilenmektir.³⁴ TRİPS Sözleşmesi, yalnızca fikri hakların tanınması ve kapsamı noktasında asgari standartları listemekle yetinmeyip³⁵, aynı zamanda bunların uygulanmaması halinde ne gibi yaptırımların söz konusu olacağını da içermektedir.³⁶ “Fikri Mülkiyet Haklarının Uygulanması” başlığını taşıyan sözleşmenin üçüncü kısmı, ilgili usul ve yaptırımları içeren maddelerden oluşmaktadır. “Fikri Mülkiyet Haklarının Kullanımı, Kapsamı ve Yararlanılmasına İlişkin Standartlar” başlıklı ikinci kısım ise, TRİPS Sözleşmesinin, Bern Sözleşmesine atıfta bulunarak, fikir ve sanat eserleri ürünlerinin telif haklarıyla ilgili olarak sözleşmeye taraf devletlerden ahenkli bir uyum beklentisi içerisinde olduğunu göstermektedir.³⁷ Ayrıca sözleşme, fikri hakların korunması için salt fikri değil, fikrin ifade biçimini dikkate alacağını belirtmiştir.³⁸ Sözleşme aynı zamanda teknolojinin gelişmesine fayda sağlamayı ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmayı da kendisine hedef olarak belirlemiştir.³⁹ TRİPS Sözleşmesinin başlıca temel ilkelerini, *Ulusal (Milli) Muamele İlkesi (m.3)*, *En Fazla Müsaadeye Mazhar Ülke İlkesi (m.4)*, *Rekabetin Korunması İlkesi (m.40)*, *Hakkın Tükenmesi İlkesi (m.6)*, *Gelişmekte Olan Ülke İstisnası (m.65 – 66)* olarak sıralamak mümkündür.⁴⁰ Türkiye, TRİPS Sözleşmesini, 3 Şubat 1995 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla imzalayarak, sözleşmeye 31 Aralık 1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere taraftır.⁴¹

³³ İlhami Güneş, *Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Ankara: Seçkin, 2015), 24.

³⁴ Trips Sözleşmesi Giriş Cümlesi.

³⁵ Şaban Kayıhan, Etem Kara, *Uluslararası Yatırım Hukuku* (Ankara: Seçkin, 2017), 35.

³⁶ Yavuz, Alica, Merdivan, 39.

³⁷ TRİPS Sözleşmesi 2.Kısım 1.Bölüm m.9: “(1) Üyeler, Bern Sözleşmesi'nin (1971) 1 ila 21 nci maddeleri ile Sözleşme Eki hükümlerine riayet edeceklerdir. Ancak, Üyeler, Bern Sözleşmesi'nin 6 Tekrar maddesinde öngörülen ya da bu maddeden anlaşılacak haklar ile ilgili olarak, bu Anlaşma'daki haklar ve yükümlülükler sahip olmayacaklardır.”

³⁸ TRİPS Sözleşmesi m.9/2.

³⁹ TRİPS Sözleşmesi m.7 : “Fikir mülkiyeti haklarının korunması ve uygulanması, teknolojik yeniliklerin gelişimine ve toplumsal ve ekonomik refaha ve haklar ve yükümlülükler arasında denge kurulmasına yardım edecek ve teknolojik bilginin yapımcılarına ve kullananlara karşılıklı yarar sağlayacak şekilde teknolojinin iletim ve yaygınlaşmasına katkıda bulunacaktır.”

⁴⁰ Mehmet Bağlar, “Trips Anlaşması Kapsamında Marka Hakkının Korunması”, *Türk Patent Enstitüsü Markalar Daire Başkanlığı* (2015): 6 – 12.

⁴¹ Güneş, 25.

1.1.2.4. WIPO Anlaşması

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), 14 Temmuz 1967 tarihinde Stockholm’de imzalanan sözleşmeyle, İsviçre’nin Cenevre şehrinde merkezi bulunan, dünyada fikri mülkiyet sistemini dengelemek ve yönetmek için kurulan bir örgüttür.⁴² Sözleşme amacını, tüm dünyada fikri hakların korunmasını temin etmek ve bunun için diğer fikri mülkiyet birlikleriyle idari bir işbirliğini sağlamak olarak açıklamaktadır.⁴³ Örgüt, fikri mülkiyet hukuku alanındaki düzenlemelerin güncellenmesini ve modernleştirilmesini sağlamak adına uğraşır ve bu uğurda gelişme sürecinde olan ülkelere teknik yardımda bulunarak, bilgi toplayıp yayınlar.⁴⁴ WIPO Anlaşması, esasen TRİPS Sözleşmesiyle uluslararası fikri mülkiyet platformuna getirilen yenilikleri tekrar etmektedir; bu da TRİPS Sözleşmesinin öngördüğü yükümlülüklerin WIPO tarafından da denetlenmesine imkan tanımaktadır.⁴⁵ Türkiye’nin 14 Ağustos 1975 tarihinde taraf olduğu WIPO Sözleşmesine,⁴⁶ şu an 192 devlet üye bulunmaktadır.⁴⁷

1.2. Fikri Mülkiyet Hukukunun Niteliği ve Temellendiği İlkeler

Fikri haklar, insan zihninin tasavvuru sonucu, soyut olan düşüncenin bir işlenme sürecinden geçerek, yine insan duyularıyla algılanabilir, somut ifade şekline kavuşmuş ürünlere tanınan haklardır. Diğer bir deyişle tasavvur gücünün mahsulü olan bu ürünler, dış dünyaya çeşitli şekillerde yansımaktadır. Örneğin, bir şiir dizesi, bir şarkı sözü, bir resim tablosu veya bir sunu da fikri hakların konusu kapsamına girebilmektedir. Fikri mülkiyet hakları, özel hukukun bünyesinde yer alan ve doktrinde “*maddi olmayan bir eşya üzerinde sınırsız ve mutlak hâkimiyet*” şeklinde bir tanıma sahip olan mutlak haklardır.⁴⁸ Ancak bu hakların yorumunda dikkatli olunması gereken husus zilyetliktir. Zira kitapçıdan bir kitabı satın alan kişi, o kitabın yalnızca maddi mülkiyetine sahip zilyedi olacaktır; kitabın yazarıyla olan bağı ise telif

⁴² “Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO-OMPI) - Telif Hakları Genel Müdürlüğü,” www.wipo.int, erişim 19 Ekim, 2019. <http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI>.

⁴³ WIPO Sözleşmesi m.3.

⁴⁴ Güneş, 24.

⁴⁵ Yavuz, Alica, Merdivan, 41.

⁴⁶ Güneş, 24

⁴⁷ “Inside WIPO,” erişim 19 Ekim, 2019. <https://www.wipo.int/about-wipo/en/>.

⁴⁸ Savaş Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2015), 5.

hakkı suretiyle devam edecek ve telif hakkı yazarına ait kalacaktır. Rekabet özelliği göstermeyen bu haklar, sahibine tekel yetkiler sağlamaktadır.⁴⁹

Bunun yanı sıra fikri hakları diğer haklardan ayıran ve bunların uygulanmasında büyük önem arz eden çeşitli ilkeler mevcuttur. Bunlardan ilki **tescil ilkesidir**.⁵⁰ Tescil hakları, ilgili patent ofislerine tescil ettirilmekten doğan haklardır. Türkiye’de tescil makamı, *Türk Patent ve Marka Kurumudur* (TPMK). Kıta Avrupası hukuk düzenine mensup olan Türk hukuku, sınai haklar bakımından tescil ilkesini kabul etmiş, telif hakları bakımından tescili düzenlememiştir.⁵¹ FSEK m.13 gereğince yalnızca sinema ve müzik eserlerinin zorunlu kaydı söz konusudur. **Ülkesellik ilkesine** göre ise, bir eser için hangi ülkeden maddi ve şekli koruma isteniyorsa, o ülkede eser tescil ettirilmelidir.⁵² Böylelikle ilgili eser üzerindeki fikri haklar, tescili gerçekleştiren ülke sınırları içerisinde korunur ve herhangi bir ihlal halinde, hak sahibine, o ülkenin hukuk yollarına başvurma imkanı sağlanır.⁵³ Ülkesellik ilkesinin istisnasını ise tanınmış markalar oluşturmaktadır. Buna göre koruma talep edilen ülkede bir markanın tanınması yeterli olup, ayrıca tescile ihtiyaç bulunmamaktadır.⁵⁴ Şunu belirtmek gerekmektedir ki, fikri mülkiyet alanındaki tüm düzenlemeler, yalnızca gerçek hak sahibini korumaktadır. Böylelikle özgün bir buluş meydana getiren kişinin, yenilerini geliştirmesi için teşvik edilmesi kanun koyucunun amacıdır.⁵⁵ Dolayısıyla **gerçek hak sahipliği ilkesine** göre ancak hak sahibi olan kimseye patent ve marka tescili sağlanır. Hak sahibi olmayan bir kimseye bir eserin tescil edilmesi, o kimseyi hak sahibi yapmaz; fakat bu kişinin almış olduğu tescil belgesi iptal edilinceye kadar, kişi bu belgenin tanındığı haklardan istifade edebilecektir.⁵⁶ **Rüçhan ilkesinin** sağladığı haklar ise, tescille ilgili haklar olup, sınai haklar bakımından önemlidir.⁵⁷ Bu hak, sahibine başvuru önceliği tanır ve **sergi** ve **başvuru**

⁴⁹ Bozbel, 5.

⁵⁰ Suluk, Karasu, Nal, 5.

⁵¹ Suluk, Karasu, Nal, 6.

⁵² Suluk, Karasu, Nal, 6.

⁵³ Suluk, Karasu, Nal, 7.

⁵⁴ TRİPS Sözleşmesi m.16/3

⁵⁵ Suluk, Karasu, Nal, 8.

⁵⁶ Bozbel, 8.

⁵⁷ Suluk, Karasu, Nal, 10.

rüçhanı olmak üzere iki hak şeklinde ayrılmaktadır.⁵⁸ Bunun haricinde, nadiren de olsa, birbirinden habersiz ve bağımsız bir şekilde, bir buluşun/tasarımın birebir aynısı veya benzeri, farklı kişiler tarafından geliştirilip meydana getirilebilir. Böyle bir durumda ilk başvuran kişi tescil belgesini alır ve diğer kişilerin başvurusu reddedilir.⁵⁹ Bu husus, **ön kullanım hakkı ilkesiyle** temin edilmektedir.⁶⁰ **Tükenme ilkesine** göre ise, fikri mülkiyet hakkı bulunan ürünleri ticarete koyan hak sahibi, artık sonraki satışlara müdahale yetkisine sahip değildir.⁶¹ *Ülkesel tükenme, bölgesel tükenme* ve *uluslararası tükenme* olmak üzere üç tür tükenmeden söz edilmektedir.⁶² Bununla birlikte, hak sahibinin uzun süre hakkını kullanmamak suretiyle, karşı tarafta, bu hakkı artık kullanmayacağına dair bir güven oluşturmasıyla birlikte, bu güvene dayalı olarak hakkını kullanmaktan vazgeçtiği kabul edilir.⁶³ Zira **sessiz kalma yoluyla hak kaybı ilkesinin** amacı, kişinin uzunca bir süre kullanmadığı hakkını kullanmaya kalkmasıyla birlikte zarar görecektir olan iyi niyetli kişiyi korumaktır.⁶⁴ Sessiz kalma yoluyla hak kaybı ilkesi bu bağlamda hukukun dürüstlük ilkesinin fikri mülkiyet sahasına bir yansımasıdır. Bir fikri ürünün, birden fazla mevzuatın koruma şartlarını karşılaması halinde ise, **kümülatif koruma ilkesi** gereğince hak sahibi, dilediği mevzuatlara başvurma yetkisine sahiptir.⁶⁵

1.3. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Amacı ve Kapsamı

5846 sayılı ve 1952 tarihli FSEK'nun, 'amaç' başlığını taşıyan 1. maddesi, açıkça, amacını, eserleri meydana getiren eser sahipleriyle bu eserlerle bağlantılı hak sahiplerinin manevi ve mali haklarını belirlemek, korumak, fikri ürünlerden yararlanma şartlarını düzenlemek ve öngörülen esas ve usüllere aykırı yararlanma halinde uygulanacak olan yaptırımları tespit etmek şeklinde belirtmiştir. Kanun, böylelikle eser sahiplerinin manevi ve mali haklarını kendi hareket noktası olarak tespit ederek, aynı zamanda edebiyat, bilim ve sanat eserlerinin geliştirilmesi ve meydana getirilmesi için de bir teşvikte bulunmaktadır. Kanunun bu amacı, 1948

⁵⁸ Bozbel, 8.

⁵⁹ Suluk, Karasu, Nal, 20.

⁶⁰ Suluk, Karasu, Nal, 20.

⁶¹ Bozbel, 9.

⁶² Suluk, Karasu, Nal, 12 - 13.

⁶³ Bozbel, 9.

⁶⁴ Suluk, Karasu, Nal, 18.

⁶⁵ Suluk, Karasu, Nal, 18 – 19.

seneli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 27. maddesiyle de uyumludur. Zira fikri hakların, insan hakları çerçevesinde bir hak olarak değerlendirilmesi gerektiği mülahazasının, uluslararası platformlarda geniş yankı uyandırmasının ardından⁶⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 27. maddesi, “1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir. 2. Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.” şeklindeki düzenlemesiyle, eser sahiplerinin haklarını insan hakları kapsamında ele almıştır. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 27. maddesi de, “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir...” demek suretiyle benzer bir düzenlemeye yer vermiş ve FSEK’nun anayasal temelini teşkil etmiştir. Bununla birlikte, 7 Aralık 2000 tarihinde Fransa’da imzalanarak kabul edilen ve AB Anayasası hükmünde olan⁶⁷ Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı Sözleşmesinin 17. maddesi de, “1. Herkes, yasal şekilde elde ettiği mülküne sahip olma, kullanma, elden çıkarma ve miras bırakma hakkına sahiptir. Kamu menfaati nedeniyle veya yasa da öngörülen koşullar çerçevesinde, kaybı karşılığında zamanında adil bir tazminat ödenmesi koşulu ile yapılması dışında, hiç kimsenin elinden mülkü alınamaz. Mülkün kullanımı, kamu menfaati için gerekli olduğu ölçüde yasa ile düzenlenebilir. 2. **Fikri mülkiyet, korunmalıdır.**” şekline net bir ifadeye sahiptir. Türkiye gibi aday ülkelerin, iç hukuk düzenlenmelerini AB Temel Haklar Şartı Sözleşmesiyle uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir.⁶⁸ Belirtilmelidir ki 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 35. maddesi mülkiyete ilişkin hükmünü, “Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.” ifadesiyle vurgulamış ve genel bir mülkiyet hakkına yer vermiştir. Fakat fikri mülkiyet haklarının da mutlak bir mülkiyet hakkı olduğu düşünüldüğünde, Anayasa’nın 35. maddesinin fikri mülkiyet haklarını kapsamaması yönünde bir değerlendirme mümkün görülmemektedir. Birleşmiş

⁶⁶ Kaynak, 89.

⁶⁷ Mehmet Kalay, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Türkiye”, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, (2013): 555.

⁶⁸ Metin Yüksel, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.57, S.4 (2002): 60 - 61.

Milletler (BM) genel kurulu kararıyla kabul edilen 16 Aralık 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, insan haklarına ve özgürlüklerine saygı gösterilmesini sağlamak ve bu haklara ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğünü gözetmek amacıyla, kültürel yaşama katılma hakkı başlığını taşıyan 15. maddesinde, *“1.Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese aşağıdaki hakları tanırlar: a)Kültürel yaşama katılmak; b)Bilimsel gelişmelerin nimetlerinden ve sonuçlarından yararlanmak; c)Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanmak. 2.Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için Sözleşmeye Taraf olan Devletler tarafından alınacak önlemler, bilimin ve kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli tedbirleri de içerir. 3.Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler. 4.Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesinden ve geliştirilmesinden türetilen menfaatleri tanımayı kabul ederler.”* şeklinde üye devletlere çeşitli yükümlülükler getirmiştir. Türkiye bu sözleşmeye 15 Ağustos 2000 tarihinde taraf olmuş, sözleşmeden doğan yükümlülükleri BM şartı çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak yerine getireceğini, sözleşmenin hükümlerini de yalnızca Türkiye'nin aralarında diplomatik ilişkileri bulunan devletlere karşı uygulayacağını ve sözleşmenin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde geçerli olmak suretiyle onaylandığını bildirmiştir.⁶⁹ Özetle FSEK'nun kendisine amaç edindiği eser sahiplerinin mali ve manevi haklarını koruma prensibi, fikri mülkiyet hukukunun da gelişmesi için kuşkusuz, en önemli ve mühim şartlar arasında yer almaktadır. Zira hukuki korumadan yoksun bir alanda, kişilerin eylem ve icraatte bulunması beklenemez.

FSEK, kapsam başlığını taşıyan 1/A maddesinde, eser sahipleriyle eser ve bağlantılı hak sahiplerinin manevi ve mali haklarını, bu hakların tasarrufuna ilişkin esas ve

⁶⁹ “Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,” *Human Rights Center / İstanbul Bilgi University*, erişim 22 Ekim, 2019.
<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/120-ekonomik-sosyal-ve-kulturel-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/>.

usulleri, yargı yollarını, yaptırımları ve Kùltür ve Turizm Bakanlığının bu kanundan doğan sorumluluk ve yetkilerini kapsadığını ifade etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNUNDA ESER VE ESER SAHİBİ

2.1. Eser Kavramı Terminolojisi

2.1.1. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Bünyesinde Eser Kavramının Tanımı ve Niteliği

Şüphesiz 'eser' kavramı, fikri mülkiyet hukukunun çekirdeğini teşkil etmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın sınır tanımayan düşünme yeteneği, çok zengin bir yelpazede, hayal gücüne dayalı olarak sayısız, çeşitli ve farklı ürünleri ortaya koyabilmektedir. Kanun koyucu, insanın düşünce gücünün zuhuru olan ürünlerden, belirli özelliklere ve unsurlara sahip olanları 'eser' olarak nitelendirmiş ve koruma altına almıştır. Uygulamada eser kavramının tanımıyla ilgili farklı yorumlar yer almaktadır. Esasen Arapça kökenli olan eser kelimesi, 'ayak izi', 'iz', 'işaret' anlamlarına sahiptir.⁷⁰ Türk Dil Kurumu Sözlüğü ise eseri, "1.Emek sonucu ortaya konan ürün, yapıt; 2.Yayın, kitap, yapıt; 3.İz, işaret, im; 4.Soyut kavramlarda belirti" şeklinde tanımlamaktadır.⁷¹ Her iki tanımın da altını çizdiği husus, eserin sahibinden bir şeyleri içermesi, bir iz veya işareti yansıtmasıdır. Bu bağlamda eseri salt düşünceyle ortaya konan bir ürün olarak vasıflandırmak yeterli olmayacaktır; zira eser, dil, renk ve biçimle de ifade edilebilen her şeyin dahil edilmesi gereken kavramsal bir fikirdir.⁷² Bazen kişinin kendi iç dünyasını yansıtmak suretiyle somutlaştırıp şekillendirdiği bu fikir, bazen de dış dünyanın tesiri sonucu düşüncelerin etkilenmesiyle ortaya konan bir esere dönüşmektedir.⁷³ Eser, sahibinin tasavvurundan dış dünyaya açıklandığı takdirde hukukun ilgi alanına girmektedir. Tasavvurda kalmış bir fikrin korunmasında gözetilen herhangi bir değer yoktur. Dolayısıyla tasarrufa açık olma, eserin varlık şartıdır. FSEK, 'tanımlar' başlıklı 1. maddesinin B/a) bendinde, eser kavramının sınırlarını tayin etmiştir. Madde, bir ürünün eser olarak korunabilmesi için taşıması gereken özellikleri belirtmiş ve

⁷⁰ "Eser Kelime Kökeni." Eser - Kelime Etimolojisi, Kelimesinin Kökeni. Erişim 23 Ekim, 2019. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/eser>.

⁷¹ "Türk Dil Kurumu: Sözlük," *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, erişim 23 Ekim, 2019. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=>.

⁷² Max Kummer, *Das Urheberrechtlich Schützbare Werk* (Bern: Stämpfli, 1968), 5.

⁷³ Manfred Rehbinder, *Urheberrecht* (München: C.H. Beck, 2008), 15.

muhtemel uyuşmazlık durumlarında eser niteliğinin tespitini yargının takdirine bırakmıştır. Buna göre eser, sahibinin hususiyetini taşımalı ve kanunun tayin ettiği eser gruplarından, ilim, edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserlerinden birine dahil edilebilir olmalıdır.

Belirtilmelidir ki, FSEK bünyesindeki eser, Türk Medeni Kanunu (TMK) hükümlerine tabi bir eşya değildir. Fikri eser, sahibinin gayri maddi mülkiyeti niteliğindedir. Bu nedenle fikri haklar, nitelikleri itibariyle soyut haklar olarak korunduklarından, TMK'nun öngörmüş olduğu mülkiyet ve zilyetlik hakları, Fikri Mülkiyet Hukukunun konusu eser üzerinde uygulanmamaktadır.⁷⁴ Dolayısıyla fikir ve sanat eserleri ürünleri gibi, diğer bir söylemde gayri maddi mallar üzerindeki haklar, inhisari haklar olup, mutlak haklardır.⁷⁵ Eser sahibinin eseri üzerindeki inhisari haklarını 5846 sayılı FSEK, fikri haklar başlıklı üçüncü bölümünde manevi ve mali haklar olmak üzere ikiye ayırmıştır. FSEK'e göre eser sahibinin manevi hakları, *“eserin umuma arz edilmesi”* (FSEK m.14), *“eserde eser sahibinin adının belirtilmesi”* (FSEK m.15), *“eser sahibinin eserde değişiklik yapılmasını önleme yetkisi”* (FSEK m.16), *“eser sahibinin zilyed ve malike karşı hakları”* (FSEK m.17) olarak belirlenmiştir. Mali hakları ise, *“işleme hakkı”* (FSEK m.21), *“çoğaltma hakkı”* (FSEK m.22), *“yayma hakkı”* (FSEK m.23), *“temsil hakkı”* (FSEK m.24), *“umuma iletim hakkı”* (FSEK m.25)'ından ibarettir.

Fikri haklar bakımından ayrıca Türk Borçlar Kanunu (TBK) m.470'de yer alan eser sözleşmesiyle, fikri eserin ayırımına da değinmekte yarar vardır. TBK m.470'de yer alan 'eser sözleşmesi'nde, yüklenici, iş sahibinin isteği üzerine ve bir bedel karşılığında bir eser meydana getirmeyi taahhüt etmektedir.⁷⁶ Örneğin bir yayınevinin isteği üzerine bir yazarın, bir kitabı meydana getirmesi, TBK m.470 kapsamında bir eser sözleşmesini ortaya koymanın yanı sıra, gayrimaddi nitelikte bir eserin meydana getirilmesini de içermektedir.⁷⁷ Yazarın fikirsel bir eylemi söz konusu olduğundan, FSEK bünyesindeki eser de gündeme gelmektedir. Bu gibi durumlarda eser sahibinin kim olduğunun tespiti ve hakların kullanılması ayrıca bir

⁷⁴ Yavuz, Alica, Merdivan, 46.

⁷⁵ İlhan Öztırak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar* (Ankara: Ankara Üniversitesi SBBF, 1971), 2.

⁷⁶ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler* (Ankara: Yetkin, 2015), 583.

⁷⁷ Ahmet Kılıçoğlu, *Sınaî Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar* (Ankara: Turhan Kitapevi, 2013), 115.

önem kazanmaktadır. 5846 sayılı FSEK, 18. maddesindeki düzenlemeyle “...özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki haklar bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılır.” demiştir. Dolayısıyla TBK m.470 kapsamında meydana getirilen gayrimaddi nitelikteki eserin sahibi yüklenici değil, talimatı veren ve yükleniciye emeği karşılığında bir bedel ödeyen kişidir. Bu nedenle eser sözleşmesinin söz konusu olması halinde, FSEK m.14, 15, 16, 17, 21, 22, 23, 24 ve 25’de tayin edilen haklardan da yüklenici değil, iş sahibi yararlanmaktadır. Bu doğrultuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, özellikle kanunun düzenlemiş olduğu manevi hakları, eser ile eserin sahibi arasında oluşan bağ nedeniyle ve bu bağın eser sahibinin kişiliği ile de ilgili olmasından ötürü, herkese karşı ileri sürülebilen mutlak ve inhisari yetkiler olarak kabul etmiştir.⁷⁸

2.1.2. Eserin Oluşumu

5846 sayılı FSEK m.1/B a eseri, sahibinin hususiyetini taşımanın haricinde, sınırlı sayı ilkesini (*numerus clausus*) tercihle, tayin etmiş olduğu eser gruplarından birine dahil edilebilir olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla eserin, FSEK’de yer alan eser kategorilerine uygun olarak, örneğin musiki eseriye söz ile, edebiyat eseriye yazı ile, fotoğraf/sinema eseriye görüntü ile veya pandomimaysa mimik ve jestlerle şekillenmesi ve oluşturulması gerekmektedir.⁷⁹ Zira herhangi bir şekle kavuşmamış olan fikrin FSEK kapsamında korunması mümkün olmayacaktır. Yargıtay da bir kararında buna açıkça yer vererek, eser olarak fikrin kendisinin değil, büründüğü şeklin ve biçimin korunduğunu belirtmiş ve genel ve soyut bir ifadeyle dışa yansıtılan fikirlerin de eser vasfına sahip olamayacağına hükmetmiştir.⁸⁰ Çünkü fikri eser, aynı zamanda bir iletişim vasıtasıdır. Eser sahibiyle eseri gözleyen arasında bir ifadedir. Bu nedenle de insan duyularıyla algılanabilmesine olanak tanıyan bir biçime sahip olması beklenmektedir. Ancak eserin mutlaka fiziki varlık sergilemesi şartı yoktur. Örneğin bir topluluk karşısında gerçekleştirilen bir sunumun da, sahibinin hususiyetini taşıması halinde, ilim ve edebiyat eseri olarak korunması mümkündür.

⁷⁸ Yargıtay HGK, E.2008/11-368, K.2008/393. (www.kazancı.com)

⁷⁹ Yavuz, Alica, Merdivan, 50.

⁸⁰ Yargıtay 11.Hukuk Dairesi, E.2006/12890, K.2007/14256. (www.kazancı.com)

Ayrıca fikri eserin korunmasında, eserin oluşum aşamasında kullanılan veya eserin şekillendirilip biçimlendirilmesinde yararlanılan usul ve yöntemlerle, çeşitli araç gereçler dikkate alınmaz. TRİPS Sözleşmesi 9/2 maddesinde bu hususu, *“Fikri hakların korunması, düşünceleri, usülleri, yöntemleri, uygulama esaslarını veya matematiksel kavramları değil, düşüncelerin ifade biçimini kapsar.”* şeklinde bildirmiştir. Örneğin bir ressamın eserini yaratma aşamasında kullandığı farklı bir tuval, resmin meydana getirilmesinde faydalanılan bir yöntem olup, sanatçının başka bir ressama karşı bu yöntem üzerinde hak iddia etmesi söz konusu olamaz. Yine eser sahibinin, eserini oluştururken, örneğin belli özelliklerle donatılmış ve kompleks olguları ifa eden bir makineyi araç olarak kullanması, meydana getirilen eserin kanun bünyesinde korunmasına herhangi bir engel teşkil etmemektedir. Çünkü bu gibi araç gereçler eser sahibinin zihin dünyasındaki ürünü oluştururken zamandan tasarruf bakımından fayda sağlayan vasıtalar hükmündedir.⁸¹

Eserin oluşumunda en önemli kıstaslardan bir diğeri ise, eserin tamamen insan vasıtası ile ve insanın fikirsel emeği ve gayretiyle bir yaratım sürecinden geçmesidir. Zira kanunun amacı, meydana getirilen eserle beraber, eser sahibini de korumaktır. 5846 sayılı FSEK, eser sahibinin kişiliğinde herhangi bir özellik aramamaktadır. Dolayısıyla eser sahibinin eseri oluştururken rüşt olup olmaması veya zihinsel bir engelinin bulunup bulunmaması bir önem arz etmemektedir.⁸² Örneğin 18 yaşından küçük bir çocuğun kaleme almış olduğu şiirin veya zihinsel engelli birinin çizmiş olduğu bir resmin, kanunun aramış olduğu diğer şartları sağlaması halinde eser olarak değerlendirilmesi ve hukuken korunması açısından bir engel bulunmamaktadır. Dolayısıyla tabii bir biçimde doğanın ya da bir hayvanın oluşturduğu veya tesadüfen zuhur eden ürünlerin, FSEK kapsamında korunması mümkün değildir. Zira kanun m.1/B a’da eseri tanımlarken, eser sahibinin hususiyetini aramaktadır. Hususiyet insana özgü bir meziyettir. Dolayısıyla insan dışı herhangi bir şeyin oluşturduğu ürünün, hususiyet kriterinden ötürü eser olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır.⁸³ Örneğin bir dalganın çekilmesiyle kıyıya

⁸¹ Löwenheim, 56.

⁸² Tobias Lettl, *Urheberrecht* (Münih: C.H. Beck, 2018), 36 - 37.

⁸³ Suluk, Karasu, Nal, 46.

vuran deniz kabuklarının oluşturduğu şekil korunmaz. Ancak bu şeklin fotoğraflanması, aranan şartların varlığı halinde fotoğraf eseri olarak kabul görebilecektir.

Eserin oluşturulması esnasında ayrıca bir güzellik kaygısının güdülmesi, gerekli değildir. Zira 5846 sayılı FSEK, eserin unsurları arasında mükemmellik, kusursuzluk, noksansızlık, sanatsallık veya eşsizlik gibi çeşitli kıstaslar aramamaktadır. Bundan ötürü, estetik görünüme sahip olmayan ve hatta çirkin olarak değerlendirilen bir fikri çalışmanın da kanun bünyesinde eser olarak korunması mümkündür. Nitekim güzellik ve estetik algısı, standardı olmayan ve kişiden kişiye farklılık gösteren, gözlem sonucu oluşan bir hisle beliren öznel bir olgudur.

2.1.3. Kamu Düzenine ve Ahlaka Aykırı Fikir ve Sanat Eserleri

5846 sayılı FSEK, lafzında, bir fikri ürünün eser olarak değerlendirilmesinde, ahlaka uygunluğu ölçüt almamıştır. Diğer bir deyişle, FSEK’de ahlaka aykırı bir eserin hukuki korumadan faydalanmasını engelleyecek bir hüküm mevcut değildir. Bu nedenle ahlaka ve kamu düzenine aykırı eserlerin de, gerekli şartları taşımaları halinde, hukuki korumadan yararlanmaları söz konusudur. Bir yandan eser vasfına ve eser sahibinin haklarına hanel gelmesini önlemek için temin edilen bu hukuki korumayla, diğer yandan eser sahibinin ahlaka aykırı eseri üzerindeki haklarını aktif-pozitif olarak kullanılmasına izin verilmemektedir.⁸⁴ Zira bu gibi eserler üzerindeki hakların kullanımı Ceza ya da Basın Kanunlarıyla yasaklanmış olabilir.⁸⁵ Örneğin Basın Ahlak Esasları Hakkında 129 sayılı ve 18 Kasım 1994 tarihli Genel Kurul Kararının 1/h maddesinde açıkça, “Ahlaka aykırı yayın yapılamaz.” denmektedir. Genel itibariyle ahlak, insanın eğitim düzeyine, dini görüşüne, sahip olduğu örf ve adet kurallarına ve içinde yaşadığı zamana göre iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt etmesine yarayan bir mekanizmadır. Hukuk ise bu mekanizmayla değerlendirilmenin neticesinde toplumda olumsuz bir etki meydana getirecek olan eylemleri yaptırıma

⁸⁴ Emre Cumalıoğlu, “Konusu Ahlaka Aykırı Fikir veya Sanat Eseri Olan Sözleşmelerin Geçerliliği,” *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.115-116, (2014): 48.

⁸⁵ Yavuz, Alica, Merdivan, 55.

bağlamıştır.⁸⁶ Ancak ahlak, zamanla değer yargılarının da değişmesiyle insanın iç muhasebe sonucunun farklılaşmasına sebep olan izafi bir olgudur. Dolayısıyla bugün kötü olarak değerlendirilen bir hususun, yarın artık önemsizleşmesi veya kötünün aksine iyi olarak yorumlanması mümkündür. Nitekim fikir ve sanat eserlerinin korunmasında ahlakın bir ölçüt kabul edilmesi, zaman içerisinde insan ve toplumun değişimiyle orantılı olarak, eser nitelemesinin de değişime uğramasına yol açacaktır.⁸⁷

2.2. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Sayılmanın Unsurları

Meydana getirilmiş ve böylelikle üçüncü kişilerce algılanabilir bir biçime bürünmüş olan eser, kanun tarafından koruma altına alınmaktadır. Fakat kanun kapsamında söz konusu hukuki korumadan yararlanabilmesi için, eserin 5846 sayılı FSEK'un öngörmüş olduğu belirli unsurları taşıması gerekmektedir. Bu doğrultuda bir ürünün eser olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle kanunun m.1B/a bendinde tayin etmiş olduğu edebiyat, bilim ve sanat eserleri kategorilerinden birine dahil edilebilir olması beklenmektedir. Bunun yanında bir diğer ve hatta en önemli koşul ise, eserin sahibinin hususiyetini taşıması gerektiği mevzusedir. Zira hukuki koruma için esas olan kriter hususiyettir. Bu nedenle hususiyet içermeyen fikri ve sanatsal çalışmaların, kanun bünyesindeki eser gruplarından herhangi birine dahil edilebilir bile olsalar, korunmaları mümkün değildir. Dolayısıyla kanunun belirlemiş olduğu ve eserde bulunması gereken unsurlarının hepsinin birlikte ve aynı anda mevcut olması gerekmektedir.⁸⁸ Bu husus ilgili Yargıtay kararlarında da ele alınmıştır. Örneğin Yargıtay 11. HD, fikri çalışmanın sonucu olan bir ürünün eser olarak korunabilmesi için, 5846 sayılı FSEK'un belirttiği şartları taşıması gerektiğine hükmetmiştir.⁸⁹ Bir diğer kararda ise Yargıtay, *"...bir fikri ürünün eser olarak kabul edilmesi için, FSEK m.1/1'de sayılan eserler içerisinde yer alması (objektif koşul) ve sahibinin hususiyetini taşıması, başka bir anlatımda "özgün olma", "yaratıcı özellik" taşımasına (sübjektif*

⁸⁶ Nihat Bulut, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırma Nedeni Olarak Ahlak", *A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.4, S.1-2, (2000): 29-33.

⁸⁷ Cumalıoğlu, 56.

⁸⁸ Kaynak, 92.

⁸⁹ Yargıtay 11.HD, E.2007/4708, K.2008/6401. (www.kazanci.com)

koşul)...” işaret etmiştir.⁹⁰ Karardan da anlaşıldığı üzere literatürde bu unsurlar objektif unsur ve sübjektif unsur olarak geçmektedir. Ayrıca Yargıtayın hususiyeti tanımlamak için “özgün” ve “yaratıcı özellik” gibi kavramlardan yararlandığı görülmektedir.

2.2.1. Kanunun Tespit Ettiği Eser Grupları Arasında Yer Almak (Objektif Unsur)

5846 sayılı FSEK, numerus clausus, yani sınırlı sayı ilkesine uygun olarak tayin ettiği eser gruplarını sayma yoluna gitmiştir.⁹¹ FSEK’un belirlediği bu eser gruplarının daraltılıp genişletilmesi mümkün değildir. Kanunun belirlediği sınırlar kesindir.⁹² Fakat her ne kadar FSEK, sınırlandırmayı net bir biçimde çizmiş olsa da, eser gruplarının içeriğini teşkil eden eser çeşitlerinin arttırılması, fikri ürünlerin eser gruplarının özelliklerini taşımalarına bağlı olarak mümkün olabilecektir. Bu husus, 5846 sayılı FSEK’un 2-5. maddelerinde, eser çeşitlerinin açıklanmasında kullandığı, ‘her biçim altında ifade edilen’, ‘her türlü’, ‘herhangi bir şekilde’, ‘her nevi’ ve ‘benzeri usullerle oluşturulan eserler’ tamlamalarıyla desteklenmektedir.⁹³

Nitekim bir ürünün 5846 sayılı FSEK kapsamında eser olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle objektif koşulu yerine getirmesi gerekmektedir. FSEK m.2, 3, 4, 5, 6 ve 7’de bu eser grupları sırasıyla; *ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanatlar eserleri, sinema eserleri, işleme ve derlenmeler ve alenileşmiş ve yayımlanmış eserler* olarak belirtilmektedir. Böylelikle kanun toplamda 6 adet eser kategorisi oluşturmuştur. Bir fikri çalışmanın, belirtilen eser gruplarının birden fazlasına dahil edilmesi mümkündür. Örneğin edebiyat eseri olan roman, sanat eseri olarak da değerlendirilebilir.⁹⁴ Dolayısıyla 5846 sayılı FSEK, eser grupları arasındaki geçişliliğe imkan tanımaktadır.

⁹⁰ Yargıtay HGK, E.2003/4-260, K.2003/271. (www.kazancı.com)

⁹¹ Suluk, Karasu, Nal, 43.

⁹² Şafak N. Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2009), 79.

⁹³ Kaynak, 93.; Yavuz, Alica, Merdivan, 62.

⁹⁴ Yavuz, Alica, Merdivan, 62.

2.2.2. Sahibinin Hususiyetini Taşımak (*Sübjektif Unsur*)

2.2.2.1. Hususiyetin Tanımı

Fikri Mülkiyet Hukukunun çekirdek kavramı eserdir. Zira ancak kanun koyucunun belirlemiş olduğu koruma şartlarına uygun olan bir fikri ürün eser olarak nitelendirilecek ve böylelikle hem eser, hem de eser sahibi Fikri Mülkiyet Hukuku bağlamında hukuki korumadan faydalanabilecektir. Fakat eser kavramının kritik merkezini hususiyet unsuru teşkil etmektedir. 5846 sayılı FSEK m.1/B a)'da açıkça eserin, sahibinin hususiyetini taşımasını ve yansıtmayı beklediğini ifade etmiştir. Böylelikle kanun, sıradan ve alışılmış özellik sergileyen, dolayısıyla bünyesinde hususiyet barındırmayan ürünleri koruma kalkanı altına almamaktadır. Bu bağlamda hususiyet, bir nevi herkes tarafından düşünülmesi, yapılması ve oluşturulması mümkün olmayan, yalnızca eserin sahibinin kişilik özellikleriyle ortaya konabilen bir olgudur. Anglo-Sakson Hukuk Sistemini benimsemiş ülkelerden farklı olarak, eserdeki *orijinalliği*, Kıta Avrupa Hukuk Sistemine tabi ülkeler, esere yapılan yatırımlar bazında değil, eser sahibinin *kişiliği* ve *bireyselliği* noktasında temellendirmiş ve ön planda tutmuşlardır.⁹⁵ Diğer bir deyişle Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde hususiyet, bireyin şahsının özünde ve kişiliğinde yer alan yaratıcılığın ve özgünlüğün, genelden ayırıştırıcı niteliğiyle ayrı bir önem sergilemektedir. 5846 sayılı FSEK'un, eser vasfının tayini için gerekli şartlar arasında hususiyete yer vermesi, şüphesiz Kıta Avrupası Hukuk Sisteminin hususiyete ilişkin yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu hukuk sisteminde yer alan hususiyet yaklaşımıyla, kanun korumasından mahrum kalan alelade ve alışlagelmiş herhangi bir ürünle, FSEK kapsamında korunan bir fikri eserin tespiti mümkündür. Bu bağlamda eser sahibinin hususiyetini saptamak adına, ürünler arasında bir kıyaslamının yapılması gerekli ve yeterlidir.

Türk Fikri Mülkiyet Hukuku alanında gerek literatürde gerekse de doktrinde hususiyet kavramının tanımı üzerinde sabitlenmiş ve genel anlamda benimsenmiş bir görüş yer almamaktadır. Dolayısıyla hususiyet kavramının kesin bir tanımı da yoktur. 5846 sayılı FSEK de hususiyet unsurunun kavramsal boyutuna ilişkin herhangi bir açıklamada ve tanımda bulunmamıştır. Ancak çeşitli yazarların ortaya

⁹⁵ Suluk, Karasu, Nal, 44.; Yavuz, Alıca, Merdivan, 62.

koymuş olduğu farklı tanımlara göre hususiyet; öncelikle bir eserin, sahibine atfedilmesini sağlayan bağımsız bir faaliyettir.⁹⁶ Burada bağımsız faaliyetten anlaşılması gereken husus, eser sahibinin bireysel bir şekilde, diğer bir söylemde hiç bir direktife bağlı kalmadan kendi kişiliğini ve kişilik özelliklerini, tasavvurundaki ürüne işlemek suretiyle, bir fikri eseri oluşturmasıdır. Böylelikle hususiyet unsurunun özbilinci destekleyici bir yönü de ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz bir toplumun sanat ve edebiyat birikiminin oluşması, o toplumun üyesi olan bireylerin bağımsız sanat ve edebiyat faaliyetlerinde bulunabilmesine bağlıdır.⁹⁷ Hususiyeti, bir eserin diğer eserlere kıyasla verim değeri ve seviyesi itibarıyla daha yüksek olmasını sağlayan bir unsur olarak yorumlayan yazarlar da vardır.⁹⁸ 5846 sayılı FSEK'un oluşturulmasında önemli bir isim olan Prof. Dr. Ernest Eduard Hirsch ise hususiyeti yaratıcı bir faaliyet olarak ele almaktadır. Hirsch, herkes tarafından meydana getirilmesi mümkün olan ürünlerin hukuk bağlamında korunmasıyla toplumun bir menfaat sağlamayacağından bahseder. Bu nedenle Hirsch'e göre hususiyet, herkes tarafından meydana getirilmesi mümkün olmayan çalışmalarda kendini göstermektedir.⁹⁹ Hirsch, hususiyeti birey ve toplum odaklı bir konseptte değerlendirmektedir. Yaratıcı bir birey, genel özellik olarak nitelendirilen meziyetlere sahip kişilerin yapması mümkün olmayan bir eser inşa eder ve böylelikle toplumun da gelişmesine ve menfaat sağlamasına katkıda bulunur. Hususiyeti yaratıcılıkla bağdaştıran diğer yazarlara göre, eser sahibinin bireyselliği ve özelliklerini yansıtmanın yanı sıra, hususiyet, yaratıcı insan ruhundan zuhur etmektedir.¹⁰⁰ Bu perspektifte hususiyet, insan ruhunun bir parçası olarak ele alınmaktadır. İnsanı, cansız varlıklardan ayıran ve insana canlılık bahşeden ruh, aynı zamanda bireyden bireye farklılık gösteren hususiyetin asıl kaynağı olarak görülmektedir. Bu kaynağın yaratıcı olması, hususiyeti şekillendirecektir. Benzer bir diğer tanıma göre, hususiyet, eserin koruma kapsamını çizen bir özellik olarak yorumlanır. Bu özellik eser sahibinin kendi ruhundan kaynaklanmakta olup onun

⁹⁶ Halil Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri II: Fikir ve Sanat Eserleri* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1954), 6.

⁹⁷ Karl – Nikolaus Pfeifer, *Individualität im Zivilrecht: der Schutz persönlicher, gegenständlicher und wettbewerblicher Individualität im Persönlichkeitsrecht, Immaterialgüterrecht und Recht der Unternehmen* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2001), 9.

⁹⁸ Ayiter, 40 – 46.

⁹⁹ E. Eduard Hirsch, *Fikrî ve Sinaî Haklar* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1948), 131.

¹⁰⁰ Cahit Suluk, Ali Orhan, *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku* (İstanbul: Arıkan, 2005), 143.

ruhunun bir mahsulüdür.¹⁰¹ Eser sahibinin yaratıcılık gücünün yansıtılabilmesi ise, eserin bağımsız bir fikrî çalışma olması koşuluyla mümkündür.¹⁰² Ancak buradaki yaratıcı güç, mutlak değildir. Daha önce hiç temaşa edilmemiş bir orijinalite beklentisi yoktur. Diğer bir söylemde, fikri bir çalışma yürüten kişilerin diğer mevcut eserlerden yararlanmalarında bir beis bulunmamaktadır; ancak bağımsız eserin meydana getirilebilmesi adına, kişinin kendinden bir şeyler eklemeyi unutmaması gerekmektedir.¹⁰³ Hususiyeti, insanın fitratında olan ve sonradan kendine edindiği kabiliyetlerle herhangi bir olguyu ifade etme biçimini temsil eden bir üslup olarak benimseyen görüşler de mevcuttur.¹⁰⁴ Bu doğrultuda Yargıtay'da, "... *Hususiyet, kendisini anlatım biçiminde (üslup) gösterir ve yaratıcısının fikri çabasını yansıtarak kendisini tanıtmaya yeteneğini ifade eder...*" demek suretiyle bir tanımda bulunmuştur.¹⁰⁵ Hususiyeti bir üslup olarak kabul eden görüşe göre, bu üslubun sıradan olmaması ancak yaratıcı olması beklenmektedir. Nitekim sıradan olmama ve yaratıcı olma da yenilik ve orijinallikle değil, kişiye özgü olmakla ilgili bir değerlendirmeye sahiptir. Zira ancak böylelikle eser günlük hayattan aşına olunmayan bir biçimde kendini sergileyebilecektir.¹⁰⁶ Tam aksine hususiyeti orijinallik ve yenilikle bir tutan yaklaşımlar da vardır. Bu bağlamda hususiyeti orijinallikle bir gören yorumlarda, orijinalliğin her eserde kendini farklı göstermesi gerektiğinin altı çizilmektedir.¹⁰⁷ Hususiyeti yenilik olarak ortaya koyan görüş ise, bir eseri, hususiyetten yoksun olması durumunda, bir başka eserin taklidi veya kopyası olmakla eleştirmektedir; böyle bir durumda da yenilikten ve de hususiyetten bahsedilmesi mümkün değildir.¹⁰⁸

Literatürde ve doktrinde bir görüş ve tanım birliğinden bahsedilmesi her ne kadar mümkün olmasa da, ortaya konan tüm bu yorum ve yaklaşımlar ışığında, hususiyetin, bir fikri ürüne eser vasfını kazandırmada ne denli önemli ve temel bir

¹⁰¹ Fırat Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Ankara: Turhan Kitapevi, 2008), 92.

¹⁰² Erel, 52 – 53.

¹⁰³ Erel, 53.

¹⁰⁴ Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser* (Ankara: Turhan Yayıncılık, 2007), 75 – 77.

¹⁰⁵ Yargıtay 11.HD, E.2005/13440, K.2005/12765. (www.kazancı.com)

¹⁰⁶ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012), 99 – 101.

¹⁰⁷ Duygun Yarsuvat, *Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, 1984), 53.

¹⁰⁸ Ahmet Kılıçoğlu, *Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı Fikrî Haklar* (Ankara: Turhan Yayınevi, 2018), 85-90.

faktör olduğu aşıkardır. Zira 5846 sayılı FSEK'un eser ve eser sahiplerini koruma amacını gerçekleştirilmesi adına, hususiyetin, fikri bir eser olanla olmayanı ayırtmaya yönelik bir unsur olarak işlevi tartışılmazdır.

2.2.2.2. Hususiyetin Tespiti (Yaratıcılık Düzeyi)

Olası bir uyuşmazlık durumunda, fikri eserdeki hususiyetin tespiti açısından, hususiyetin yaratıcılık düzeyinin incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bahsedilen yaratıcılık, mutlak yenilik anlamından ziyade eser sahibine ait meziyetlerin asgari düzeyde ona özgülenmesini ifade etmektedir.¹⁰⁹ Yargıtay bu doğrultuda, *"Somut olayda, bir tartışma programına katılan davacının açıklama ve görüşlerinin ilim ve edebiyat eseri olarak korunabilmesi için gerekli "hususiyet" unsurunun belirlenmesinde, açıklamalardaki bütünlük, anlatım tarzı, program ile uyumlu bir biçimde ve akıcı bir şekilde ifade edilmesi gibi sahibine özgü ve orijinallik, içeren hususların varlığı göz önüne alınmalıdır."* demiş ve, *" ... Ancak 5846 sayılı FSEK'nun "Amaç" başlıklı (A) Bölümü I/B (a) bendine göre, "eser; sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema esen olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri" olarak tanımlanmış olup, aynı yasanın eser türlerini belirten (B) Bölümü 2. maddesinde de "ilim ve edebiyat eserleri" düzenlenmiştir. Anılan madde metinlerine göre, zihinsel çaba sonucu ortaya çıkan bir fikri ürünün FSEK anlamında eser olarak korunabilmesi için, sahibinin hususiyetini taşıması (sübjektif unsur) ve yasada öngörülen eser türlerinden birine dahil olması (objektif unsur) gereklidir."* açıklamasında bulunarak, yaratıcılık düzeyinin önemine işaret etmiştir, *"... Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, bir fikri çabayı diğerlerinden ayıran ve eser olarak korunur hale getiren en önemli unsur, sahibinin hususiyetini yansıtabilecek düzeyde şekillenmiş olmasıdır. Şüphesiz, "hususiyetin" daraltıcı anlamda yorumu suretiyle, mutlaka üst düzeyde yaratıcılık ve orijinallik içermesi gerektiği düşüncesi benimsenemez. Ancak, Öte yandan "hususiyetin" geniş anlaşılması da eser olmayan ürünlere bu niteliğin tanınması aracı yapılmamalıdır (Ünal Tekinalp, Fikrî Mülkiyet Hukuku, Dördüncü Bası, S. 101)."*¹¹⁰

¹⁰⁹ Yavuz, Alica, Merdivan, 64.

¹¹⁰ Yargıtay 11.HD., E.2006/934, K.2007/4555. (www.kazanci.com)

Hususiyetin tespitinde, anlatım ve üslupla birlikte yaratıcılık düzeyinin önemi de Yargıtay kararıyla tekrar edilmektedir. Belirtilmelidir ki, yaratıcılık düzeyinin belirlenmesinde üç kriter bulunmaktadır; bunlardan ilki, **eser sahibinin, fikri çalışmasını yürütürken serbest bir biçimlendirme alanına sahip olması**, ikincisi, **eserde, genelin üstünde bir özelliğin varlığı** ve üçüncüsü de **eserde, amaca uygun olanın üstünde bir niteliğin bulunmasıdır**.¹¹¹ Tek tek değerlendirilecek olursa, serbest biçimlendirme alanı, şüphesiz eser sahibinin, eserini oluşturmak üzere fikri uğraşlarla iştigal ederken hiçbir sınırlamaya bağlı kalmadan, özgürce hareket etmesini ifade eden bir tamlamadır.¹¹² Eser sahibi bilinçli bir şekilde isteyerek ve bir amaca odaklı hareket edebileceği gibi, aniden gelen bir fikirsel dürtüyle de spontane bir biçimde hususiyetini, geliştirmekte olduğu fikri ürüne işlemeye koyulabilir.¹¹³ Buradaki serbestiyet biçimlendirmeye özgülenmiştir. Diğer bir anlatımda, eser sahibi, eserini şekillendirirken dilediği yöntem vb. olgulardan istediği surette ve ölçüde tasarruf edebilir. Ancak işin doğası ve özü, özgür bir biçimlendirme imkanı tanımıyorsa, yani herkes söz konusu fikri çalışmayı belirli bir şekilde biçimlendirmek mecburiyetindeyse, eser sahibinin serbest biçimlendirme alanından bahsedilmesi mümkün değildir.¹¹⁴ Dolayısıyla da hususiyetten bahsedilememektedir. Fikri eserin, aslında her zaman olanağı bulunmuş olmasına karşın, o zamana kadar daha önce hiç düşünülmemiş ve yorumlanmamış bir surette ortaya konması ise, eserde genelin üstünde bir özellik olarak atfedilir.¹¹⁵ Bununla birlikte, bir alanda gerçekleştirilen çalışmalar arasında eser sahibinin hususiyetini en yüksek düzeyde içeren eser, amaca uygun olan ve daha sonra da o alanda üretilecek olan diğer çalışmaların üzerinde bir nitelik barındırdığından, kanun kapsamında daha etkin bir korumadan faydalanabilecektir. Zira hususiyet, hukuki korumanın kapsamını belirleyici bir işleve sahiptir. Bu nedenle fikri eserdeki hususiyet düzeyi ne kadar yüksekse, hukuki korumanın kapsamı da o derece geniş olacaktır. Diğer bir ifadeyle de, fikri eserdeki hususiyet düzeyi ne kadar düşükse, o esere yönelik koruma da o denli daralacaktır.

¹¹¹ Suluk, Karasu, Nal, 45.

¹¹² Suluk, Karasu, Nal, 45.

¹¹³ Kummer, 70.

¹¹⁴ Öztan, 95.; Suluk, Karasu, Nal, 45.

¹¹⁵ Kummer, 36.

Yargıtay 11. HD. bu doğrultudaki kararında, “Futbol maçı gibi günlük spor olaylarını tespit eden filmlerin, 5846 sayılı FSEK’nun 5. maddesine göre sinema eseri olabilmesi için; aynı yasanın 1. maddesi uyarınca sahibinin hususiyetini taşıması gereklidir. Hususiyet kendisini anlatım biçiminde gösterir ve yaratıcısının fikri çabasını yansıtarak kendisini tanıtmaya yeteneğini ifade eder. Her ne kadar, maç görüntülerinin tespiti ve naklen yayını nitelikli bir çalışmanın ürünü olsa da, bir teknik ekip (yayın ve görüntü yönetmeni, kameraman, naklen yayını gerçekleştiren teknik personel v.b.) tarafından yapılan bu faaliyet esas olarak; TV seyircisine iletilen maç görüntülerinin elde edilmesi ve yayın kalitesine yöneliktir. Bu kişi veya kişilerin faaliyetleri esnasında, özgün bir anlatım biçimleri olduğu ve mesleki bilgi ve becerileri ile gerçekleştirdikleri yayın üzerinde ayrıca, yaratıcısının fikri çabasını da yansıtacak bir şekilde hakimiyet ve etkileri bulunduğu söylenemez. Bu nedenle, bir futbol maçı görüntülerinin tespiti ve naklen yayımında hususiyetinin varlığından söz edilemeyeceğinden gerçekleştirilen yayının da eser olduğu kabul edilemez.” hükmünde bulunmuştur.¹¹⁶

2.3. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Eser Çeşitleri

2.3.1. İlim ve Edebiyat Eserleri

5846 sayılı FSEK m.2’de ilim ve edebiyat eserlerini, “1. (Değişik: 7/6/1995 - 4110/1 md.) Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları,

2. (Değişik: 1/11/1983 - 2936/1 md.) Her nevi rakıslar, yazılı koreografi eserleri, Pantomimlar ve buna benzer sözsüz sahne eserleri,

3. (Değişik: 7/6/1995 - 4110/1 md.) Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle, her nevi haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, herçeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri.

(Ek: 7/6/1995 - 4110/1 md.) Arayüzüne temel oluşturan düşünce ve ilkeleri de içine almak üzere, bir bilgisayar programının herhangi bir ögesine temel oluşturan düşünce ve ilkeler eser sayılmazlar.”, demek suretiyle belirtmiştir.

¹¹⁶ Yargıtay 11.HD., E.2005/13440, K.2005/12760. (www.kazanci.com)

Madde düzeninden de anlaşıldığı üzere, FSEK ilim ve edebiyat eserlerini üç grup halinde ele almaktadır.¹¹⁷ Buna göre fikri ürünlerin, ilim ve edebiyat eseri olarak korunabilmesi için *'herhangi bir şekilde dil ve yazı ile'* ifade edilmesi yeterlidir. Dolayısıyla buradaki ölçüt, ifade biçiminin dil veya yazı ile vuku bulmasıdır. Kanun lafzında bu tür eserlerin ilmi ve edebi değerine değinilmediğinden, ilim ve edebiyat eserlerinin hukuken korunmaları için yalnızca dil ve yazı ile ifade edilmelerinin gerekli ve de yeterli olduğu, bu nedenle de içeriklerinin yahut işledikleri konuların, bilimsel ya da edebi değer cihetiyle bir önem arz etmediği anlaşılmaktadır.¹¹⁸ İlim veya edebiyat eserini meydana getiren yazı ve de sözlerin, kısalığı ya da uzunluğu da önemsizdir. Önem arz eden tek husus, yazı veya dil ile ifade olunan eserin hususiyet içermesidir.¹¹⁹ Dil vasıtasıyla ifade bulan siyasi, sosyal ve dini fikirler de ilim ve edebiyat eserleri olarak değerlendirilmektedir. Buna göre romanlar kadar vaazlar, makaleler ve konferanslar da FSEK m.2 kapsamındadır.¹²⁰ Dava dilekçelerinin dahi, hususiyet içermeleri ve yansıtmaları halinde, ilim ve edebiyat eseri niteliğinde ele alınması gerekmektedir. Yargıtay 11.HD bu hususu, *"Davacı tarafından hazırlanan şikayet dilekçesindeki ve davalılarca da adli mercilere sunulan dilekçelerdeki yazı ve açıklamaların, konusunda araştırma yapan bir avukat tarafından edinilen bilgi birikimi, mesleki tecrübe ve mevzuat incelemesi ile yazılabilecek mutad dilekçe tertip ve ifade tarzının üzerinde kabul edilebilecek şekilde, hukuki görüşlerin ve vakıaların sunuluşu, düzenlenişi, bilgilerin derlenişi ve seçilmeleri itibariyle FSEK'nın 1/B ve 2/1. maddeleri uyarınca ilim ve edebiyat eseri olarak korunması için gerekli olan şekilde sahibinin hususiyetini taşıma unsurunu içeren bir dilekçe niteliğinde bulunması gerekir."* kararıyla açıklanmıştır.¹²¹

1995 senesinde gerçekleşen kanun değişikliği ve eklemelerle birlikte bilgisayar programları da dil ile ifade edilen eserler arasında yer almıştır. Burada *yazılım* kavramından ziyade *bilgisayar programları* teriminin tercih edilme sebebi ise, yazılım tabirinin, bilgisayar programları karşısında kavramsal anlamda daha muğlak

¹¹⁷ Güneş, 65.

¹¹⁸ Suluk, Karasu, Nal, 61.

¹¹⁹ Arslanlı, 18.

¹²⁰ Yavuz, Alica, Merdivan, 99.

¹²¹ Yargıtay 11.HD., E.2006/929, K.2007/8748. (www.kazanci.com)

kalmasıdır.¹²² Ayrıca teknolojinin gün geçtikçe yaygınlaştığı dünyada hızla artış gösteren multimedya eserlerle birlikte internet web sitelerinin ve içeriklerinin çoğalması da, bilgisayar programlarının ilim ve edebiyat eseri olarak korunmasını gerekli kılmıştır.¹²³ Bununla bağlantılı olarak FSEK, 2.maddesinin son fıkrasında, '*arayüzüne temel oluşturan düşünce ve ilkeleri de içine almak üzere, bir bilgisayar programının herhangi bir ögesine temel oluşturan düşünce ve ilkeler*'in eser sayılmayacağını açıklamıştır. Arayüzün ne olduğunu ise, FSEK 1/B h)'da, '*h) Arayüz: Bilgisayarın donanım ve yazılım unsurları arasında karşılıklı etkilenme ve bağlantıyı oluşturan program bölümleri*' olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla bu madde TRİPS Sözleşmesinin, telif haklarından, fikirlerin, usül ve işletme yöntemleriyle matematiksel kavramların değil, yalnızca ifade biçimlerinin yararlanacağını bildiren 9/2 maddesiyle de uyumludur.

FSEK m.2/2'de raks, koreografi, pandomima ve diğer sözsüz sahne eserlerini de ilim ve edebiyat eserleri olarak koruduğunu bildirmektedir. Ancak bu kavramlar dar yorumlanmamalıdır. Zira dans ve pandomima içerikleri, müzik eşliğinde sergilenen figürlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla kanun müzik eserlerini ayrıca koruduğundan, fikrin ve duygunun sözsüz bir biçimde fakat vücut dili ve mimiklerle ifade edilmesini korumaya değer bulmuş¹²⁴ ve orijinallik ve hususiyet içermeleri halinde de ilim ve edebiyat eserleri niteliğinde değerlendirip koruma altına almıştır.¹²⁵ Koreografi, bale vb. sahne eserlerini oluşturan *adım, figür ve anlatımların bütünü*¹²⁶ olarak tanımlanır ve böylelikle de sahne eserleri arasında yer almaktadır. Ancak kanunun koruduğu koreografi öğretisi değil, koreografiyi meydana getiren hareketlerdir. Dolayısıyla burada eser olan, figürlerdir.¹²⁷

FSEK m.2/3'de ise estetik ve sanatsal nitelikten yoksun teknik ve ilmi eserler yer almaktadır. Maddenin, sözünü ettiği teknik ve bilimsel fotoğrafları, haritaları, çizim

¹²² Güneş, 66.

¹²³ Yavuz, Alica, Merdivan, 104.

¹²⁴ Arslanlı, 18.

¹²⁵ Yarsuvat, 58.

¹²⁶ "Türk Dil Kurumu: Sözlük," *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, erişim 29 Ekim, 2019.

<https://sozluk.gov.tr/>.

¹²⁷ Tekinalp, 121.

ve maketleri, estetik değerleri olmasa dahi eser vasfına uygun görme nedeni ise, bu türlerin öğretici özellik göstermedir.¹²⁸ Diğer bir anlatımda teknik ve ilmi nitelikteki eserlerde yalnızca şekil unsuru korunmaktadır.¹²⁹ Bu husus güzel sanat eserleri ile teknik ve ilmi eserlerin ayırımında önem arz etmektedir. Çünkü iki eser grubunun arasındaki fark, hukuki korumadan yararlanan nesnenin kendisinde görülmektedir.¹³⁰ Diğer bir deyişle, teknik ve ilmi eserlerde sadece bu nitelikteki çizimler ve olgular korunurken, güzel sanat eserlerinde tasvir edilen eser korunmaktadır. Yani belirleyici olan, eserde hangi niteliğin daha baskın olduğu mevzudur. Örneğin Yargıtay bir kararında, arkeolojik çalışma neticesinde oluşturulan haritayı bilimsel bir eser olarak kabul etmiş; sahibinin izni olmadan da umuma sunulmasının, eser sahibinin haklarına tecavüz olarak değerlendirmiştir.¹³¹ Şüphesiz, bedii yönü bulunmayan bu eserlerde de asıl kriteri, hususiyet unsuru teşkil etmektedir. Yargıtay 11.HD., “5846 sayılı FSEK’nu, eseri, eser sahibinin hususiyetini taşıyan, ilim-edebiyat, musiki, güzel sanat ve sinema eserleri türlerinden biri içine giren her nevi fikir ve sanat mahsulü olarak tanımlanmıştır. Anılan Yasanın 2/3. maddesinden her nevi haritanın eser mahiyetinde olduğu anlamı çıkıyor ise de, yasanın korumasından yararlanacak bir eser olup olmadığı, bu hükmün 1/B maddesi hükmüyle birlikte değerlendirilerek sahibinin hususiyetini taşıyıp taşımadığının tespitine bağlıdır.” diyerek, bu tür ürünlerin, hususiyet unsurunu içermemeleri halinde, hukuki korumadan yoksun kalacaklarını söylemiştir.¹³²

2.3.2. Müzik Eserleri

5846 sayılı FSEK m.3’te musiki eserleri, “her nevi sözlü ve sözsüz besteler” olarak tanımlamıştır. Sözlü bir musiki eseri, hem melodi, yani beste, hem de söz, yani güfteden meydana gelmektedir. Bu bağlamda şayet sözlü bir musiki eseri söz konusuysa, beste ve güfte birlikte bir musiki eseri olarak korunacaktır.¹³³ Yargıtayın da vermiş olduğu bir karar doğrultusunda, musiki eserinin güftesi tek başına hususiyet şartını taşıyorsa, ayrıca ilim ve edebiyat eseri olarak korunmalıdır. “FSEK

¹²⁸ Tekinalp, 121.

¹²⁹ Suluk, Karasu, Nal, 63.

¹³⁰ Suluk, Karasu, Nal, 63.

¹³¹ Yargıtay 1.HD., E.2006/9185, K.2007/11789. (www.kazanci.com)

¹³² Yargıtay 11.HD, 2002/8275,K.2002/8839. (www.kazanci.com)

¹³³ Yavuz, Alica, Merdivan, 118.

m.2 ve 3 hükümlerine göre herhangi bir şekilde dil ile ifade edilen bütün eserler edebiyat eseri ve her çeşit sözlü ve sözsüz besteler müzik eseridir. O halde bir şarkının güftesi edebiyat eseridir. Öte yandan aynı şarkının bestesi de bir musiki eseridir. Güfte ve bestenin birlikte tek eser olabileceği konusunda bir zorunluluk bulunmadığı gibi her birinin sahibi başka kişiler de olabilir. Bundan başka bir şarkı yalnız beste olarak veya güftesi ile birlikte icra edilebilir.”¹³⁴ Musiki eserlerinin koruma konusuyla ilgili olarak Yargıtay, eserin içeriğini oluşturan ses sıralamalarına, melodi, ritim ve harmoniye işaret etmiştir. Buna göre, “Musiki eserlerinde koruma konusu, işitilen sesler arasındaki sıra ve bağlılık, seslerin melodi, ritim ve harmoni ile belirli karışımları ve aynı zamanda ses ile ifade edilen musiki eserlerinin içeriğidir.”¹³⁵ Fakat hukuki bir koruma için, bu içeriklerin hepsinin bir arada ve aynı anda eserde bulunması gerekli değildir.¹³⁶ Dolayısıyla musiki eserde, söz içersin veya içermesin, eser sahibinin ifade aracı olarak ses, korumanın konusunu teşkil etmektedir.¹³⁷ Eser sahibinin hususiyeti ise kendisini ritimlerde, ses sıralamalarında veya enstrümantasyonda gösterecektir. Diğer bir deyişle seslerin nasıl bir araç kullanılarak çıkartıldığı bir önem ifade etmemektedir. Dolayısıyla bir müzikal çalışmada insan sesinden yararlanılabileceği gibi, enstrümanlardan, elektronik ortamlarda üretilen seslerden ve doğadaki seslerden yararlanılması mümkündür. Zira bu noktada belirleyici olan tek husus, güzel bir izlenimdir.¹³⁸ “Musiki eserde sahibinin hususiyetinin varlığının tespitinde, o eserin sıradan bir dinleyici nezdinde yarattığı izlenim esas alınmalıdır.”¹³⁹

2.3.3. Güzel Sanat Eserleri

Kanun 4. maddesinde güzel sanat eserlerini sekiz kategori halinde tespit etmiştir. Buna göre, “Güzel sanat eserleri, estetik değere sahip olan; 1. Yağlı ve suluboya tablolar; her türlü resimler, desenler, pasteller, gravürler, güzel yazılar ve tezhipler, kazıma, oyma, kakma veya benzeri usullerle maden, taş, ağaç veya diğer maddelerle çizilen veya tespit edilen eserler, kaligrafi, serigrafi, 2. Heykeller, kabartmalar ve

¹³⁴ Yargıtay 4. HD., E.1987/10677, K.1988/1297. (www.kazancı.com)

¹³⁵ Yargıtay 11.HD., E.2005/3742, K.2006/3428. (www.kazancı.com)

¹³⁶ Ayiter, 119.

¹³⁷ Erel, 63-64.

¹³⁸ Suluk, Karasu, Nal, 65.; Kaynak, 96.

¹³⁹ Yargıtay 11.HD., E.2005/3742, K.2006/3428. (www.kazancı.com)

oymalar, 3. Mimarlık eserleri, 4. El işleri ve küçük sanat eserleri, minyatürler ve süsleme sanatı ürünleri ile tekstil, moda tasarımları, 5. Fotoğrafik eserler ve slaytlar, 6. Grafik eserler, 7. Karikatür eserleri, 8. Her türlü tiplerdir. Krokiler, resimler, maketler, tasarımlar ve benzeri eserlerin endüstriyel model ve resim olarak kullanılması, düşünce ve sanat eserleri olmak sıfatlarını etkilemez.” (FSEK m.4) Bu düzenlemeyle kanun açıkça, güzel sanat eserlerinin korunabilmesi için hususiyet şartının yanı sıra, bu eserlerde estetik bir değer de aramaktadır. Dolayısıyla bu eserler göze hitap edecek bir ürün olarak şekillenmelidir.¹⁴⁰ Estetik vasfı bulunmayan eserlerin bu nedenle güzel sanat eserleri arasında yer almaları mümkün değilken, örneğin ilim ve edebiyat eserlerinin 3. kısmında mütalaa edilebilirler.¹⁴¹ Belirtilmelidir ki buradaki estetik nitelik, eserin beğeni kazanmasından ziyade, eseri özgünleştiren sanatsal özellik olarak ele alınmaktadır.¹⁴² Dolayısıyla estetizm, sanatsal bir öğreti olarak, her zaman güzellikle bütünleşmek zorunda değildir. Diğer bir söylemde, tiksinti uyandıran eserler de sanatsal anlamda estetik nitelik sergileyebilirler. Nitekim FSEK m.4’te belirtilen ve sübjektif bir değerlendirme koşulu olan estetiğin, her fikri çalışmanın yansıttığı özellik ve ait olduğu güzel sanatlar eseri grubuna göre incelenmesi gerekmektedir. 5846 sayılı FSEK 4. maddesinde güzel sanat eserlerini örnek vermek suretiyle ve eserlerin kapsamını daraltmadan saymaktadır.¹⁴³ Bu nedenle, bir ürünün güzel sanat eseri olarak değerlendirilmesi için illa ki tarihi bir geçmişe sahip olma şartı aranmadığı gibi, yalnızca maddenin belirttiği gruplarla sınırlı olarak, bunlar arasında yer alma koşulu da bulunmamaktadır. Özellikleri itibariyle güzel sanat eseri vasfına sahip olan bir ürün, ilgili koşulları da taşıması halinde güzel sanat eseri olarak korunmalıdır. Yargıtay bu yönde, “Bir yapının FSEK 4/1-(3) maddesi anlamında güzel sanat eseri olarak kabul edilmesi için mutlaka 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK) hükümlerine göre ‘tarihi ve kültürel değerdeki korunması gerekli anıt, yapı’ niteliğinde olması gerekmektedir.” demiştir.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Yarsuvat, 63.

¹⁴¹ Tekinalp, 126.

¹⁴² Yavuz, Alica, Merdivan, 131.

¹⁴³ Yavuz, Alica, Merdivan, 132.

¹⁴⁴ Yargıtay 11.HD., E.2007/13493, K.2008/7196. (www.kazancı.com)

2.3.4. Sinema Eserleri

“Sinema eserleri, her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir.” 5846 sayılı FSEK m.5’te sinema eserlerini bu şekilde tanımlayarak, iki grup halinde ele almıştır; sanatsal ve öğretici eserlerle günlük olayları tespit eden eserler. Bunlar sesli olsun ya da olmasın, art arda hareket eden görüntülerin birbiriyle ilişkili ve uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu uyumu yakalama aşamasında, yani kayıt gerçekleşirken, nasıl bir tekniğin kullanıldığının veya hangi formatta çekim yapıldığının bir önemi bulunmamaktadır.¹⁴⁵ Görüntü dizisinin içeriği bir önem arz etmemektedir; dolayısıyla korumadan faydalanmak için görüntü dizisinin, sahibinin hususiyetini yansıtması önemlidir.¹⁴⁶ Örneğin; *Futbol maçı gibi günlük spor olaylarını tespit eden filmlerin 5846 sayılı FSEK m.5’e göre sinema eseri olabilmesi için, aynı yasanın 1. maddesi uyarınca sahibinin hususiyetini taşıması gerekir. Hususiyet, kendisini anlatım biçiminde gösterir ve yaratıcısının fikri çabasını yansıtarak kendisini tanıtmaya yeteneğini ifade eder. Her ne kadar maç görüntülerinin tespiti ve naklen yayını nitelikli bir çalışmanın ürünü olsa da, bir teknik ekip (yayın ve görüntü yönetmeni, kameraman, naklen yayını gerçekleştiren teknik personel vb.) tarafından yapılan faaliyet esas olsa da; TV seyircisine iletilen maç görüntülerinin elde edilmesi ve yayın kalitesine yöneliktir. Bu kişi veya kişilerin faaliyetleri esnasında, özgün bir anlatım biçimleri olduğu ve mesleki bilgi ve beceri ile gerçekleştirdikleri yayın üzerinde ayrıca, yaratıcısının fikri çabasını da yansıtacak bir şekilde hakimiyet ve etkileri olduğu söylenemez. Bu nedenle bir futbol maçı görüntülerinin tespiti ve naklen yayını hususiyetin varlığından söz edilemeyeceğinden gerçekleştirilen yayının da eser olduğu da kabul edilemez.*¹⁴⁷

Bununla birlikte ayrıca sinema eserlerinde koruma şartı olarak yönetmen ve senaryonun da bulunması gerekli değildir.¹⁴⁸ Fakat yönetmenin, senaristin

¹⁴⁵ Yalçın Tosun, *Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları* (İstanbul: XII Levha, 2009), 49.

¹⁴⁶ Suluk, Karasu, Nal, 71.

¹⁴⁷ Yargıtay 11.HD., E.2005/13440, K.2005/12765. (www.kazancı.com)

¹⁴⁸ Suluk, Karasu, Nal, 71.

bulunması halinde ise birlikte eser sahipliğinden söz edilmektedir. “5846 sayılı FSEK 8/3. Maddesine göre, sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı eserin birlikte sahibidirler.”¹⁴⁹

2.3.5. İşlenme ve Derlemeler

5846 sayılı FSEK m.6’da işleme derleme eserleri sıralamış ve bunları, kamuya mâl edilip edilmediğine ya da telif hukukuyla koruma altına alınıp alınmadığına bakılmaksızın bir eserden yararlanılarak meydana getirilmiş ve bu esere kıyasla daha az bağımsız olan eserler şeklinde tanımlamıştır.¹⁵⁰ Diğer bir anlatımla, işlenmeler müstakil bir eser oluşturmayan fakat işleyenin hususiyetini taşıyan eserlerdir. Dolayısıyla hususiyete ilişkin olgular, bağımsız eserdekilerle örtüşmelidir. Örneğin güzel sanat eserleri kategorisine dahil işlenmelerde estetik nitelik aranmaktadır. “...asıl eser olan ‘Nutuk’tan istifade edilmek suretiyle vücuda getirilmiş ve işleyenin hususiyetini taşıyan bir işlenme eser olduğundan, asıl eser gibi ayrı ve müstakil olarak bu işlemenin de FSEK hükümlerine göre korunması gerekir.”¹⁵¹ Kanun, işlenme çeşitlerini 11 grup halinde sıralamıştır. Buna göre; 1. Tercümeler; 2. Roman, hikaye, şiir ve tiyatro piyesi gibi eserlerden birinin bu sayılan nevilerden bir başkasına çevrilmesi; burada belirtilen eserler aynı zamanda FSEK m.2/1’de yer alan ilim ve edebiyat eserleridir. 3. Musiki, güzel sanatlar, ilim ve edebiyat eserlerinin film haline sokulması veya filme alınmaya ve radyo ve televizyon ile yayıma müsait bir şekle sokulması; 4. Musiki aranjman ve tertipleri; 5. Güzel sanat eserlerinin bir şekilden diğer şekillere sokulması; 6. Bir eser sahibinin bütün veya aynı cinsten olan eserlerinin külliyat haline konulması; 7. Belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde seçme ve toplama eserler tertibi; 8. Henüz yayımlanmamış olan bir eserin ilmi araştırma ve çalışma neticesinde yayımlanmaya elverişli hale getirilmesi (ilmi bir araştırma ve çalışma mahsulü olmayan alelade transkripsiyonlarla faksimileler bundan müstesnadır.); 9. Başkasına ait bir eserin izah veya şerhi yahut kısaltılması. 10. Bir bilgisayar programının uyarlanması, düzenlenmesi veya herhangi bir değişim yapılması; 11. Belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve

¹⁴⁹ Yargıtay 11.HD., E.2005/354, K.2006/915. (www.kazancı.com)

¹⁵⁰ Suluk, Karasu, Nal, 73.

¹⁵¹ Yargıtay 11.HD., E.2008/609, K.2009/5370. (www.kazancı.com)

materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan ve bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki veri tabanları, işleme ve derleme eserlerdir.

2.3.6. Alenileşmiş ve Yayınlanmış Eserler

FSEK madde 7'de alenileşmiş ve yayımlanmış eserlere de yer vermiş ve '*hak sahibinin rızasıyla umuma arz edilen bir eser alenileşmiş sayılır*' diyerek bir tanımda bulunmuştur. '*Bir eserin aslından çoğaltma ile elde edilen nüshaları hak sahibinin rızasıyla satışa çıkarılma veya dağıtılma yahut diğer bir şekilde ticaret mevkiine konulma suretiyle umuma arz edilirse o eser yayımlanmış sayılır.*' (FSEK m.7) Yargıtay da bu ekseninde, "*Aleniyet bir fikir ve sanat eseri yaratıcısının kişisel gizlilik çevresinden çıkmasını ifade eden fiili bir durum olup, bu nedenle eserin umuma arz edilmiş olması koruma süresinin başlaması açısından yeterli olacaktır.*"¹⁵² hükmünde bulunmuştur. Yine eserin fikri mülkiyet hukukunun koruma alanına girmesi için yayımlanmasını işaret eden kararda, "*FSEK.'nun 14/1. maddesi uyarınca, bir eserin kamuya sunulup sunulmamasını, yayımlanma zamanını ve tarzını münhasıran eser sahibi belirler. Bir eserin sahibinin izni olmaksızın veya verilen izin kapsamına aykırı bir şekilde umuma arzı, mali hakların ihlali yanında, manevi hakkın da ihlalidir... Her ne kadar kural olarak eserin kamuya sunulması, bir defalık hukuki eylem ise de, bu yolla eserin alenileşmesi sağlanmakta ve eser, fikri mülkiyet hukukunun koruma konusu haline gelmektedir. Eser sahibine özgü manevi hak ve yetkilerin sağlanmasındaki amaç da, fikri yaratıcılığın daha güçlü bir şekilde korunması ve cesaretlendirilmesidir. Bu bakımdan FSEK.'nun 14/1. maddesinde belirtilen eser sahibinin kamuya sunma hakkı, eser alenileştikten sonra da devam eder ve izinsiz çoğaltma, yayma gibi her türlü mali haklara tecavüz oluşturan eylemlerin gerçekleştirilmesi halinde eser sahibine, ihlal edilen mali hakların yanında, manevi hak tazminatı talep etme yetkisi de verir.*"¹⁵³ denmektedir.

¹⁵² Yargıtay 11.HD., 2005/14787, K.2007/6668. (www.kazancı.com)

¹⁵³ Yargıtay 1..HD., 2006/3297, K.2007/6264. (www.kazancı.com)

2.4. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Eser Sahibi

2.4.1. Eser Sahibi Kavramının Kanuni Tanımı ve Türleri

5846 sayılı FSEK m.8, eser sahibinin tanımını lafzında şu şekilde yapmaktadır, *“Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir. Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır.”* Kanun bağlamında, eser sahipliği sıfatının, eserin meydana getirilmesiyle kendiliğinden doğduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle eser sahipliğine dayalı hakların kazanılması için herhangi bir hukuki işlem gerekmemektedir.¹⁵⁴ Zira eseri meydana getiren kişinin eser sahibi olduğu bir karine olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁵ Aynı yönde 5846 sayılı FSEK ‘*tanımlar*’ başlıklı m.1B/b) de eser sahibini, eseri meydana getiren kişi olarak ifade etmektedir. Bu hükümden, eser sahibinin yalnızca gerçek kişi olabileceği, dolayısıyla yayımcı, yapımcı ve tüzel kişilerin eser sahibi olarak anılamayacağı anlaşılmaktadır.¹⁵⁶ *“Eser sahipliği, mali ve manevi hakları içine alan ve yasa anlamında eser sahibi olan kişilerin yetkilerinin toplamını ifade eder. Tüzel kişiler eser sahibi olamaz, ancak eseri meydana getiren gerçek kişiler eser sahibi olabilir.”*¹⁵⁷ 5846 sayılı FSEK m.13’te açıklandığı şekliyle, eser sahibinin sahiplik sıfatından doğan hakları, eserin tamamı ve parçalarını da kapsayacak haklardır. Bu hakların tespit edilebilmesi için meydana getirilen eserin yetkili mercilere tescil koşulu da bulunmamaktadır; diğer bir söylemde herhangi bir tasarrufa lüzum yoktur.¹⁵⁸ Yargıtay 11. HD. bir kararında bu durumu şöyle hükme bağlamıştır, *“Hukumumuzda, patent, marka ve tasarımdan farklı olarak fikir ve sanat eserleri bakımından tescil ilkesi kabul edilmemiştir. Eserin meydana getirilmesi maddi bir fiildir. Eserin meydana getirilmesiyle birlikte hak da kendiliğinden doğar. Hakların doğumu için kamuya sunmak veya tescil gibi herhangi bir eylem veya işleme gerek yoktur.”*¹⁵⁹ Ancak FSEK m.13’te aktarılan, yayımcıların sinema ve müzik eserlerine yönelik kayıt ve tescil yaptırımları ibaresi, bu kişileri eser üzerinde hak

¹⁵⁴ Yavuz, Alica, Merdivan, 191.

¹⁵⁵ Tekinalp, 143.

¹⁵⁶ Tekinalp, 143.

¹⁵⁷ Yargıtay 11.HD., E.2007/227, K.2008/2175. (www.kazanci.com)

¹⁵⁸ Yavuz, Alica, Merdivan, 192.

¹⁵⁹ Yargıtay 11.HD., E.2007/5265, K.2007/9282. (www.kazanci.com)

sahibi yapmak için değil, herhangi bir ihlale maruz kalmaları halinde sahip oldukları haklarına ispat kolaylığı tanınması maksatlıdır. *“Filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcıları ile seslerin ilk tespitini gerçekleştiren fonogram yapımcıları, hak ihdas etmek amacı taşımaksızın, sahip oldukları hakların ihlâl edilmemesi, hak sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve malî haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilmesi maksadıyla, sinema ve müzik eserlerini içeren yapımlarının kayıt ve tescilini yaptırırlar.”* (FSEK m.13)

Eser sahipliği için ayrıca üretilen eserin fiziken mülkiyetini elde bulundurma zorunluluğu da söz konusu değildir. Örneğin kişinin hususiyetini aktardığı, eser vasfına sahip bir mektubu kaleme almasının ardından, mektubun alıcısına ulaşmış olması, mektubu kaleme alan kişinin eser sahipliği sıfatını engellememektedir.¹⁶⁰

Eser sahibinin, eser üzerinde adının belirtilmiş olması, onun sahipliği açısından aksi ispat edilinceye kadar kanuni bir karine teşkil etmektedir. 5846 sayılı FSEK m.11 bu durumu, *“Yayımlanmış eser nüshalarında veya bir güzel sanat eserinin aslında, o eserin sahibi olarak adını veya bunun yerine tanınmış müstear adını kullanan kimse, aksi sabit oluncaya kadar o eserin sahibi sayılır.”* demek suretiyle belirtmektedir. Yargıtay bir kararında, *“Somut olay bakımından bilirkişi raporunda dava konusu bir takım kitaplarda davacının adının zikredildiği belirtilmiş, diğerlerinde ise hangi soruların ve cevapların davacı yanca hazırlandığının belirlenemediği belirtilmiştir. O halde, adı geçen eserlerdeki eser sahipliği açısından davacı lehine yasal bir karine oluşmuştur. Karinenin aksini ispat yükü davalıdadır. Diğer kitap, kitapçık ve dergiler açısından ise, davacı eser sahipliğini kanıtlamakla yükümlüdür.”* hükmünde bulunmuştur.¹⁶¹ Bu karinenin kullanılabilmesi için, eser sahibinin tam isminin belirtilmesi zorunlu değildir. Örneğin yalnızca ön ismin, lakabın veya mahlasın yazılması da mümkündür. Fakat takma ismin kullanılması halinde karinenin doğabilmesi için, kamuoyunun bu takma ismin gerçekte kime ait olduğunu bilmesi gerekmektedir.¹⁶² Eser sahibinin isminin 5846 sayılı FSEK m.11’e göre, eserde

¹⁶⁰ Yavuz, Alica, Merdivan, 191.

¹⁶¹ Yargıtay 11 HD., E.2006/4347, K.2007/12656. (www.kazanci.com)

¹⁶² Yavuz, Alica, Merdivan, 218.

belirtilmemesi halinde ise, eseri “yayımlayan ve o da belli değilse çoğaltan, eser sahibine ait hak ve yetkileri kendi adına kullanabilir.”(FSEK m.12)

Bir eserin birden fazla kişi tarafından meydana getirilmesi de mümkündür. Bu halde ortak eser sahipliğinden bahsedilmektedir. “Birden fazla kimselerin birlikte vücuda getirdikleri eserin kısımlara ayrılması mümkünse, bunlardan her biri vücuda getirdiği kısmın sahibi sayılır.” (FSEK m.9) Zira herkesin hususiyeti ve hususiyetini esere işleme biçimi farklıdır. Dolayısıyla birden fazla eser sahibinin bulunması halinde, eser bölümlere ayrılabilir ise, her biri, eser üzerinde, kendi hususiyetinin aktarıldığı bölüm ve alanlarla sınırlı olmak kaidesiyle eser sahibi olacaktır. Fakat “birden fazla kimsenin iştirakiyle vücuda getirilen eser ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa, eserin sahibi, onu vücuda getirenlerin birliğidir. Birliğe adi şirket hakkındaki hükümler uygulanır. Eser sahiplerinden biri, birlikte yapılacak bir muameleye muhik bir sebep olmaksızın müsaade etmezse, bu müsaade mahkemece verilebilir. Eser sahiplerinden her biri, birlik menfaatlerine tecavüz edildiği takdirde tek başına hareket edebilir.” (FSEK m.10) Birden fazla kişinin yaratıcı ortak çabası sonucu bölünemez bir eserin meydana getirilmesi durumunda, elbirliği halinde eser sahipliğinden bahsedilmektedir. Eser sahiplerinin ürettikleri eserdeki yaratıcı çabanın düzeyi bir önem arz etmemektedir; yaratıcı çabanın az veya çok farketmeksizin yalnızca eserde bulunması önemli ve yeterlidir.¹⁶³ Diğer bir söylemde elbirliği halinde eser sahipliğinde, eserdeki yaratıcı çabanın niceliği değil niteliği kıymetlidir. Zira bir fikir ve sanat eserinin meydana getirilmesi ve şekillendirilmesi süreçlerinde fikri uğraşa, yaratıcı bir çaba ile ve eylemli olarak katılmak gerekmektedir.¹⁶⁴ Örneğin bir profesörün bilimsel eser niteliğindeki yayını için asistanının kaynakçaya malzeme oluşturması halinde ortak eser üretilmiş olmayacaktır.¹⁶⁵

2.4.2. Eser Sahibine 5846 Sayılı FSEK Kapsamında Tanınan Haklar

Üst kısımlarda da kısaca değinildiği üzere, 5846 sayılı FSEK, eser sahibine özgü fikri hakları, mali ve manevi olmak suretiyle iki tür halinde sınıflandırmıştır. Eser

¹⁶³ Ayiter, 100.

¹⁶⁴ Ayiter, 100.

¹⁶⁵ Ayiter, 101.

sahibinin bu hakları kanunda ayrı ayrı düzenlenmiş, eserin bütünü ve parçaları üzerinde birbirinden bağımsız ancak birbirini tamamlayıcı nitelikte varlık göstermektedir.¹⁶⁶

2.4.2.1. Manevi Haklar

Eser sahibinin manevi hakları kanunun 14, 15, 16 ve 17. maddelerinde sınırlı sayı ilkesi uyarınca (*numerus clausus*) sırasıyla, *eseri umuma arz salahiyeti, eser adının belirtilmesi salahiyeti, eserde değişiklik yapılmasını men etme ve eser sahibinin zilyed ve malike karşı hakları* şeklinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu hakların arttırılmasına veya çoğaltılmasına 5846 sayılı FSEK tarafından imkan verilmemektedir. Manevi haklar, eser sahibinin, kanun çerçevesinde bir eser meydana getirmesi hasebiyle, doğrudan kişiliğine bağlanmış, bu nedenle de eser sahibinin herkese karşı ileri sürebileceği mutlak haklardır.¹⁶⁷ 5846 sayılı FSEK'te yer alan manevi hakların kişilik hakları niteliği, TMK m.24 ve TBK m.58 lafzında belirtilen kişilik haklarından ayrılmaktadır.¹⁶⁸ *"Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hakimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır."* (TMK m.24) ve *"Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir. Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir."* (TBK m.58) hükümleri genel hüküm niteliğindedir, 5846 sayılı FSEK'te yer alan manevi hakların kişilik hakkı karakteri, özel hüküm niteliğindedir.

Dolayısıyla özel hükmün varlığı halinde genel hükümdeki şartların oluşması aranmaz ilkesi gereğince, FSEK kapsamındaki manevi hakların ihlalinin tespiti için, eser sahibinin genel kişilik haklarının da zedelenmiş olması şartı bulunmamaktadır. Yargıtay bir kararında; "Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme

¹⁶⁶ Yargıtay 11 HD., E.2007/576, K.2008/2292. (www.kazancı.com)

¹⁶⁷ Tekinalp, 161.

¹⁶⁸ Yavuz, Alica, Merdivan, 232.

kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalının tüm, davacıların ise aşağıdaki bentler kapsamı dışında kalan diğer temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir. Ancak, 5846 sayılı FSEK. nun manevi haklar başlıklı 13, 14 ve 16 ncı maddelerindeki hakların ihlali durumunda eser sahibi 70 nci maddeye dayanarak manevi tazminat isteyebilir. Dairemiz'in yerleşmiş uygulamasına göre, manevi hakların ihlali nedeniyle manevi tazminat isteyebilmek için eser sahibinin kişilik haklarının da tecavüze uğramış olması koşulu aranmaz. FSEK'nun 70 nci maddesi, manevi tazminat istemini kişilik haklarının ihlalinden bağımsız olarak hükme bağlamıştır. Bu bakımdan BK. nun 49 ncu maddesi hükmünü. FSEK. nun 70 nci maddesinin tamamlayıcısı veya onun yerine ikame edilecek bir hüküm olarak görmemek gerekir. Zira, bu iki hükmün yaptırımı bağladığı menfaatler birbirinden farklıdır. Ancak, zarar miktarının tayininde hakim, BK.nun 42/2 nci maddesi hükmüne göre takdir yetkisine sahiptir. Bu durumda mahkemece, dosya kapsamı ve toplanılan delillere göre davacının manevi haklarının ihlal edildiği kabul edilerek, uygun bir manevi tazminata karar vermek gerekir iken, yazılı gerekçeyle manevi tazminat isteminin reddedilmesi bozmayı gerektirmiştir.”¹⁶⁹ demek suretiyle bu durumu izah etmiştir.

Manevi hakların temelinde esasen *kültür varlığını koruma düşüncesi yatmaktadır*.¹⁷⁰ Hukuk düzeni, esere sıkı sıkıya bağlı olan bu hakların, eser sahibinin ölümünden sonra da devam etmesini, bir fikir ve sanat varlığının korunması için gerekli görmüştür.¹⁷¹ Dolayısıyla bu haklar, eser sahibinin ölümüyle hükümlerini yitirmezler.

2.4.2.2. Mali Haklar

Manevi haklar gibi mali haklar da 5846 sayılı FSEK bünyesinde sınırlı sayılı ilkesine uygun olarak sayılmıştır. Kanunu 21, 22, 23, 24 ve 25. maddelerinde düzenlenen bu haklar, eser sahibinin eserini *işleme hakkını, çoğaltma hakkını, yayma hakkını, temsil hakkını ve İşaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkını* kapsamaktadır. Mali haklar, eser sahibinin ortaya koymuş olduğu eserinden

¹⁶⁹ Yargıtay 11 HD., E.2002/10070, K.2003/1592. (www.kazanci.com)

¹⁷⁰ Tekinalp, 161.

¹⁷¹ Tekinalp, 161.

ekonomik yarar sağlamasını ifade eden haklardır. FSEK m.20, *“Henüz alenileşmemiş bir eserden her ne şekilde ve tarzda olursa olsun faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Alenileşmiş bir eserden eser sahibine münhasıran tanınan faydalanma hakkı, bu Kanunda mali hak olarak gösterilenlerden ibarettir.”* ifadesiyle eser sahibine, mutlak hak bağlamında, eserinden ekonomik yarar sağlama şeklini belirleme özgürlüğü de tanımaktadır. Mali haklar, nitelik ve özellikleri itibarıyla birbirinden bağımsız haklardır. Diğer bir söylemde, mali hakların birinden tasarruf edilmesi, diğerlerine tesir etmemektedir. Dolayısıyla manevi haklardan farklı olarak, eser sahibinin, mali haklardan birini, bir başkasına devretmesi mümkündür.¹⁷² Böylelikle bu haklar devrin, rehnin, hapsin veya icranın konusu olabiliyorken de, eser sahipliği vasfı, anılan işlemlerin konusu haline getirilebilmektedir.¹⁷³ Zira mali haklar da tıpkı manevi haklar gibi, eser sahibine özgü mutlak ve herkese karşı ileri sürülebilecek inhisari haklardır. Nitekim eser sahibi mali haklarının bir kısmını veya tamamını da üçüncü şahıslara devretse, eserin sahibi olarak kalmaya devam edecektir.

¹⁷² Tekinalp, 181.

¹⁷³ Tekinalp, 181.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAPAY ZEKA VE YAPAY ZEKA ÜRÜNLERİ

3.1. Zeka ve Yapay Zeka, Kavram ve Tanımlar

“Üç büyük olay söz konusudur tarihte. Bunlardan ilki, evrenin yaratılışıdır. İkincisi, hayatın vuku bulmasıdır. Bunlarla eşit öneme sahip olan üçüncü şey ise yapay zekanın ortaya çıkmasıdır.”¹⁷⁴ Kuşkusuz son zamanların en çok konuşulan, merak uyandırdığı kadar bir bilinmezlikten ötürü kimi kesimlerce de tedirginlikle yaklaşılan konularından biridir yapay zeka. İnsanın kendi arzusuyla, kendinden belki de daha zeki bir sistemi var etmesi, bu sistemi kendine her anlamda ve her alanda yardımcı kılması ve herşeyden önce bunu başarabilmesi mutlaka heyecan vericidir. Özellikle teknolojinin yapay zeka alanında çok önemli gelişmeleri netice vermesi sonucu, hukuk biliminin de çeşitli dalları yapay zeka ve sistemlerini kendine konu edinmeye başlamıştır. Çünkü hukuk, insan hayatında bulunan her ayrıntı ve olayın içerisinde vardır ve olmak durumundadır. Dolayısıyla insanın yapay zeka ve sistemlerine hayatında yer vermesi sonucu hukuk yolunun yapay zekayla kesişmemesi düşünülemez. Fikri mülkiyet hukuku bağlamında yapay zekanın bir tartışma konusu teşkil etmesi ise; gün geçtikçe daha fazla yapay zekanın edebiyat, sanat ve bilim alanlarında müstakil ürünleri meydana getirebilecek şekilde tasarlanmalarına dayanmaktadır. Zira bu ürünlerin 5846 sayılı FSEK kapsamında bir eser olup olamayacağı, böylelikle de hukuki bir korumadan faydalanıp faydalanamayacağı mülahazaları gündeme gelmektedir. Fikri mülkiyet hukuku alanında cereyan eden bu soruların doğru bir şekilde cevaplanabilmesi ve yapay zeka alanındaki gelişmelerin hukuken sağlam temellere oturtulabilmesi, ancak her iki alanın sistemlerini iyi tanımak ve yorumlamakla mümkün olacaktır. Bu doğrultuda zeka ve yapay zeka ayrımını bilmek ve yapay zeka kavramına ne gibi anlamlar yüklediğinin farkında olmak ayrıca önem arz etmektedir.

¹⁷⁴ Stefano Franchi, Güven Güzeldere, *Mechanical Bodies, Computational Minds* (Cambridge: MIT Press, 2005), 1, kitabında Edward Fradkin alıntısıdır.

3.1.1. Terminolojik Yaklaşımında Zeka ve Türleri

Arapça kökenli bir kelime olup dilimize yerleşen zeka terimi, Türk Dil Kurumu Sözlüğünce, “İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlayış, dirayet, zeyreklik ve feraset.” olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁵ Dolayısıyla zeka, nesnelere arasındaki ilişkiyi algılayarak kavramlarla ifadeye kavuşturma yetisi, düşünme kabiliyeti, bir olayı değerlendirebilme ve nihayetinde karar verebilme mekanizmasıdır.¹⁷⁶ Her insanda doğuştan var olan ve şuurlu, bilinçaltı gibi kavramlar yardımıyla açıklanmaya çalışılan zeka, eğitim ve öğrenim yoluyla her zaman geliştirilmeye müsait bir olgudur. İnsanın, insanlık tarihinden bu yana geçmişten gelen bilgi birikimi, hafızası, yaşayarak edindiği tecrübe ve deneyimler, matematiksel ve sözel ifade yeteneği, hayatını yönlendiren ve şekillendiren merak ve ilgi duygularının da zeka üzerinde olumlu etkileri söz konusudur.¹⁷⁷

Belirtilmelidir ki, zeka kavramı, anlamsal olarak akıl kavramından ayrılmaktadır. Ebeveynlerden genetik aktarımla edinilen ve çevre faktörlerinden olduğu kadar psikolojik etkiler bırakan hayat olaylarına bağlı olarak değişiklik sergileyebilen akıl, hiçbir zaman stabil durumda değildir.¹⁷⁸ Bu nedendir ki ağır travmatik olaylar sonucu akıl sağlığının yitirilmesi örnekleri de mevcuttur. Dolayısıyla görme, işitme ve dokunma duyularıyla olduğu kadar duygu, hissiyat ve sezgilerle de zekanın ve aklın gelişmesi ya da gerilemesi mümkündür. Böylelikle zekanın farklı türlerinin olması gerektiği çeşitli zamanlarda tartışılmıştır. Zira duygularla bir yargıya varmak kadar, salt mantıksal yaklaşımla karar vermek de insana özgü bir özelliktir. Kabul gören bir tarife göre toplamda sekiz adet zeka türü vardır. Bunlar sırasıyla, *metametikselsel zeka, pratik zeka, edebi ve linguistik zeka, şekilci zeka, müzik zekası, duygusal zeka, fiziksel zeka ve evrensel zekadır.*¹⁷⁹ Anılan bu zeka türlerinin hangisinin daha kuvvetli olduğunu söylemek oldukça zordur. Her insanda farklı bir

¹⁷⁵ “Türk Dil Kurumu: Sözlük,” *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, erişim 12 Kasım, 2019.

<https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁷⁶ Atıncı Yılmaz, *Yapay Zeka* (İstanbul: KODLAB 186, 2017), 1.

¹⁷⁷ Yılmaz, 2.

¹⁷⁸ Yılmaz, 1.

¹⁷⁹ Harun Pirim, “Yapay Zeka”, *Journal of Yaşar University*, C.1, S.1 (2006): 83.

zeka türü ve buna bağlı olarak düşünme tarzı, hayatı algılama şekli ve çeşitli olaylara karşı farklı bakış açısı söz konusudur.

3.1.2. Yapay Zeka Kavramı ve Tanımı

Yapay zeka kavramı, ilk defa Amerikalı bilgisayar bilimcisi John McCarthy tarafından 1956 tarihli Dartmouth konferansında kullanılmış ve literatüre geçmiştir.¹⁸⁰ McCarthy, 1956 yılında Dartmouth kolejinde iki ay boyunca on kişilik bir ekiple, öğrenmenin ve zekanın bir makine tarafından taklit edilmesi temelinde ilerleyen yapay zeka araştırmaları gerçekleştirmiştir. Zira McCarthy'ye göre yapay zeka sorunu, zeki olarak nitelendirilen insan davranışlarının makinelere de yaptırılmasıdır.¹⁸¹ Ancak kavram, henüz üzerinde genel kabul gören bir tanıma sahip değildir. Kimilerine göre yapay zeka, makinelere zeka, yani bir varlığın çevresinde olan biteni algılama işlevi gören niteliği kazandırmaya adanmış bir etkinlikten ibarettir.¹⁸² Diğer bir tanımda ise yapay zeka, insan zekasını model alan ve böylelikle bir bilgisayar veya makineye insan gibi akıl yürütme, anlam çıkartma, genelleme yapma ve geçmiş deneyimlerle öğrenme yetilerini kazandırma tekniğidir.¹⁸³ Bir başka yaklaşımda ise yapay zeka, bilgisayarlara, insanların şu anda onlardan daha iyi yaptıkları şeyleri yaptırtabilme çalışmasıdır.¹⁸⁴ Diğer bir söylemde, insanla bilgisayar, yani makine arasındaki idrak, algılama ve eyleme dökme farkını kaldırmayı hedefleyen bir uğraştır. Tüm bu tanımların, bugün gelinen noktada yapay zekanın insan hayatında kapladığı yer ve önemle örtüşemediği aşikardır. Yerleri temizlemeye ve süpürmeye yarayan robotlardan, tıbbi klinik uygulamalarda kullanılan yapay zeka tekniklerine kadar her alanda günümüz insanının hayatına hızlı ve tutarlı bir biçimde yerleşmiş ve hatırı sayılır bir yer edinmiştir yapay zeka.

Yapay zekanın hareket kabiliyetine sahip olma adına çoğunlukla robotik bir cisme bürünmesinin tercih edildiği söylenebilir. Ancak yapay zeka tasarımlarında bu bir zorunluluk değildir. Yazılım sistemlerinde, bilgisayarlarda, akıllı cep telefonlarında ve

¹⁸⁰ Mustafa Zorluoel, "Yapay Zeka ve Telif Hakkı", *TBB Dergisi*, C.142 (2019): 308.

¹⁸¹ Nils J. Nilsson, *Yapay Zeka Geçmişi ve Geleceği*, Çeviren: Mehmet Doğan (İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayın Evi, 2019), 81.

¹⁸² Nilsson, 13.

¹⁸³ Yılmaz, 1.

¹⁸⁴ Rich Alain, Kevin Knight, *Artificial intelligence* (Yeni Delhi: Tata McGraw-Hill, 1996), 3.

sabit makinelerde kullanılan yapay zeka programları bu anlamda bir fiziksel varlık göstermemektedir. Dolayısıyla yapay özne¹⁸⁵ konumunda olan robotların iki temel unsurundan bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki fiziksel bir donanım, ikincisi ise o donanımı kontrol eden ve yönlendiren bir yapay zeka yazılımıdır; ki bunun da robotta bulunması zorunlu bir şart değildir.¹⁸⁶ Robot kelimesinin literatüre girmesi 1921 yılında, Çek kökenli yazar Karel Čapek'in kaleme aldığı "*Rosumovi Umeli Roboti*" (Rosum'un Evrensel Robotları) isimli tiyatro oyununa dayanmaktadır.¹⁸⁷ Çek dilinde bu kelime *zorunlu işgücü, ağır iş* anlamına gelirken, *robotnik* kavramı da *köylü* anlamında kullanılmaktadır.¹⁸⁸ Čapek'in tiyatro oyununda yer verdiği robotlar, metal yapılardan çok sentetik insanlar şeklinde tasvir edilmektedir. Bir an için gerçek insan oldukları izlenimini uyandıran bu robotların en nihayetinde duyguları, hayalleri ve ruhları yoktur. Herşeyi hafızalarında tutabilmelerine rağmen yeni hiçbir şey düşünemezler. Esasen ucuz işgücü ve ordu görevlisi olmaları için seri üretimden çıkıp kullanılan bu robotlar, zamanla yükselişe geçer ve insanlığı devirir.¹⁸⁹ 20. yüzyılın başlarında sergilenen bu tiyatro oyunu robot kelimesine hayat vermiştir.

Robotlarda hedeflenen zeka düzeyi, kendilerine dikte edilen görevleri tamamlamak ve kendilerini yönetebilme yetisini kapsarken, yapay zekanın insan zekasının gerektirdiği işlevleri yerine getirmesi beklenmektedir.¹⁹⁰ Bu doğrultuda *güçlü yapay zeka* ve *zayıf yapay zeka* ayrımı da yapılmaktadır. Programlanmaları sonucu zeki davranış sergileyen makinelerde zayıf yapay zeka olduğu kabul edilirken, makinelerin otonom, diğer bir söylemde kendiliğinden bir şuur ortaya koymaları hali ise güçlü yapay zeka olarak isimlendirilmektedir.¹⁹¹ Zayıf yapay zeka ile otomatik sistemler, güçlü yapay zeka ile de otonom sistemler kastedilmektedir. Otomasyon ve otonomi arasındaki en belirgin fark, davranışların bağımsızlığında yatmaktadır. Otonom sistemlerin özellikleri, herhangi bir müdahale olmadan çalışabilmeleri

¹⁸⁵ Çağlar Ersoy, *Robotlar, Yapay Zeka ve Hukuk* (İstanbul: XII. Levha Yayıncılık, 2019), 5.

¹⁸⁶ Ersoy, *Robotlar*, 5.

¹⁸⁷ Ersoy, *Robotlar*, 5.

¹⁸⁸ Nilsson, 23.

¹⁸⁹ Martin Belam, "Rebooting 'Rossum's Universal Robots' for the 21st Century." *Currybetdotnet*, 12 Temmuz 2011, erişim, 13 Ekim 2019. http://www.currybet.net/cbet_blog/2011/07/rebooting-rossums-universal-robots.php.

¹⁹⁰ Zorluel, 309.

¹⁹¹ Pirim, 85.

(*otonomi*), eylem ve hareketlerini seçebilmeleri (*irade*), kendilerine hedef belirleyip o doğrultuda ilerleyebilmeleri (*niyet*) ve geçmiş deneyimlerden öğrenebilme kabiliyetleridir.¹⁹² Dolayısıyla bir sistem ne kadar çok kendiliğinden irade sergileyebiliyorsa, diğer bir anlatımda ne kadar az insan komutuna ihtiyaç duyuyorsa, o kadar çok otonom, yani zekidir. Otomatik sistemler ise insan müdahalesi olmadan işleyebilen, fakat kendiliğinden karar alamayan sistemlerdir.¹⁹³

3.1.3. Yapay Zeka ile Biyolojik Zeka Mukayesesi

'Yapay' zeka kavramı yerine 'yaratılmış' zeka betimlemesinin tercih edilmesini öneren bir görüş olmasına rağmen¹⁹⁴ doğal zekanın karşıtı olarak yapay zeka terimi şu an için daha yaygın kullanılmaktadır. Fakat şüphesiz, her iki zeka tanımı birbirinden farklı özellikler sergilemektedir. Biyolojik zeka, yaratılışı ve işleyişi itibariyle çevre faktörlerinden veya yaşanan olaylardan hızlı bir biçimde, olumlu ve olumsuz yönde etkilenme özelliğine sahipken, yapay zekada böyle bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla yapay zekada edinilmiş bilgi kalıcıdır. Ayrıca bu bilginin paylaşılması, bir yapay zekadan diğer bir yapay zekaya aktarılması, biyolojik zekanın bilgi aktarım sürecine kıyasla çok daha kolay ve hızlı olduğu gibi, saniyeler içerisinde gerçekleşmektedir.¹⁹⁵ Doğal zeka edinilen bilgiyi zaman içinde unutma ve yitirme ihtimaline sahiptir. Ancak yapay zeka kendisine öğretilen bilgileri hafızasında depoladığından, bu bilgiler dışarıdan bir müdahaleyle silinmediği müddetçe, süreklilik arz etmektedir.¹⁹⁶ İnsan zekasının en belirgin özellikleri arasında, maruz kaldığı duygusal ve kişisel hadiselerden kaynaklı olarak karar verme mekanizmasının etkilenmesinden ötürü, tepkilerine yansıyan tutarsızlık yer almaktadır. Fakat yapay zeka, herhangi bir duygusal etkilenme mümkün olmadığından, her koşulda tutarlı davranışlar sergilemektedir.¹⁹⁷ Bu farkın nedeni ise, insanın sosyal bir varlık olmasıdır. Böylelikle doğal zeka sosyal durumlara göre şekillenebiliyorken, yapay zeka, sahip olduğu teknik bir varlık olma özelliğinden dolayı her zaman stabildir. Yine

¹⁹² Peter W. Singer, *Wired For War: The Robotics Revolution an Conflict in The Twenty-first Century* (NY: The Penguin, 2009), 16.

¹⁹³ Ersoy, 25.

¹⁹⁴ Ersoy, 28.

¹⁹⁵ Ray Kurzweil, *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology* (NY: The Penguin, 2005), 127.

¹⁹⁶ Yılmaz, 7.

¹⁹⁷ Yılmaz, 7.

doğal zeka, yeni fikirler üretebiliyorken, esinlenmek, her yapay zekanın ortaya koyabileceği bir tutum değildir.¹⁹⁸ Yalnızca otonom sistemler belli durumlarda yeni çıkarımlar üretebilmektedir. Biyolojik zeka, beyin sisteminde, hangi bilgiyi nereye ve nasıl dökümante etmesi gerektiğini her zaman kestiremediğinden, bilgilerin kullanılmasında güçlük yaşayabilir. Ancak yapay zeka, bilgileri daha kolay dökümante edebilmektedir. Bu da edinilen bilginin daha kolay ve efektif kullanılmasını temin etmektedir.¹⁹⁹ Bunun yanı sıra doğal zekanın uzmanlık kazanması için eğitim işlemleri ve maliyetleri, yapay zekanın uzmanlık kazanmasına kıyasla, çok daha zorlu ve masraflı bir süreci şart koşturmaktadır.²⁰⁰

Bu anlamda yapay zekanın belirli şartlar göz önüne alındığında, biyolojik zekaya üstünlük sergilediği durumların olduğunu belirtmek gerekmektedir. Nitekim yapay zekanın temelinde yatan amaç, diğer bir anlatımda insanın ve insan zekasının yetersiz kaldığı noktalarda yardımcı olarak yararlanılması için tasarlandığı hususu düşünüldüğünde, yukarıda sıralanan olgular şaşırtıcı olmamaktadır. Aksine, bu hususun biyolojik zekaya gayet faydalı olabileceği ortadadır.

3.2. Yapay Zekanın Oluşum ve Gelişim Sürecine Farklı Bilim Dallarının Etkisi

Teknolojinin sunduğu imkanlardan yararlanarak geçmişten geleceğe, hala devam edegelen zaman içerisinde de gelişmekte olan yapay zekanın temelinde, çeşitli bilim dalları çıkış noktası teşkil etmektedir. Salt mühendislik bilimi değil, felsefeden edebiyata farklı branşların öğretti ve ortaya koymuş oldukları ürünler örnek alınmış, böylelikle de yapay zeka fikrinin ilk tohumları hükmünde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla yapay zeka kavramının çok yönlü bilimsel yaklaşımlarla ele alınması gerektiği gerçeklik kazanmaktadır.

3.2.1. Yapay Zeka ve Felsefe

İnsan, tarih boyunca, işlerinde kendine yardımcı olabilecek bir varlığı yanında arzu etmiştir. Bazen zamandan tasarruf etme gayesiyle, bazen de bir üstünlük göstergesi

¹⁹⁸ Pirim, 86.

¹⁹⁹ Pirim, 86.

²⁰⁰ Yılmaz, 7.

olarak yerine getirmekle mükellef olduğu yükümlülükleri bir başkasına devretme içgüdüsünü çağlar boyunca beslemiştir. Uğruna çok zorlu mücadeleler verilerek bertaraf edilen kölelik müessesesi bunun ilk ve en bariz zuhurudur. İlkçağ filozoflarından Aristo köleliği *“işleri yalnızca bedenlerini kullanmak olan ve kendilerinden daha iyi bir şey de umulmayan kişilerin”* statüsü olarak tanımlamaktadır.²⁰¹ Bu tanımıyla açıkça köleliği onaylayıp savunmasına rağmen, Aristo'nun *Politika* isimli eserinde yer verdiği şu sözleri, onun aslında gerçekleşmesine hiç ihtimal vermediği için köleliği meşru gördüğü otomasyon düşlemesidir, *“... Çünkü, her aracımız, Daidalos'un yaptığı heykeller ya da ozanın 'kendiliklerinden tanrıların toplantısına girerler' dediği Hephaistos'un tekerlekli sehpaları gibi, biz söyleyince ya da gerektiğini kendisi görerek işlerini yerine getirebilseydi — diyelim, dokuma tezgâhının mekiği kendiliğinden gidip gelse, lirin mızrabı kendiliğinden çalsaydı, o zaman ne yapımçıların işçiye gereksinmesi olurdu, ne de efendilerin köleye.”*²⁰² Tarihte, belki ilk örnek olarak kabul edilebilecek bu yapay zeka düşününün tohumu, hiç ihtimal verilmese de, felsefe biliminin toprağından filizlenmektedir.

Aristo'nun ihtimal dışı bıraktığı otomasyon fikrine, bir başka ve önemli filozof Thomas Hobbes sahip çıkmış ve hatta bilgisayarlı zeka teorisinin ilk savunucusu ünvanını almıştır.²⁰³ *Leviathan* isimli eserinin sunuş bölümünde Hobbes, insanın doğayı taklit ederek yapay bir canlı yaratmasından bahsetmektedir. *“Tanrının dünyayı onunla yaratmış olduğu ve yönettiği sanat olan doğa, başka pek çok şeyde olduğu gibi bunda da yapay bir canlı yaratacak şekilde, insanın sanatı ile taklit edilir. Çünkü hayat, organların, başlangıcı içerdeki bir temel parçada bulunan, hareketinden başka bir şey değildir; bütün otomatların (yaylar ve çarklar yardımıyla kendi kendine hareket eden makinaların, mesela bir saat) yapay bir hayata sahip olduklarını söyleyemez miyiz?”*²⁰⁴ Doğal olanın karşıtı olarak Hobbes da yapay

²⁰¹ Abdullah Kıran, “Aristoteles ve Kölelik”, *Route Educational and Social Science Journal*, C.5, S.14 (2018): 812.

²⁰² Aristoteles, *Politika*; Türkçeye Çeviri: Mete Tunçay, *Politika* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1975), I:4.

²⁰³ Ersoy, 29.

²⁰⁴ Thomas Hobbes, *Leviathan*; Türkçe Çeviri: Semih Lim, *Leviathan* (İstanbul: YKY, 2007), 17.

kavramını kullanmayı tercih etmiş ve kendi kendine hareket edebilen, otomasyona sahip makinelerden bahsetmiştir.

Benzer bir şekilde Fransız filozof Rene Descartes de canlıların saat gibi çarklarla çalışan birer biyolojik makine olduğu düşüncesine sahiptir. Onun bu fikrini oluşturan husus ise otomatlara olan düşkünlüğüdür.²⁰⁵ 1649 yılında İsveç Kraliçesinin daveti üzerine deniz yoluyla seyahati esnasında yanına, kasketinin içine yerleştirdiği bir otomat alır. Meraklı denizcilerin zorla otomatın içerisinde bulunduğu kutuyu açmasıyla kendilerini selamlayan bir çocuk cismiyle karşılaşmaları, onları dehşete düşürmüş ve korkuyla otomatı denize atmalarına sebep olmuştur.²⁰⁶ Bunun üzerine Descartes, bir robotun çevresinde gelişen olayları algılamasının mümkün olup olmadığını, etrafında cereyan eden hadiselerle cevap verip veremeyeceğini sorgulamıştır.²⁰⁷ Onun bu sorgulayışı, tarihte ilk defa yapay zekanın bir bilince sahip olup olamayacağı tartışmalarını ateşlemiştir belki de.

3.2.2. Mitoloji ve Edebiyat, Isaac Asimov ve Üç Robot Yasası

Hiç kuşkusuz mitoloji ve edebiyat bilimi, insanlığın ve insanlık tarihinin hafıza damarlarını diri tutan, medeniyetleri oluşturan ve besleyen önemli öğretilerdir. Dolayısıyla efsanelerden bilim kurgu eserlerine kadar geniş bir alanda, yapay zekadan, bilinçli veya bilinçsizce bahsedildiğine tesadüf etmek mümkündür. Diğer bir anlatımda insanlığın yapay zekayı hayal edebilme becerisi Eski çağlara kadar uzanmaktadır. Örneğin Yunan mitolojisinde ateş tanrısı olarak anılan, Zeus ve Hera'nın oğlu olan Hephaistos demircilikle uğraşmaktadır ve işlerinde kendisine yardımcı olmaları için insan suretinde, adına Kyklop denilen ve her istediğini sorgusuz sualsiz yerine getiren, altından imal ettiği *robot* hizmetkarları vardır.²⁰⁸ Kykloplar haricinde, Hephaistos bir de bronzdan bir dev inşa eder ve adını *Talos* koyar. Talos'un görevi Girit adasını istilacılara karşı korumaktır. Düşmanı, ona

²⁰⁵ Stephen Cave, Kanta Dihal, "Ancient dreams of intelligent machines", *Nature*, C.559, S.7715 (2018): 473 – 475; erişim 14 Kasım, 2019. <https://www.nature.com/articles/d41586-018-05773-y> .

²⁰⁶ Cave, Dihal, "Ancient dreams of intelligent machines", 473 – 475; erişim 14 Kasım, 2019. <https://www.nature.com/articles/d41586-018-05773-y> .

²⁰⁷ Ersoy, 29.

²⁰⁸ Ersoy, 8.; Nalan Yılmaz, "Hephaistos'un Demirci Ocağı", *Lebriz Sanal dergi*, (2010): 1-2. erişim 15 Kasım, 2019. <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=12&articleID=787&bhcp=1>.; Detaylı okuma için bkz. Halikarnas Balıkçısı, *Anadolu Tanrıları* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2018).

fırlattığı kaya parçalarıyla uzaklaştırır. Bu efsanevi karakterin görüntüsü ve fiziki yapısı ise oldukça ilginçtir. Talos'un bedeni kurşun geçirmemektedir; metalden bir zirha benzer teni ve boynundan topuğuna uzanan, tunç renginde bir damar vardır. Bu damar Talos'un hayat kaynağıdır, zira tanrıların ona bahşettiği kutsal yaşam sıvısı bu kanaldan akmaktadır.²⁰⁹ Eski Yunanların inandığı bu mitolojik devin tasviri oldukça 'robotik' bir yapıya sahip bir yapay zekayı anımsatmaktadır. Metal ve kurşun işlemez bir gövde, kırmızı renkte fonksiyonel işlem kablosu ve tek bir otomasyon; Girit adasını korumak için düşmana kaya parçacıkları fırlatmak. Bu mitolojik devin isminin, IBM ve Apple ortaklığında, ABD donanma gemileri için geliştirilen TalOS işletim sistemlerine de verildiği belirtilmelidir.²¹⁰ Yapay zekaya örnek teşkil eden bir diğer mitolojik karakter de Pandora'dır. Anlatılar, Pandora'dan bahsederken, onu, insanların arasına karışarak onları cezalandırmak üzere yeryüzüne gönderilen yapay bir kadın şeklinde tanımlamaktadır.²¹¹ Diğer yandan Homeros'un da İlyada'sında kendi kendine, hiçbir yönlendirmeye ihtiyaç duymadan öne, arkaya, sağa, sola, kısaca tüm yönlere doğru hareket kabiliyetine sahip, üç ayaklı sandalyeler yer almaktadır.²¹²

Yalnızca mitoloji anlatılarında değil, edebiyat eserlerinde de yapay zeka fikirlerinin örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Bunlardan en bilindik olanı, bilim kurgu türü romanların atası kabul edilen yazar *Isaac Asimov*'un romanlarıdır şüphesiz. Yazarın 1940'lı yıllarda yayımlanan *Durağan Döngü* isimli eseri, yapay zekaya sahip işlemcilerin özümsemesi gereken ahlaksal kriterlerden bahsetmektedir. *Üç Robot Yasası* olarak tanınan bu kurallar, bugün gelinen noktada yapay zeka sistemleriyle işleyen tüm yapıtların etik temelini oluşturmaktadır.²¹³ Asimov'un Üç Robot Yasası aşağıdaki şekilde sırasıyla:

1. Robot, hiçbir insana zarar veremez ya da eylemsiz kalarak insanlara zarar gelmesine göz yumamaz.

²⁰⁹ Perrin Margaryan, "Antik Yunan Mitlerinde Yapay Zekâ." *Arkeofili*, 29 Mart, 2019, erişim 15 Kasım, 2019. <https://arkeofili.com/antik-yunan-mitlerinde-yapay-zeka/>.

²¹⁰ Ersoy, 9.

²¹¹ Perrin Margaryan, "Antik Yunan Mitlerinde Yapay Zekâ." *Arkeofili*, 29 Mart, 2019, erişim, 15 Kasım, 2019. <https://arkeofili.com/antik-yunan-mitlerinde-yapay-zeka/> .

²¹² Nilsson, 1.

²¹³ Burak Kesayak, "Robot Etiği Ve Üç Robot Yasası." *Hurriyet.com.tr*, 14 Ekim, 2019, erişim 15 Kasım, 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/robot-etigi-ve-uc-robot-yasasi-41350024>.

2. Birinci kanun'la çakışmadığı sürece Robot, insanlar tarafından verilen emirlere itaat etmek zorundadır.
3. Birinci ya da ikinci kanun'la çakışmadığı sürece Robot, kendi varlığını korumak zorundadır. Asimov daha sonra yalnızca insanın değil, insanlığın da korunması gereken bir değer olduğunu düşünerek sıfırıncı yasayı da oluşturmuştur. Buna göre;
0. Robot, insanlığa zarar veremez ya da eylemsiz kalarak insanlığa zarar gelmesine göz yumamaz.²¹⁴

3.2.3. Yapay Zeka Tasarılarında Biyoloji ve Psikoloji Biliminin Yansımaları

İçinde yaşadığı 21. yüzyılda insan, sahip olduğu tüm teknolojik imkanları, hayatını kolaylaştırması için gündelik yaşamında tedarik ettiği neredeyse her şeyi tabiattan gözlemlenerek suretiyle meydana getirmiştir. Uzak mesafelerde ulaşım için tercih edilen uçakların dahi gövde yapısı itibarıyla adeta gökyüzünde süzülen kuşlar misali oldukları aşikardır. Örneğin tarihte 1632 senesinde, yapay kanatlar meydana getirilerek ilk uçan insan vasfına sahip olan Hezarfen Ahmet Çelebi, İsmail Bin Hammad Cevheri'nin doğada yapmış olduğu gözlem ve bulgularından esinlenerek bu eylemini gerçekleştirmiştir. Cevheri'nin bulgularının Leonardo Da Vinci'nin de uçuş çalışmalarına kaynaklık ettiği düşünülmektedir.²¹⁵ Dolayısıyla yapay zeka oluşumlarında, zekanın ait olduğu ve işletildiği yer olan beyin ve yapısı, incelenmiş ve yazılım sistemlerine uyarlanmak istenmiştir. İnsan beyni yaklaşık 10 milyar adet sinir hücrelerine sahiptir ve bunların yarım trilyondan fazla sinapslarla birbirlerine bağlandığı ve bilgi/komut aktarımında bulunduğu bilinmektedir. Bir çok biyolog bu sinir hücrelerinin düşüncenin üretim merkezi olduğuna inanmaktadır.²¹⁶ Bu görüşe göre düşünce, beyindeki hücrelerin ardışık olarak etkinleştirilmesiyle zuhur etmektedir. Bu doğrultuda bilgisayarlarda bulunan kodlamaların etkileşime geçmesi sağlanarak yapay zekanın çalıştırılması mümkün olabilmektedir. Bir bilgisayar gerçekten düşünebilir mi düşünemez mi sorusuna cevaben, doğru programlamaya sahip sistemlerin anlama ve bilişsel durum yeteneklerine sahip olabilecekleri

²¹⁴ Edward Seiler, John H. Jenkins, "What Are the Laws of Robotics, Anyway?" *Isaac Asimov FAQ*, 11 Temmuz, 2014, erişim 15 Kasım, 2019. http://www.asimovonline.com/asimov_FAQ.html#series13.

²¹⁵ "Hezarfen Ahmet Çelebi," Timeturk, erişim 15 Kasım, 2019. <https://www.timeturk.com/hezarfen-ahmet-celebi/biyografi-796210>.

²¹⁶ Nilsson, 37 kitabında Donald O. Hebb, *The Organization of Behavior: A Neurophysiological Theory* (NY: John Wiley, 1949).

savunulmaktadır.²¹⁷ Bu sav, bilgisayarı beyin, bilgisayar programını da akıl olarak ortaya koymaktadır.²¹⁸

İnsanın zihinsel süreçlerini ve bunların neticesi olan davranışlarını inceleyen psikoloji bilimi de yapay zekanın gelişiminde ayrı bir önem sahibidir. Zira yapay zekanın temeli biyolojik, diğer bir deyişle insan zekası olduğundan, bilişsel bilimin bulgularından yararlanmak adeta bir ön koşuldur. Nitekim insan davranışları ve bu davranışların nedenleri ve sonuçları, yapay zeka çalışmalarına model teşkil etmektedir.²¹⁹ Örneğin pekiştirmeli öğrenmenin, yani bir eylemden yapılan çıkarım sonucu ödüllendirilmenin eylem amacının kalıcılığı üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu bilinmektedir.²²⁰ Bilgisayar bilimcisi Russel Kirsch bu yöntemi kullanarak bir oyun içerisinde yapay hayvanların öğrenme durumunu gözlemlemiştir. Vardığı sonuç şöyledir; yapay figür, gelen her uyarıya, karşı figürün nasıl tepki verdiği dikkat kesilir. Uyarının tekrarlanması neticesinde rakibin sergilediği tepkiyi hatırlar ve her uyarıda rakip figürün aynı hamleyi tekrarlamasıyla bir o kadar o hamleye koşullanır.²²¹ Böylelikle yapay zeka sistemlerinin de tıpkı insanlar gibi bir bilgiyi öğrenmek ve hafızaya almak için önceki deneyimlerden yararlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

3.2.4. Evrim Teorisi ve Yapay Zeka

Zaman içerisinde yapay zeka sistemlerinin de evrimin temel teorisi olan “daha uygun olanın hayatta kalması” yaklaşımıyla programlanabileceği düşüncesi “evrimsel programlamayı” netice vermiş oldu.²²² Bu yaklaşım doğrultusunda programlanmak istenen yapay zekanın, halihazırda programlanmış bir yapay zekanın geliştirilmesi suretiyle elde edilmesi söz konusudur. Zira tahayyül edilen her fikrin, düşünüldüğü esnada gerçekleştirilmesine teknolojik imkanların veya fiziki durumların her zaman elvermemesi söz konusu olabilmektedir.

²¹⁷ Yılmaz, 11.

²¹⁸ Yılmaz, 11.

²¹⁹ Yılmaz, 11.

²²⁰ Yılmaz, 12.

²²¹ Russell Kirsch, *Experiments With a Computer Learning Routine*, 30 Temmuz 1954, erişim 15 Kasım, 2019. https://tsapps.nist.gov/publication/get_pdf.cfm?pub_id=821691 .

²²² Cem Say, “Evrin Ve Yapay Zekâ.” *Bilim ve Ütopya*, Ağustos 2017, erişim 16 Kasım. <https://bilimveutopya.com.tr/evrim-ve-yapay-zeka>

İlk kez 1950'li yılların başlarında W. Grey Walter ilk ilkel canlılar gibi hareket eden bir makine geliştirmiştir. Bu tasarı, ışığa duyarlı sensörlere sahip, basit devrelerden meydana getirilmiş olan beyinlerin denetiminde hareket etmektedir. Herhangi bir ışık kaynağına bazen yaklaşan bazense ondan uzaklaşan makinenin davranışları maksatlı olduğu kadar da karmaşık bir görüntü oluşturmaktadır. Walter, bu davranışların bir noktaya kadar özfarkındalık olarak değerlendirileceğini ifade etmektedir.²²³ Ancak bu makine, sonraki araştırmacıların onu geliştirmesiyle daha bir önem kazanıp, eylemsel makinelerin başlangıcı kabul edilmiştir.²²⁴ Walter bu makineyi tasarlamak suretiyle, evrimin yollarından giderek yapay zekanın geliştirilmesinin ve programlanmasının mümkün ve hatta belki de gerekli olduğunu kanıtlamıştır.

3.3. 20. Yüzyılda Kısa Tarihiçesi ve Örnekleriyle Yapay Zeka

3.3.1. 1950 ve 60'lı Yıllar: Yapay Zeka Araştırmalarında İlk Adımlar

3.3.1.1. Alan Turing ve Turing Testi – Zeki Bilgisayarlara Ulaşma Arzusu

Yapay Zeka araştırmalarının en önemli isimleri arasında yer alan Alan Turing, 1950 senesinde yayımlanan "*Computing Machinery and Intelligence*" isimli makalesinde, insan zekasının makineleştirilme ihtimali üzerinde durmaktadır. Turing'in bu düşüncesini besleyen, şüphesiz makinelerin insan zekasını taklit yeteneğine haiz olabildikleri inancıydı.²²⁵ Bu nedenle Turing, '*Makineler düşünebilir mi?*' sorusunu, makine zekasını ölçmeyi hedeflediği ve 'taklitçilik oyunu' adını verdiği testle cevaplandırmak istemiştir. Turing testi, aradan geçen bunca zaman içerisinde yapay zeka araştırmaları ve çalışmaları için hala temel bir bilimsel yaklaşım tarzıdır. Zira Turing, 'taklitçilik oyunu' testiyle, düşünme eylemini kavramsal ve soyut kalıplardan çıkartarak deneysel ve fiziki bir ortam oluşturmuş ve değerlendirmiştir.²²⁶ Makalesinde Turing, önerdiği testi şu şekilde betimleyip anlatmaktadır:

Makineler düşünebilir mi sorusu taklitçilik testiyle değerlendirilebilir. Bu bağlamda, oyun üç kişiyle oynanır; bir erkek (A), bir kadın (B) ve bu

²²³ Nilsson, 46.

²²⁴ Nilsson, 46.

²²⁵ Nilsson, 65.

²²⁶ Esra Bengü Avaner, "Turing Testi Işığında Düşüncenin Multidisipliner İncelemesi III", *Türkiye Bioetik Dergisi*, C.5, S.4 (2018): 184.

cinsiyetlerden herhangi birine sahip bir sorgucu (C). Sorgucu, diğer iki kişiden bağımsız, ayrı bir odada konumlanır. Oyunun amacı, sorgucunun, X ve Y isimleriyle tanıdığı diğer iki kişiden hangisinin erkek hangisinin kadın olduğunu saptamaktır. Oyun sonunda sorgucu ya 'X, A'dır ve Y, B'dir' der, ya da 'X, B'dir ve Y, A'dır diyerek bir kaniya varır. Sorgucu, A ve B'ye şu şekilde soru sormakta özgürdür:

C: X lütfen saçının uzunluğunu bana söyleyebilir mi?

X'in aslında A olduğu varsayılırsa, bu soruya A cevap vermek zorundadır. A'nın oyundaki amacı, C'yi yanıltarak yanlış tespitte bulunmasını sağlamaktadır. Nitekim yanıtı şöyle olabilir:

'Saçlarım kısa kesimli, en uzun saç telim de yaklaşık olarak 20 santim uzunluğunda.'

Ses tonunun sorgucuya bir kolaylık sağlamaması için cevapların yazılması, hatta daktilo edilmesi gerekmektedir. ... Üçüncü kişi (B) için oyunun amacı ise, sorgucuya yardım etmektir. İhtimal ki (B) için en iyi strateji, sorulara dürüst cevaplarda bulunmaktır. Cevaplarına, 'kadın olan benim, o adama kulak verme' gibi ilavelerde bulunabilir, fakat erkeğin de benzer cevaplar vermesi halinde bunun hiçbir yararı olmayacaktır.

Şimdi şu soruyu soralım: 'Bu oyunda A'nın yerine bir makine geçerse sonuç ne olur?'. Sorgucu bu durumda da yine, oyun kadınla erkek arasında oynanırken defaatle olduğu gibi yanlış tahminlerde bulunur mu? İşte bu sorular, makineler düşünebilir mi sorumuzun yerini alır."²²⁷

Turing, makalesinde, her amaç için ayrı ayrı makineler yerine, her bir amacı gerçekleştirme kapasitesine ve donanımına sahip 'evrensel makinelerin' önemini vurgular.²²⁸ Makalesinin sonlarına doğru ise, bu makineleri programlarken yetişkin zihnini taklit etmek yerine, öncelikle çocuk zihnini taklit etmenin daha faydalı olacağını söyler.²²⁹ Zira çocuk zihninin taklit edilmesi suretiyle oluşturulan programlar eğitilerek bir yetişkin zekasına sahip olabilecektir.²³⁰ Böylelikle Turing, bireyoluşsal yöntem tercihiyle, yapay zekanın yetişkin bir insan beyni düzeyinde geliştirilebileceğine inanmaktadır. Turing, zeki sistemleri oluşturma ve geliştirme uğraşlarının aleyhine ileri sürülebilme ihtimali bulunan argümanların da üzerinde durmaktadır. Bazılarından örnekle; düşünme eyleminin yalnızca ölümsüz bir ruhun işlevi olduğu savı; makinelerin bir ruha sahip olamayacağından, bunun salt insana özgü bir değer taşıdığı ileri sürülebilir (*dini itiraz*).²³¹ Ayrıca düşünebilen bir

²²⁷ Alan M. Turing, "Computing Machinery and Intelligence", *Mind*, C.49, S.236 (1950): 433.; bkz. <https://www.csee.umbc.edu/courses/471/papers/turing.pdf> .

²²⁸ Turing, 439.

²²⁹ Turing, 463.

²³⁰ Turing, 452.

²³¹ Turing, 442.

makinenin sebep olabileceği sonuçların bazen ürkütücü olabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir ("*kafayı kuma gömme*" itirazı).²³² Bunların yanı sıra, yapay zekanın bir bilinç sahibi olamayacağı da yaygın bir kanaattir. Diğer bir deyişle, yapay zekanın bir eylemi gerçekleştirirken salt o eylemi gerçekleştirmesi bir bilinç için kanıt niteliğinde değildir; o eylemi kendisinin gerçekleştirdiğinin de farkında olmalıdır (*bilinç itirazı*).²³³

3.3.1.2. ELİZA Adlı Yapay Zeka Programı

Turing testinin bir çok sadeleştirilmiş örneği yapılmıştır. Genellikle ayrı bir odada bulunan sorgucuyu, insan olduğuna inandırmaya çalışan bilgisayarların icat edilmesini hedefleyen örneklerden oluşan yazılımlar arasında en bilindik olanı ise, Joseph Weizenbaum'un 1966 yılında meydana getirdiği sohbet programı ELİZA'dır. ELİZA, insanla sohbet eden bir yazılımdır. Bu program, sohbetin giriş cümlelerini, belirli anahtar kelimelerin kullanılmasıyla devreye giren dekompozisyon kurallarıyla analiz eder ve montaj tekniğini kullanarak cevap verir.²³⁴ ELİZA'nın en temel teknik sıkıntıları, anahtar kelimelerin ve kısa içeriklerin tespitinde zorlanması, münasip transformasyon tercihlerini yapamaması, anahtar sözcüklerin yokluğunda cevap verme güçlüğü çekmesi ve kodlamasına uygun bir şekilde sohbeti bitirememesidir.²³⁵ Her ne kadar bu teknik sıkıntılar ELİZA'nın zeki olmadığına işaret etse de, program birçok kişiyi insan olduğuna inandırabilmiştir.²³⁶ ELİZA ile gerçekleştirilen bir konuşma örneği şöyledir:

> *Erkekler hep aynı.*
ELİZA: *Hangi Yönden?*
> *Bizi hep bir şeyler için rahatsız ediyorlar.*
ELİZA: *Spesifik bir örnek düşünür müsün?*
> *Pek ala, buraya gelmemi erkek arkadaşım sağladı.*
ELİZA: *Buraya gelmeni erkek arkadaşın sağladı.*
> *Çoğu zaman bunalımda olduğumu söylüyor.*
ELİZA: *Bunalımda olduğunu duymak beni üzdü.*

²³² Turing, 442.

²³³ Turing, 444.

²³⁴ "ELIZA-A Computer Program For the Study of Natural Language Communication Between Man and Machine" erişim 19 Kasım 2019. http://www.universelle-automation.de/1966_Boston.pdf.

²³⁵ "ELIZA-A Computer Program For the Study of Natural Language Communication Between Man and Machine" erişim 19 Kasım 2019. http://www.universelle-automation.de/1966_Boston.pdf.

²³⁶ Nilsson, 66.

> *Bu doğru. Mutsuzum.*

ELİZA: Buraya gelmiş olmanın mutlu olman için faydalı olacağını düşünüyor musun?

> *Yardıma ihtiyacım var. Bu kesin görünüyor.*

ELİZA: Yardım bulman senin için ne anlama gelir?

> *Belki annemle iyi geçinmeyi öğrenebilirim.*

ELİZA: Bana ailen hakkında daha fazla bilgi ver.

> *Annem benimle ilgilenir.*

ELİZA: Ailenden başka kim seninle ilgilenir?

> *Babam.*²³⁷

ELİZA ile gerçekleştirilen bu sohbet gayet makul bir izlenim sergilemektedir.

3.3.2. 1970 ve 80'li Yıllar: Kışı ve Baharıyla Yapay Zeka

3.3.2.1. MYCIN - Uzman Sistemlerin Geliştirilmesi

Yapay zeka araştırmaları devam ederken, 1950'li yıllardan itibaren Uzman Sistemler (US) de geliştirilmeye başlanmıştır. 1970'li yıllara gelindiğindeyse pek çok US meydana getirilmiştir. Bir nevi yapay zeka programlama çeşitlerinden biri olan US'leri, o tarihe kadar tasarlanan genel yapay zeka programlarından ayıran en büyük özellik ise, sistemin ele aldığı sorunun niteliğinde belirlemektir.²³⁸ Zira genel bir yapay zeka programının hedefi, herhangi bir insanın sonuçlandırabileceği sorunu çözmekken, US'in hedeflediği olgu ise yalnızca uzman kişilerin irdeleyebileceği tarzda sorunları çözüme kavuşturmadır.²³⁹ Diğer bir söylemde, US, bir alanda özel bilgisi, deneyimi ve tecrübesi olan insanların uğraştığı problemlerle ilgilenmektedir. Bu sistemler, *"...çözümü bir uzmanın bilgi ve yeteneğini gerektirecek zorluktaki problemleri, bilgi ve mantıksal çıkarım kullanarak çözebilen akıllı bir bilgisayar programı"*²⁴⁰ olarak tanımlanır. *"Bu programın kullandığı bilgi ve mantıksal çıkarım mekanizmasının, problemi çözmeye uzman kişi veya kişilerin bilgi ve mantıksal çıkarım mekanizmasını modellemesi gerekir."*²⁴¹

²³⁷ "ELIZA-A Computer Program For the Study of Natural Language Communication Between Man and Machine" erişim 19 Kasım, 2019. http://www.universelle-automation.de/1966_Boston.pdf.

²³⁸ Novruz Allahverdi, *Uzman Sistemler Bir Yapay Zeka Uygulaması* (İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım, 2002), 15.

²³⁹ Allahverdi, 15.

²⁴⁰ E. A. Feigenbaum, *Expert Systems The 1980's*, 2. erişim 20 Kasım, 2019. <https://stacks.stanford.edu/file/druid:vf069sz9374/vf069sz9374.pdf>.

²⁴¹ E. A. Feigenbaum, *Expert Systems The 1980's*, 2. erişim 20 Kasım, 2019. <https://stacks.stanford.edu/file/druid:vf069sz9374/vf069sz9374.pdf>.

Bu alanda, yapay zeka tarihinde, 70'li yılların ortasında geliştirilen en bilindik ve ilk geniş çaplı uzman sistem ise, Stanford Üniversitesinin tıp dalında, kandaki bakterilerin netice verdiği hastalıkların teşhisi için tasarlanmış olduğu MYCIN sistemidir.²⁴² Sisteme bu ismin verilme nedeni, MYCIN kavramının antibakteriyel maddeleri isimlendirmede kullanılan yaygın bir son ek oluşundan kaynaklıdır.²⁴³ MYCIN'nin amacı, uzmana, ilgili hastanın hastılığını teşhis ederek tedavi önerisinde bulunmaktır. Bu doğrultuda ilgili vakada uzman kişi, sistemin kendisine yönelttiği sorulara, hastaya dair bulguları bilgisayara girmek suretiyle cevap vermektedir. Bu sorular hastanın cinsiyetine, yaşına, şikayette bulunduğu semptomlara ve elde edilen tahlil sonuçlarına yöneliktir. Nihayetinde MYCIN, aldığı yanıtlar dahilinde teşhis koyarak uygun tedaviyi bildirir.²⁴⁴ MYCIN, iki ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, uzmanlık alanındaki bilgilerin depolandığı bilgi bölümüdür, ikinci bölüm ise bu bilgilerden mantıksal çıkarımlarda bulunan işlem bölümüdür.²⁴⁵

Her ne kadar yapay zekanın geliştirilmesinde önemli bir adım olsa da, US'lerin eksik kaldığı hususlar mevcuttur. Bu alanda içi doldurulamadığından ötürü bir sonuç alınamamış fazlaca iyimser vaatlerin bulunması da, 1970'li yılların ortasında yapay zekanın, tarihinde karanlık bir döneme girilmesine sebep olmuştur.

3.3.2.2. Yapay Zeka Kışı - Çalışmalarının Duraksama Nedenleri

Yapay zeka çalışmaları, 1970'li yılların ortasından 80'li yılların ortasına kadar olan süreçte duraksamaya uğramıştır. Yapay zeka kışı olarak nitelendirilen bu dönem, alanda gerçekleştirilen çalışmalardaki yetersizliklerin gün yüzüne çıkmasıyla, beklentilerin karşılanamaması neticesinde ortaya çıkan bir belirsizliğin sonucudur adeta. Örneğin, matematik, kimya, tıp vb. alanlarda ortaya çıkan özgül sorunlar karşısında yarar sağlaması hedeflenen US'lerin kendi içerisinde kırılğan oldukları gözlemlenmektedir.²⁴⁶ Zira bu sistemler, dış dünya ile bağlantılarının yeterli düzeyde olmamasından ötürü, dar alana yönelik olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle

²⁴² Asuman Doğa, "Uzman Sistemler", *TMMOB Elektrik Mühendisliği Odası Elektrik Mühendisliği Dergisi*, S.373 (1990): 87.

²⁴³ Nilsson, 296.

²⁴⁴ Doğa, 87.

²⁴⁵ Doğa, 88.

²⁴⁶ Nilsson, 415.

US'lerden geniş alanda verim alınması mümkün olamamıştır.²⁴⁷ Ayrıca uzman insan bilgisine daima ihtiyaç duyan bu sistemlerin tabanlarındaki bilgiler de yüzeysel kalmıştır.²⁴⁸ Ancak yapay zeka tarihinde çok büyük başarı olması beklenen US'lerin en önemli eksikliği ise, sağduyudan yoksun olmalıdır.²⁴⁹ Örneğin John McCarthy, MYCIN'ni tecrübe ettiği esnada, sisteme farazi bilgiler girerek, erkek bir hastanın amniyosentez geçirdiğini (fetüsün içinde bulunduğu sıvıdan bir miktar alınma işlemi) belirttiğinde sistemin bunu şikayetsiz kabul etmesi, tabanına yalnızca kadınların gebelik yaşayabileceği bilgisinin işlenmeyişinden kaynaklıdır.²⁵⁰ Dolayısıyla sistem, yalnızca kendisine öğretileni bilir. İnsanla kıyaslandığında ise, öğrenilmiş bilginin yanı sıra insan, bu doğrultuda bir eğitimden geçmeden de, etrafından gözlemledikleriyle ve çevresel faktörlerin de etkisiyle genel bilgileri de edinir. Örneğin, yalnızca kadınların gebelik geçirebileceği, yağmurdan sonra güneşli havada gökkuşağının çıkabileceği gibi bilgiler sağduyu ile kazanılmaktadır.²⁵¹ Yapay zeka çalışmalarının bundan yoksun oluşu ise, belirli yetersizlikleri ortaya koymuştur. Bu yetersizlikler karşısında yapay zeka araştırmalarını desteklemek amacıyla sağlanan fonlar kısıtlanmış, hatta bazı yapay zeka şirketleri kapatılmıştır.²⁵² Yapay zeka kışına sebep olarak yüksek tutulan beklentilerin felaketle sonuçlanması gösterilmiş ve bu dönemi atlatmak için de kamuoyunun eğitilmesiyle araştırmaların terbiye edilmesi önerilmiştir.²⁵³

3.3.2.3. Yeni Perspektifler ve Yaklaşımlar

Yapay zeka kışı sonrası araştırmacılar kendilerine yeni hedefler oluşturmuştur. Bunlar arasında en öne çıkanı ise, ulaşılabilir hedefler belirleyip bu hedefler doğrultusunda ilerlemek olmuştur. Cesur öngörülerden ziyade, gerçekçi sonuçlar için özümseven perspektiflerle, güçlü yapay zekadan çok, zayıf yapay zeka alanında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Böylelikle insanların yerini alacak yapay zeka

²⁴⁷ Allahverdi, 21.

²⁴⁸ https://web.itu.edu.tr/~sonmez/lisans/es/uzman_sistemler_giris.pdf erişim 20 Kasım, 2019.

²⁴⁹ Nilsson, 415.

²⁵⁰ Nilsson, 415.

²⁵¹ Nilsson, 415.

²⁵² Nilsson, 415.

²⁵³ Roger Schank, "The Dark Ages of AI", *AI Magazine*, C.6, S.3 (1985): 127.

sistemleri değil, insanlara yardımcı olacak yapay zeka sistemleri vurgulanmış²⁵⁴ ve evrim süreçleri taklit edilmek suretiyle, seçilimli sağkalım gibi teorilerden yararlanılmıştır.²⁵⁵ Örneğin US genel bir zeka bilgisiyle donatılmak yerine, spesifik problemlerin çözümü gibi daha küçük görevlere odaklı olarak geliştirilmeye, özel problem kurallarıyla programlanmaya başlanmıştır.

Temel yapay zeka araştırmaları sonucu özellikle yapay öğrenme, usamlama, doğal dil işleme gibi alanlarda yeni ve verimli sonuçlar elde edilmiş ve bu alanlarda gerçekleştirilen önceki çalışmalara kıyasla yapay zeka becerileri artırılmıştır. Bu sayede duraksama döneminden çıkan yapay zeka çalışmaları yeniden canlanmıştır.

3.3.3. 1990'lardan Günümüze Yapay Zeka

1990'lı yıllarda adeta yeniden hayat bulan yapay zeka çalışmalarından verimli sonuçlar alan araştırmacılar, süper bilgisayarları geliştirmenin yanı sıra, bir çok farklı sektörde de yapay zeka yazılımlarının değerlendirilebileceği inancıyla, ev robotlarından savaş mekanizmalarına kadar uzanan bir ticari alanı da yakalamışlardır.

3.3.3.1. Deep Blue'nun Büyük Galibiyeti

11 Mayıs 1997 tarihinde, International Business Machines (IBM) bilişim teknolojisi şirketinin 1985 yılında üretmiş ve geliştirmiş olduğu "Deep Blue" isimli süper bilgisayar, dünya satranç şampiyonu Garry Kasparov'u satranç oyununda mağlup etmiştir. Deep Blue, altı setten oluşan maçın ikisini kazanmış, birini Kasparov'a vermiş ve üçünde de dünya şampiyonuyla berabere kalmayı başarmıştır. Deep Blue'nun bu büyük galibiyeti yapay zeka tarihinde önemli bir yere sahiptir, çünkü ilk defa bir yapay zeka, insan zekasını yenmeyi başarmıştır. Kimi kesimlerin hayranlıkla karşıladığı bu olay, başta Kasparov olmak üzere, kimi kesimlerce de şüpheli bulunmuş ve hatta oyuna insan müdahalesi olduğu dahi iddia edilmiştir. Kasparov,

²⁵⁴ Nilsson, 437.

²⁵⁵ Nilsson, 433.

yenilginin ardından verdiği demeçlerde insan olduğunu vurgulayarak, anlayışını aşan bir olguyla karşılaştığında da korktuğunu belirtmiştir.²⁵⁶

IBM, Deep Blue'nun Kasparov karşısında almış olduğu galibiyeti, 1997 yılındaki karşılaşma esnasında sergilenen performansları analiz ederek açıklamaktadır. IBM'in bu doğrultudaki tespitlerine göre²⁵⁷ Deep Blue, saniyede 200.000.000, diğer bir söylemde üç dakikada 36 milyar satranç konumunu inceleyip değerlendirme kapasitesine sahipken, Kasparov saniyede en fazla üç satranç pozisyonu tahlil edebilir. Ayrıca Kasparov'un ileri düzeydeki satranç bilgisine rağmen yenilgisinin en büyük sebeplerinden biri, Deep Blue karşısında hesaplama beceresinin bir miktar daha az kalmış olmasıdır. Çünkü Deep Blue'nun muazzam bir hesaplama kabiliyeti vardır. Fakat Deep Blue'nun sahip olmadığı şey, his ve duygulardır. Bilgisayar, hesaplama yöntemi ve sezgisel arama tekniklerinden faydalanarak ihtimalleri değerlendirir ve hamle yapar. Ancak Kasparov, hislerinden soyutlanamaz; heyecanının, üzerinde hissettiği baskının oyun esnasında etkili olduğu bir gerçektir. Oysa Deep Blue üzerinde herhangi bir psikolojik etkiden bahsedilmesi mümkün değildir. Zira Deep Blue, oyunu kazanmaktan ötürü sevinç duymayacağı gibi, kaybetmekten ötürü de bir üzüntü duymayacaktır.²⁵⁸

3.3.3.2. Roomba – İlk Ev Robotu

2002 senesinde IRobot şirketi, minimum işlem gücü ve oldukça basit sensörlere rağmen bir evin temizliği için yeterli zeka düzeyine sahip olan robot Roomba'yı üretmiştir. Roomba, esasen otonom özellikte bir elektrikli süpürge ve yapay zeka sistemleriyle donatılmıştır. Örneğin bir odaya bırakıldığında Roomba, öncelikle odayı tarar ve büyüklüğünü öğrenir, hareket alanını kısıtlayabilecek muhtemel engelleri belirler ve böylelikle kendine bir rota çizerek temizliğe girer. Her temizlik görevinin başarıyla tamamlanmasının ardından, mobilyaların olası yer değişikliği geçirmesi

²⁵⁶ Bruce Webber, "Swift and Slashing, Computer Topples Kasparov", *New York Times*, 12 Mayıs 1997.; Nilsson, 604.

²⁵⁷ IBM, "Deep Blue," erişim 22 Kasım, 2019.

<http://www.research.ibm.com/deepblue/meet/html/d.2.shtml> .; daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.ibm.com/ibm/history/ibm100/us/en/icons/deepblue/> .

²⁵⁸ "Deep Blue," erişim 22 Kasım, 2019.

<http://www.cis.umassd.edu/~ivalova/Spring08/cis412/Old/DEEPBLUE.pdf> .

ihtimali üzerine, Roomba kendini sıfırlayarak odanın şekil ve düzenini hafızasına kaydetmez.²⁵⁹ Günümüzde yeni sürümleriyle çok daha geliştirilmiş olan robot Roomba'nın, yapay zekanın ticari alanda kullanılması anlamında ilk örneği teşkil ettiği söylenebilmektedir.

3.3.3.3. İnsansı Robotlar

Roomba'nın üretilmesinin ardından, sonraki yıllarda akıllı robotların insan hayatındaki yeri ve önemi git gide artmıştır. Araştırmacılar, insansı robotlar üzerinde durmuş ve bu tarz yapıların yapay zeka ile donatıldıklarında insan benzeri bir görüntü sergileyip insan benzeri hareketler ve hamleler yapıp yapamayacakları üzerinde durmuşlardır. 2000'li yılların başlarında Honda ve Sony gibi bir çok bilindik firma, araştırmalarını ve yatırımlarını insansı robotlar üzerinde yoğunlaştırmıştır. İnsan görünümüne sahip bu robotlar, iki ayak, iki kol ve bir baştan meydana gelmekte, sahip oldukları yapay zeka yazılım ve sistemleriyle de insan gibi hareket kabiliyeti sergileyebilmektedirler.²⁶⁰ Örneğin Honda'nın tasarladığı insansı robot ASIMO, 2008 senesinde Detroit Senfoni Orkestrası'nı yöneterek büyük başarı göstermiştir. Sony'nin ürettiği QRIO isimli robot ise, insan gibi şarkı söyleme ve göz alıcı figürlerle dans etmenin yanı sıra yürüme, koşma ve atlama eylemlerinde de oldukça başarılı bir gelişim göstermiştir.²⁶¹

Ancak kuşkusuz bugüne kadar yapılan en insansı robot, Hanson Robotics firmasının tasarlamış olduğu ve 25 Ekim 2017 tarihinde dünyaya tanıttığı robot SOPHIA'dır. Hanson Robotics'in ünlü Hollywood yıldızı Audry Hepburn'un yüzünü verdiği SOPHIA'yı diğer insansı robotlardan ayıran en büyük özellik ise, kuşkusuz çok gerçekçi kullandığı mimik ve jestleridir. Hanson Robotics, SOPHIA'nın ağzından, SOPHIA'nın sahip olduğu yapay zeka bileşenlerini şöyle açıklamaktadır:²⁶²

²⁵⁹ John Brandon,. "Why the IRobot Roomba 980 Is a Great Lesson on the State of AI." *VentureBeat*, 3 Kasım, 2016, erişim 22 Kasım, 2019. <https://venturebeat.com/2016/11/03/why-the-irobot-roomba-980-is-a-great-lesson-on-the-state-of-ai/> .

²⁶⁰ Luís Miranda Cruz, "Humanoid Robot NAO: Developing Behaviors for Soccer Humanoid Robots", (*Yüksek Lisans Tezi, FEUP Bilgisayar Mühendisliği, 2011*), 5., detaylı bilgi için bkz.: https://paginas.fe.up.pt/~ei06034/LuisCruz_MasterProposal.pdf .

²⁶¹ Cruz, 5 – 6.

²⁶² "Sophia," Hanson Robotics, erişim 22 Kasım, 2019. <https://www.hansonrobotics.com/sophia/> .

Sahip olduğum gerçek yapay zeka bileşenleri yapay sinir ağları, uzman sistemler, makine algısı, doğal dil işleme yazılımları ve uyarlanabilir motor kontrolü gibi olgulardan oluşmaktadır. Altta yatan yapay zeka bileşenleri ise farklı şekillerde birleştirilebildiğinden, yanıtlarım herhangi bir duruma veya etkileşime özgü olabilir. Ayrıca insan yüzlerini tanıma, duygusal ifadeleri görme ve çeşitli el hareketlerini tanıma olanağı sağlayan en yeni makine algısını kullanıyorum. Bir konuşma sırasında duygularını tahmin edebilirim ve seninle hedeflere ulaşmanın yollarını bulmaya çalışabilirim. Benim de kendi duygularım var, kabaca insan evrim psikolojisini ve beynin çeşitli bölgelerini taklit ediyorum. Ayrıca ellerimi, bakışlarımı kullanmak ve hareket ettirmek için kinematik planlamalar oluşturabiliyorum. Yürüeyebilen bedenim, çeşitli arazilerde uyumlu yürüyüş yapabilmem için dinamik stabilizasyon gerçekleştiriyor. ... yaratıcılarım benim “melez bir insan – yapay zekası” olduğumu söylüyor.

SOPHIA'nın insanlarla iletişime geçme, ve hatta bunu duygusal düzeyde de yapabilme becerisi oldukça hayranlık uyandırıcıdır. Derin öğrenme yeteneğine sahip olan SOPHIA'nın en hayret verici yanı ise, duygularını, örneğin öfkelenildiğini ya da üzüldüğünü belirterek dışa vurmasıdır.

3.3.3.4. Bestekar AIVA

2016 yılında Aiva Technologies tarafından kurulan AIVA, bir yapay zeka sanal sanatçısıdır.²⁶³ Kuruluşundaki amaç, kişiselleştirilmiş ve duygusal film müziklerini oluşturmaktır.²⁶⁴ Bu doğrultuda derin öğrenme tekniğiyle AIVA'ya Bach ve Mozart gibi önemli bestekarların eserlerinden oluşan bir müzik veri tabanı öğretildi ve AIVA'dan da tınıları ve ses geçişlerini inceleyerek elde ettiği bulgularla müzik yapması istendi. Donatıldığı US'ler ve yapay sinir ağları sayesinde ortaya insan eserinden farksız sonuçlar çıkmıştır. AIVA'yı kuran ekip, AIVA'nın, ünlü bestecilerin kompoze etmiş olduğu eserleri anlaması için derin bir sinir ağına sahip olduğunu ve böylelikle müzik teorisi ve kavramlarını kavrayabildiğini ifade etmektedir.²⁶⁵ Notaların ve ilgili kompozisyonların AIVA tarafından oluşturulmasının ardından, insanlardan meydana gelen orkestra AIVA'nın müziğine ses oluyor.²⁶⁶ AIVA sadece

²⁶³ “Besteci: Yapay Zeka Aiva,” *NTBOX Dergisi*, 11 Mayıs, 2017, erişim 22 Kasım, 2019. <http://www.ntboxmag.com/2017/03/09/besteci-yapay-zeka-aiva/> .

²⁶⁴ Avaner, 189.

²⁶⁵ “Besteci: Yapay Zeka Aiva,” *NTBOX Dergisi*, 11 Mayıs, 2017, erişim 22 Kasım, 2019. <http://www.ntboxmag.com/2017/03/09/besteci-yapay-zeka-aiva/> .

²⁶⁶ Avaner, 190.

birkaç dakika içerisinde dahi klasik melodileri meydana getirebiliyor. Tınılardan memnun olmaması ve ihtiyaç duyması halinde ise kendi kendine adeta büyük bir sanatçı gibi, tatmin olana kadar tekrarlamalarda bulunuyor.²⁶⁷

3.3.3.5. Yapay Zekanın İnsan Karşısında İkinci Oyun Galibiyeti – AlphaGO

Deep Blue'nun 1997 senesinde satranç oyununda, dünya satranç şampiyonu Kasparov karşısında almış olduğu galibiyetin ardından, yapay zekanın insana karşı yarıştığı ve çok daha önemli bir galibiyeti, 2016 senesinde, Google Deep Mind şirketinin geliştirdiği AlphaGo elde etmiştir. AlphaGo, Koreli dünya şampiyonu Lee Sedol'u 4-1 gibi bir üstünlükle mağlup etmiştir. Go oyununun satrançla kıyaslandığında, oyun tahtasının satranç tahtasına göre çok daha büyük olması, böylelikle olasılık sayısının da daha yüksek olması ve AlphaGo'nun hangi hamlenin daha doğru olacağına dair sezgisel bir karar mekanizmasıyla hareket etmesi bakımından,²⁶⁸ bazı yorumcular, Deep Blue'nun galibiyetini Kolomb'un Amerika'yı keşfetmesine, AlphaGo'nun galibiyetini ise Ay'a ayak basmaya benzetmektedirler.²⁶⁹ Zira Deep Blue'nun tek amacı satranç oyunu esnasında doğru hesaplamaları yapmak olmuştur. Bunu da başarmıştır; gücünü sergilemiş, oyunu almıştır. Fakat o günden sonra Deep Blue tekrar ismini duyurmamıştır. Ancak AlphaGo, insan sezgilerine benzer sezgisiyle bütünleştiği hesaplama gücünü, derin öğrenme teknikleriyle birleştirerek gelişmeye ve geliştirilmeye müsaittir.²⁷⁰ AlphaGo'nun bu denli hızlı bir şekilde öğrenmesini ve başarı almasını sağlayan husus, Google ekibinin AlphaGo'yu yaratırken yapay sinir ağlarını Monte Carlo algoritmasıyla birleştirmiş olmalarıdır.²⁷¹ Monte Carlo algoritmasıyla bilgisayara, oyunun çeşitli aşamalarında beliren olası

²⁶⁷ "Besteci: Yapay Zeka Aiva," *NTBOX Dergisi*, 11 Mayıs, 2017, erişim 22 Kasım, 2019.

<http://www.ntboxmag.com/2017/03/09/besteci-yapay-zeka-aiva/>.

²⁶⁸ Mehmet Barış Albayrak. "4-1 Biten AlphaGo – Lee Sedol Karşılaşması: Ve Yapay Zekâ İnsanı Go'da Da Yendi!" *Bilim ve Gelecek*, 3 Ocak, 2018, erişim 23 Kasım, 2019.

<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/05/01/4-1-biten-alphago-lee-sedol-karsilasmasi-ve-yapay-zeka-insani-goda-da-yendi/>.

²⁶⁹ Jason Roell. "Why AlphaGo Is a Bigger Game Changer for Artificial Intelligence than Many Realize." *Medium*, 9 Ekim, 2017, erişim 23 Kasım, 2019. <https://medium.com/@roelljr/why-alpha-go-is-a-bigger-game-changer-for-artificial-intelligence-than-many-realize-64b00f54a0>.

²⁷⁰ Jason Roell. "Why AlphaGo Is a Bigger Game Changer for Artificial Intelligence than Many Realize." *Medium*, 9 Ekim, 2017, erişim 23 Kasım, 2019. <https://medium.com/@roelljr/why-alpha-go-is-a-bigger-game-changer-for-artificial-intelligence-than-many-realize-64b00f54a0>.

²⁷¹ Mehmet Barış Albayrak. "İnsan Ve Yapay Zekâ, Go Cephesinde Karşı Karşıya." *Bilim ve Gelecek*, 8 Ocak 2018, erişim 23 Kasım, 2019. <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/03/01/insan-ve-yapay-zeka-go-cephesinde-karsi-karsiya/>.

hamleler arasından rastgele seçilenleriyle oyunun tekrar tekrar oynatılması suretiyle en iyi hamle öğretilir. Bu yöntemle rakip karşısında hem stratejik kazançlar elde edilir hem de rakibe taktiksel kayıplar verdirilerek oyun zorlaştırılır.²⁷²

AlphaGo'nun, Go oyunundaki üstün başarısının önemi, diğer yandan Go oyununun kullanım amacına yüklenen değerle de paraleldir. Çünkü bir oyun olmaktan çok Go, özellikle Güney Kore ve Çin gibi ülkelerde, çocuklarda karakter eğitimi ve dikkat eksikliğini giderici etkisi, alzheimer hastalarında hafızayı güçlendirici katkısı nedeniyle yaygın olarak başvurulan bir uygulama, tedavi yöntemi olarak da kullanılmaktadır.²⁷³ Dolayısıyla yapay zekanın insan için bu denli anlamlı bir oyunda insan zekasına üstün gelmesi, yapay zeka tarihinde kilometre taşı değerindedir.

3.3.3.6. İnsansız Hava Araçları

Çalışmalarına ilk olarak 2013 senesinde Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) mühendislik öğrencileri tarafından başlanan Perdix İnsansız Hava Araçları (İHA), 2017 yılında ilk uçuş testini başarılı bir şekilde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ordusu denetiminde gerçekleştirmiştir. Diğer bir söylemde, ABD ordusu, yapay zekaya sahip 103 mikro İHA'yı başarılı bir şekilde uçurabilmiştir.²⁷⁴ İHA, Perdix ismini, Yunan mitolojisinde heykeltraşlığın ve mimarının piri kabul edilen efsanevi sanatkar Dedalos'un kız kardeşinden almıştır.

Perdix'lerin tamamı, önceden programlanmadan ve senkronize edilmeden diğer Perdix'lerle sürekli iletişim halindedir ve birlikte hareket ederler. İHA'ların herhangi bir lideri bulunmamaktadır; her Perdix, sisteme giren veya sistemden ayrılan diğer araçlara uyum sağlayabilmektedir.²⁷⁵ Bu nedenle askeri alanda İHA'ların özellikle

²⁷² Mehmet Barış Albayrak. "İnsan Ve Yapay Zekâ, Go Cephesinde Karşı Karşıya." *Bilim ve Gelecek*, 8 Ocak 2018, erişim 23 Kasım, 2019. <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/03/01/insan-ve-yapay-zeka-go-cephesinde-karsi-karsiya/>.

²⁷³ Mehmet Barış Albayrak. "İnsan Ve Yapay Zekâ, Go Cephesinde Karşı Karşıya." *Bilim ve Gelecek*, 8 Ocak 2018, erişim 23 Kasım, 2019. <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/03/01/insan-ve-yapay-zeka-go-cephesinde-karsi-karsiya/>.

²⁷⁴ Deutsche Welle. "ABD Yapay Zekaya Sahip İHA Geliştirdi: DW: 10.01.2017." *DW.COM*, 10 Ocak 2017, erişim 23 Kasım, 2019. <https://www.dw.com/tr/abd-yapay-zekaya-sahip-ih-a-gelistirdi/a-37078770>.

²⁷⁵ Deutsche Welle. "ABD Yapay Zekaya Sahip İHA Geliştirdi: DW: 10.01.2017." *DW.COM*, 10 Ocak, 2017, erişim 23 Kasım, 2019. <https://www.dw.com/tr/abd-yapay-zekaya-sahip-ih-a-gelistirdi/a-37078770>.

düşman ordularına karşı etkili olacağına inanılmaktadır. Küresel konumlama sistemi (GPS)'e ihtiyaç duymayan ve tamamen otonom olan İHA'lar, sensörlerinden aldıkları veri ve görüntüleri işleyerek konum tespitinde bulunarak, sahip oldukları yapay zeka ve derin öğrenme teknikleri sayesinde de hedefi vurabilecektir.²⁷⁶

3.3.3.7. Resim Çizen Bilgisayarlar

Almanya Tübingen Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen bir araştırma sonucuna göre, artık yapay zeka, bilindik ve dünyaca ünlü ressamın eserlerini ve tarzlarını yorumlayarak bunları tekrar oluşturup yeni bir sanat eseri meydana getirebilecek.²⁷⁷ Bu doğrultuda, yapay zeka sistemleri arasından, özellikle beynin çeşitli nesnelere arasındaki benzerlikleri bulma işlevini taklit eden derin makine öğrenimi kullanılmaktadır. Yazılımı oluşturan araştırmacılar, bilgisayara değişik sanatçıların kullandıkları renkler, çizgiler, şekiller, fırça vuruşları arasındaki farklılıkları ve bunları nasıl yeniden yorumlayabileceğini öğretmişlerdir.²⁷⁸ İlk olarak sisteme, Tübingen'de Neckar nehri üzerinde bir sıra halinde dizili evlerin olduğu bir fotoğraf gösterilmiş, ardından sistemden bu fotoğrafın Van Gogh, Picasso, Edvard Munch gibi önemli ressamın tarzlarıyla yeniden yorumlanması istenmiştir.²⁷⁹ Sonuç ise oldukça şaşırtıcı derecede, ortaya çıkan resmin ilgili sanatçının tarzına inandıracak kadar dinamik bir taklitte yeni bir eser olmuştur.

İnsan yaratıcılığının böylesi bir düzeyde yapay zeka tarafından taklit edilebiliyor olması, yapay zeka araştırmalarının ne kadar ileri bir boyut kazandığının göstergesidir. Yapay zekanın, artık insan zekasına ve yeteneklerine bu denli yaklaşabiliyor olması, yapay zeka tarihi açısından önemli bir ilerlemedir.

²⁷⁶ "Haber: İşte Yapay Zeka Destekli Sürü İHA'lar." *Habererk*, erişim 23 Kasım, 2019.

<https://www.habererk.com/gundem/iste-yapay-zeka-destekli-suru-ihalar-h122544.html>.

²⁷⁷ Mike Murphy. "Computers Can Now Paint like Van Gogh and Picasso." *Quartz*, 22 Ekim, 2015, erişim 23 Kasım, 2019. <https://qz.com/495614/computers-can-now-paint-like-van-gogh-and-picasso/>.

²⁷⁸ Mike Murphy. "Computers Can Now Paint like Van Gogh and Picasso." *Quartz*, 22 Ekim, 2015, erişim 23 Kasım, 2019. <https://qz.com/495614/computers-can-now-paint-like-van-gogh-and-picasso/>.

²⁷⁹ Mike Murphy. "Computers Can Now Paint like Van Gogh and Picasso." *Quartz*, 22 Ekim, 2015, erişim 23 Kasım, 2019. <https://qz.com/495614/computers-can-now-paint-like-van-gogh-and-picasso/>.

3.4. Yapay Zeka Alanında Uluslararası Platformda Gerçekleştirilen Yasama Çalışmalarından Örnekler

3.4.1. 2016 Tarihli ABD Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyi Raporu

ABD Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyinin 2016 yılı Ekim ayında yayımladığı “*Yapay Zeka Geleceğine Hazırlanmak*” isimli raporda, yapay zekaya dair oldukça geniş kapsamlı değerlendirmeler yer almaktadır. Yapay zekanın ne olduğu, hangi alanlarda nasıl uygulanabileceği gibi hususların yanı sıra, devletin yapay zeka alanındaki gelişmelere ayak uydurması ve bu gelişmelerden istifade edebilmesi için çeşitli önerilerden de bahsedilmektedir. Özetle değinmek gerekirse rapordaki önemli tespitleri şu şekilde sıralamak mümkündür:²⁸⁰

- Yapay zeka, ekonomik büyüme ve sosyal alanda ilerleme kat edebilme adına önemli bir rol üstlenebilir. Ancak bu, devletin ve toplumun el ele vererek teknolojinin gelişmesi için birlikte çalışmasıyla mümkün olacaktır. Bu doğrultuda olası riskler göze ardı edilmemeli ve yönetilebilmelidir.
- Devletin yapay zeka uygulamaları hususunda alması gereken bazı sorumluluklar söz konusudur. Öncelikli olarak devlet, geliştirilen yapay zeka uygulamalarının ne kadar güvenli ve adil olduğunu denetlemeli ve nihayetinde önemli bulguları toplayarak kamuoyuyla paylaşmak suretiyle tartışmaya açmalıdır. Gerekli durumlarda ise devlet, yapay zeka inovasyonlarını desteklemek için yasal düzenlemelerden yararlanmalıdır. Fakat toplumun çıkarları her daim ön planda olmalı ve korunmalıdır.
- Devlet, daha düşük maliyette ancak bir o kadar da etkili ve hızlı bir şekilde topluma ulaşmak için yapay zekadan yararlanmalı, bunun için de gerekli adımları atmalıdır. Zira eğitimden ekonomiye, savunmadan adalet sistemine, toplumun birçok alanında yapay zekanın sunduğu imkan ve kolaylıklarla karşılaşılmaktadır.
- Yapay zeka sahasındaki ilerlemeler devam ederken, bunların yönetilebilir, açık, şeffaf, anlaşılır, insanlarla uyumlu bir halde çalışabildikleri ve insani değerlere bağlı olup olmadıkları araştırmacılar tarafından daima denetlenmelidir.

²⁸⁰ Executive Office of the President, National Science and Technology Council Committee on Technology, *Preparing for the Future of Artificial Intelligence*, Ekim 2016, erişim 26 Kasım, 2019. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf.

- Yapay zekayı geliştirmek ve araştırmak, insan zekasının daha iyi anlaşılmasını ve takdir edilmesini sağlayacaktır. Böylelikle doğru kullanıldığında, yapay zeka insan zekasını arttırabilir.

Görüldüğü üzere rapor, gelecekte insan hayatının her alanında yapay zeka uygulamalarının yer alacağına vurguda bulunarak, devlete ve yetkili makamlara hangi gerekli önlemlerin nasıl alınması doğrultusunda adeta bir yol göstericidir. Rapora göre, insan zekasının gelişmesi ve insanlığın geleceğine dair daha akılcı ve iyi adımların atılması da, yapay zekanın doğru kullanımıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda yapay zeka, insana kendini, zekasını ve özelliklerini aksettiren değerli bir olgu olarak ele alınmaktadır.

3.4.2. 2016 Tarihli ABD Yapay Zeka Araştırma ve Geliştirme Ulusal Strateji Planı

ABD Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyinin yine 2016 yılı Ekim ayında yayımladığı “*Yapay Zeka Araştırma ve Geliştirme Ulusal Strateji Planı*” isimli raporunda, yapay zeka alanında gelecekte uygulanması beklenen toplamda 7 stratejik adımdan bahsedilmektedir. Rapor, bu adımları şöyle tanımlamaktadır:²⁸¹

1. Stratejik adım: *Yapay zeka araştırmalarına uzun vadeli yatırımların yapılması.*

Yapay zeka araştırmaları, uzun bir süreye yayılarak ve yüksek masraflar gerektirerek ilerlediklerinden ötürü, bu araştırmalara uzun vadeli yatırımlarda bulunulması şarttır. Unutulmamalıdır ki yüksek riskli araştırmalara yapılan sürekli yatırımlar, yüksek ücretli getirilere zemin oluşturabilir.

2. Stratejik adım: *Yapay zeka – insan etkileşimi için etkili yöntemlerin geliştirilmesi.*

Özel alanlarda tamamen özerk kullanılacak yapay zeka sistemlerinin yanı sıra, kurtarma ekipleri ve tıbbi teşhis uygulamaları vb. birçok alanda da yapay zeka sistemlerinin etkili olabilmesi için, insanlarla birlikte, kombine olarak uygulanmaya ihtiyaçları vardır. Bu da insan ve yapay zeka sistemlerinin birbirini tamamlayıcı özelliği ile mümkün olacaktır. O halde ikisinin birbiriyle etkileşime geçebileceği yöntemlerin geliştirilmesinde fayda vardır.

²⁸¹ Executive Office of the President, National Science and Technology Council Committee on Technology, *The National Artificial Intelligence Research And Development Strategic Plan*, Ekim 2016, erişim 26 Kasım, 2019. https://www.nitrd.gov/pubs/national_ai_rd_strategic_plan.pdf.

3. Stratejik adım: *Yapay zekanın etik, hukuki ve toplumsal etkilerini anlamaya yönelik çalışmaların yürütülmesi.*

Otonom kabiliyet özelliğine sahip yapay zeka sistemlerinin davranışları, temel sosyal düzen normlarıyla, hukuk ve etik yaklaşımlarıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Fakat insan kaynaklı bu teamüller yapay zeka davranışlarını anlamlandırmada yetersiz kalabilir. Bu nedenle yapay zeka etiği gibi alanlarda da araştırma yapılması önerilmektedir.

4. Stratejik adım: *Yapay zeka sistemlerinin güvenliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması.*

Bir yapay zeka sisteminin kullanıma sunulmasından önce, sistemin güvenli bir şekilde çalışıp çalışmadığı, kendinden beklenen hususlarda güvenilirlik sağlayıp sağlamadığı kontrol edilmelidir.

5. Stratejik adım: *Yapay zeka eğitimi ve testleri için kamusal veri tabanlarının oluşturulması.*

Yapay zekanın eğitilmesi, denenmesi ve kamuya sunulması durumunda, yapay zekanın faydaları tahakkuk etmeye devam edecektir. Bu nedenle toplumun kullanımına açık veri setleri meydana getirilmelidir.

6. Stratejik adım: *Yapay zeka teknolojilerinin belirli standartlarla ölçülmesi ve değerlendirilmesi.*

Yapay zeka teknolojilerinin geliştirilebilmesi için, bu teknolojilerin belirli standartlarla ölçülmesi, denenmesi ve belirli kriterler doğrultusunda test edilmesi ayrı bir önem arz etmektedir.

7. Stratejik adım: *Ulusal yapay zeka Ar-Ge iş gücü ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılması.*

İhtiyaç duyulan yapay zeka Ar-Ge gelişmelerinin elde edilmesi, ancak yeterli bir yapay zeka Ar-Ge iş gücüyle mümkün olacaktır. Unutulmamalıdır ki yapay zeka araştırmalarında güçlü olan ülkeler, geleceğin otomasyonunda lider konumunu alıp, çeşitli yazılımların oluşturulmasında, bunların ticarileştirilmesinde de yeterlilikleri bakımından önde olacaklardır. Bu nedenle bahsedilen gelişmeler için, teknik uzmanlığın oluşturulması ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

3.4.3. 2010 Tarihli Birleşik Krallık Robotik Prensipleri

2010 yılının Eylül ayında Birleşik Krallık'ta teknoloji, mühendislik, sanat, hukuk ve sosyal bilimler alanında faal olan uzmanlar bir araya gelerek yapay zeka ve robotik

uygulamalarının faydaları, avantaj ve dezavantajları üzerine bir değerlendirme oturumu gerçekleştirmişlerdir. Bu oturumun ardından ortaya çıkan sonuçlar ise, “Robotik Prensipleri” olarak yayımlanmış ve yasama faaliyeti niteliğinde kabul edilmiştir. Yapay zeka ve robotların yalnızca sosyal alandaki etkilerini felsefi ve etik temellerle irdeleyen bu prensipler şöyledir:²⁸²

1. Çok amaçlı aletler olan robotlar, ulusal güvenliğin çıkarları dışında, yalnızca veya öncelikle insanları öldürmek veya zarar vermek için tasarlanmamalıdır.
2. Sorumluluk robotların değil, insanındır. Robotlar mevcut yasalara uygun olarak tasarlanmalıdır. Özel hayatın gizliliği dahil olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin müsaade ettiği ölçüde kullanılmalıdır.
3. Birer ürün olan robotların tasarımları, onların güvenli birer ürün olmalarını sağlayan süreçler izlenerek gerçekleştirilmelidir.
4. Robotlar birer eşyadır. Onları kullanacak olan kişilerin zaaflarından faydalanacak şekilde tasarlanmamalıdır; bunun yerine makine doğaları saydam ve anlaşılabilir olmalıdır.
5. Robotların eylemlerinden sorumlu olan kişi tespit edilebilir olmalıdır.

3.4.4. 2019 Pekin Yapay Zeka İlkeleri

Pekin Yapay Zeka Akademisi 2019 yılı Mayıs ayında, yapay zekanın geliştirilmesinde, kullanılmasında ve yönetilmesinde benimsenilmesini önerdiği birtakım ilkeler yayımlamıştır. Bu ilkelerin insan hakları hükümleri çerçevesinde ele alınmış olduğu ve yapay zeka geliştirme faaliyetlerinin sorumluluk bilincine vurgu yaptığı söylenebilir. Pekin bildirisini, yapay zekanın insan türünde meydana getirebileceği etkileri de değerlendirmiş ve insanın bireysel özgürlüklerinin her daim ön planda tutulması gerektiğinin altını çizmiştir. Pekin Yapay Zeka İlkeleri, bir yapay zekanın insan zaafalarını tanıyarak insanı istismar etmesinin yanlış olması gibi etik mevzularda değinilmektedir. İlkeler ayrıca yapay zekaya yönelik mevzuatların düzenlenmesinin önemine ve bunların mütemadiyen güncel gelişmeleri takip edecek şekilde revize edilmelerinin gerekliliğine de dikkat çekmektedir. Araştırma ve

²⁸² “Principles of Robotics.” Principles of robotics - EPSRC website. Engineering and Physical Sciences Research Council, erişim 26 Kasım, 2019.
<https://epsrc.ukri.org/research/ourportfolio/themes/engineering/activities/principlesofrobotics/>.

geliştirme, kullanım ve yönetim olmak üzere üç başlık halinde tayin edilmiş olan 2019 Pekin Yapay Zeka İlkelerini özetle şu şekilde belirtmek mümkündür:²⁸³

1. Yapay zeka araştırma ve geliştirme ilkeleri:

- *İyilik İlkesi:* Yapay zeka insanlığın ve insan toplumlarının ilerlemesi maksadıyla, insanlığa ve çevreye yararlı olacak şekilde, insanın ve ekolojinin iyiliğini gözeterek geliştirilmelidir.

- *İnsanlığa Özgü Olma İlkesi:* Yapay zeka araştırma ve geliştirme çalışmaları insanlığa hizmet edecek şekilde tasarlanmalı, insan çıkarlarını her daim gözetecek şekilde ilerletilmeli ve insan mahremiyeti, haysiyeti, özgürlüğü gibi insan hakları ve insani değerlerde de uyumlu olmalıdır. Yapay zeka insana karşı, insanı kullanacak ve insana zarar verecek şekilde geliştirilmemelidir.

- *Sorumluluk İlkesi:* Yapay zeka araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan kişiler, olası ahlaksal, toplumsal ve hukuki etkenlerin farkında olmalı ve yapay zeka çalışmalarını olası riskleri önleyecek şekilde ilerletmelidirler.

- *Risklere Hakim Olma İlkesi:* Verilerin, yapay zeka sistemlerinin, yapay zeka sistemlerinin etkileşim halinde olduğu çevrenin güvenliği ve emniyeti adına yapay zeka sistemlerinin güvenilirliği ve güvenliği sürekli kontrol edilmelidir.

- *Ahlak İlkesi:* Yapay zeka sistemlerini ahlaki değerleri gözeterek araştırmak ve geliştirmek gerekmektedir. Sözü geçen ahlaki yaklaşımlar, anılanlarla sınırlı olmamak kaydıyla şunlardır: adil, şeffaf, açıklanabilir, tahmin edilebilir, takip edilebilir, izlenebilir yapay zekalar geliştirmek ve önyargıları azaltmak.

- *Farklılık ve Kapsayıcılık İlkesi:* Yapay zeka çalışmaları, olabildiğince farklı ve çeşitli insanı kapsayacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

- *Eşitlik İlkesi:* Çeşitli platformlarda yapay zeka teknolojilerinin oluşumunu engellemek için, farklı bölge ve alanlarda eşit oranda yapay zeka çalışmalarını yaygınlaştırmak gerekmektedir.

Yapay Zeka Kullanım İlkeleri:

- *Bilinçli Kullanım İlkesi:* Yapay zeka kullanıcıları, yapay zeka uygulamalarının kullanım direktiflerine vakıf olmalı ve yapay zekanın kötüye kullanımı, istismar

²⁸³ Bruce Sterling. "The Beijing Artificial Intelligence Principles." *Wired. Conde Nast*, 1 Haziran, 2019, erişim 2 Aralık, 2019. <https://www.wired.com/beyond-the-beyond/2019/06/beijing-artificial-intelligence-principles/>.

edilme ihtimallerini ayırt edebilme kabiliyetinde ve bilincinde olmalıdırlar. Böylelikle yapay zeka yararları azamileştirilmiş, zararları ise düşürülmüş olacaktır.

- *Aydınlatma İlkesi*: Yapay zeka kullanıcıları, yapay zekanın sistemi ve donanımı hakkında aydınlatılmış olmalıdır.

- *Eğitim ve Öğretim İlkesi*: Yapay zeka kullanıcıları, yapay zeka ile etkileşim sonucu olası ruhsal ve duygusal etkilenme yaşamamak adına, yapay zekanın kullanımına dair bir eğitimden geçmeli ve ilgili hususları öğrenmelidirler.

2. Yapay Zeka Yönetim İlkeleri:

- *Dengeli İstihdam İlkesi*: Yapay zekanın iş sahasında istihdamına ihtiyatlı yaklaşmalı, ve insan işgücü istihdamıyla dengeli tutulmalıdır. İnsan işgücünde, insanın üstün özelliklerini öncüleyecek araştırmalar teşvik edilmelidir.

- *Ahenk ve İşbirliği İlkesi*: Yapay zeka ile her alanda ve anlamda işbirliği sağlanması halinde, kötü niyetli yapay zeka uygulamalarının çoğalmasının önüne geçilmiş olunacak ve ortak yaşam anlayışı optimize edilebilecektir.

- *Uyumluluk İlkesi*: Yapay zeka gelişimi takip edilerek, bu alandaki mevzuat çalışmaları, politikalar, ilkeler daima revize edilmeli ve yapay zeka alanında kat edilen gelişmelerle uyumlu hale getirilmelidir.

- *Tasnif İlkesi*: Yapay zeka alanındaki gelişmeler tüm ayrıntılarıyla incelenmeli ve gerektiği takdirde özel kılavuzlar oluşturulmalıdır.

- *Uzun Vadeli Planlama İlkesi*: Yapay zeka gelişmelerinin insana, tabiata uyumu devamlı tatbik edilmeli ve muhtemel risklerin önlenmesi adına uzun vadeli planlar yapılmalı ve teşvik edilmelidir.

3.4.5. Avrupa Birliğinde Seyreden Çalışmalar

Yapay zeka alanında AB kendi bünyesinde birçok çalışma sürdürmektedir. Örneğin Horizon 2020 isimli program çerçevesinde “*Responsible Research and Innovation*” isimli düzenleme, bir teknolojinin olası etkilerini ve bu etkilerin toplum düzeyinde meydana getirebileceği sonuçları, bir araştırma süreciyle değerlendiriliyor ve böylelikle de AB'nin temel değerlerinin zedelenmesinin önüne geçmeyi

hedefliyor.²⁸⁴ Bir diğ er önemli ç alışma olan SPARC ise, Avrupa'da mevcut yapay zeka ve robotik ç alışmalarını geliştirmek için kurulmuş olan bir ortaklıktır. Bu ortaklığın amacı, ekonomik ve sosyal sahaları olumlu yönde etkileyen ve ileri düze ye taşıyan yapay zeka teknolojilerini imkan tanıyan her sektö rde yaygınlaştırmaktır.²⁸⁵ EURON ise, yapay zeka teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanılmasına dair 20 yıllık bir değerlendirme süresinin sonucunda meydana gelen, etik tespitlerden oluşan ve bu alanda bir rehber olmayı hedefleyen bir ç alışmadır.²⁸⁶

3.5. 5846 Sayılı FSEK Kapsamında Yapay Zeka Ürünlerinin Eser Vasfına Sahip Olup Olamayacağı Konusu

Yapay zeka tarihçesinin anlatıldığı bölümde verilen örneklerin de apaçık bir şekilde ortaya koyduğu gibi, yapay zeka araştırmaları ilk başlandığı yıllara kıyasla çok daha ileri bir seviyeye taşınmış, insan hayatının çok daha içerisine girip, eğitim, edebiyat, sanat, müzik, spor, sağlık, temel ihtiyaçlar, savunma gibi, kısacası her alanda varlığını hissettirmeye başlamıştır. Gelecekte, bugün mevcut olan teknolojilerin daha da ilerletileceği gerç eği düşünöldüğünde ise yapay zekanın yükseleceği noktayı tahayyöl etmek neredeyse imkansızlaşmaktadır. İnsanla bu denli bütönlöşmüş ve hatta dinamik bir biçimde insanla i içe geçmiş bir olguya hukuk biliminin duyarsız kalması ise düşünölemez. Bu doğrultuda özellikle fikri mülkiyet hukuku bakımından ele alınması gereken husus, yapay zekanın adeta bir insan donanımında ve kabiliyetinde kusursuz bir mükemmelliyetle meydana getirmiş olduğu ürünlerin, kanun bünyesinde eser olarak korunup korunamayacağı, eser olarak korunduğu takdirde ise eser sahipliği ve telif gibi hakların kime verileceği mevzusudur. Zira insanlık artık müzik yapıp besteleyebilen, renklerin ahengini yakalayıp resim çizebilen, gayet akıllı ve mantıklıca demeçler verebilen, kendiliğinden koreografi oluşturup dans edebilen yapay zekalarla yüz yüzedir. Yapay zekanın bu yeteneklerinden zuhur eden ürünlerinin ise hukukun koruma kalkanı altına alınıp alınamayacağı tartışmalıdır. 5846 sayılı FSEK'nu fikri bir ürünün eser sayılma

²⁸⁴ "What Is Horizon 2020?" Horizon 2020 - European Commission, 15 Mart, 2017, erişim 26 Kasım, 2019. <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>; Ersoy, 45.

²⁸⁵ "About SPARC," eu, erişim 26 Kasım, 2019. <https://www.eu-robotics.net/sparc/about/index.html>.

²⁸⁶ Ersoy, 47.

kriterlerini açıkça belirtmiştir. Yapay zekanın bu kriterleri karşılayıp karşılamadığı özenle irdelenmesi gereken bir konudur.

3.5.1. 5846 Sayılı FSEK m.1B/a) ve Hukukta Kişilik Mefhumu

5846 sayılı FSEK m.1B/a, kendi bünyesinde hukuki koruma ve haklardan yoksun bırakmayacağı eseri şu şekilde tanımlamaktadır: *“Eser: Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri.”*dir. Kanunun lafzından anlaşılan iki şart vardır; birincisi sahibinin hususiyetini taşımak, ikincisi de edebiyat bilim ve sanat eserleri sınıflandırmalarından herhangi birine dahil edilebilir olmak. Yapay zeka ürünleri hususunda kritik olan değerlendirme ise hususiyet şartıdır. Zira hususiyet bireylere ait olan bir değerdir. Dolayısıyla yapay zeka bir birey olarak kabul edilebilir mi?, yapay zekanın hususiyetinin olduğu düşünülebilir mi? gibi sorular oldukça tartışmalıdır. Çünkü birey ve hususiyet sahibi olmanın şartı aynı zamanda kişilik, karakter ve bilinç sahibi de olmaktır. Bu bağlamda hukuk biliminin kişi ve kişilik mefhumunu nasıl yorumladığı oldukça önemlidir. Zira hukuktaki anlamıyla kişi, *‘haklara ve borçlara sahip olabilen varlıkları ifade etmek üzere kullanılan bir terimdir.’*²⁸⁷ Diğer bir anlatımda kişi, hukuken kendisine hak ve borç sahibi olma ehliyet ve iktidarı tanınan varlıktır. Modern hukukun öngördüğü iki tür kişi vardır, gerçek kişi ve tüzel kişi.²⁸⁸ Hukuk düzeni, bu iki tür kişi haricinde herhangi bir varlığa kişi vasfını tanımamaktadır. Gerçek kişi, insandır. TMK m.8, *“Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.”* demektedir. Tüzel kişi ise, *“başıbaşına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları”* olarak tanımlanmaktadır. (TMK m.47) Hukuki yaklaşımda kişilik ise, *‘hukuk süjesinin bir kişi olması dolayısıyla sahip bulunduğu hak ve fiil ehliyetlerinin, bir hak süjesi olması itibariyle sıfatına bağlı maddi ve manevi varlıklarının ve kişisel durumlarının tümünü içeren bir kavramdır.’*²⁸⁹ Dolayısıyla kişilik kavramının içeriğini hak ve fiil ehliyetleri, kişilik hakları ve nişanlılık, evlilik gibi

²⁸⁷ Jale G. Akipek, Turgut Akintürk ve Derya Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku C.I* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012), 229.

²⁸⁸ Akipek, Akintürk, Ateş Karaman, 231.

²⁸⁹ Akipek, Akintürk, Ateş Karaman, 233.

kişisel durumlar teşkil etmektedir. Böylelikle modern hukukun benimsediği kişi ve kişilik tanımlarının çevreyle tam etkileşim ve iletişim kabiliyeti, hayat amacını gerçekleştirebilecek kişisel istenç ve bilinç sahibi olma ve toplumda yaşama becerisi olarak sıralamak mümkündür.²⁹⁰ Bu bağlamda kişiden, çevresiyle tam ve çok yönlü bir etkileşim içerisinde olması, çeşitli düzeylerde, kompleks ve rasyonel iletişim kurabilmesi, etrafında gerçekleşen olayları analiz ederek hadiselerle uygun tepkiler göstermesi ve bunlardan çıkarımlarda bulunup deneyimleyerek öğrenmesi beklenmektedir.²⁹¹ Diğer bir anlatımda, kişilik kapasitesi sınırlı bir etkileşimi kabul etmemektedir. Bilinç unsuru ile kişinin özbenliğinin farkında olmasını ve yaşamına dair maddi manevi planlar yapabilmesini öngörmektedir.²⁹² Ancak her ne kadar hukuk düzeni irade ve bilinç kabiliyetinde olmayan bir varlığa sorumluluk yüklemekten imtina etse de, tüzel kişiliklerin de mal varlıklarını temsilcileri vasıtasıyla idare ettikleri bilinmektedir. Tarihte bilinç sahibi olmanın bir insan için kişilik statüsüne erişme noktasında yeterli bulunmadığı durumlar ve örnekler de mevcuttur; kölelik gibi. Yine tam zıt bir örnek oluşturması bakımından, komada yatan ve bilinç sahibi olmayan insanlara da kişilik statüsü tanınmaktadır.²⁹³ Dolayısıyla bilinç meselesi, kişilik kriteri için tartışmalı değerlendirilebilir. Fakat toplum içerisinde yaşayabilme beceresi önemlidir. Bu beceriden maksat, kişinin toplumda yaşamını idame ederken hem kendi hem de üçüncü şahısların menfaatlerini gözetebilmesi ve bu doğrultuda hareket edebilmesidir.²⁹⁴ Anılan menfaat dengesinin kurulmasında bilinç ve ahlaki değerlerin önemi büyüktür.

Hukukun temel kişi ve kişilik kavramlarının hayatın içinden, güncel gelişmeler ışığında da yakalaması ve yorumlanması gerektiği söylenebilir. Zira bilindiği üzere Suudi Arabistan Robot SOPHIA'ya vatandaşlık vermiş ve SOPHIA'yı vatandaşı ilan etmiştir. Hatta Suudi Veliht Prens Muhammed Bin Salman, şeriat kanunlarıyla ters düşmemek adına, gelecekte, kadınsı görünümünden ötürü SOPHIA'yı turizm ve iş merkezi olarak tasarlanan ve kadınların çarşaf giyme zorunluluğunun bulunmayacağı

²⁹⁰ Seda Kara Kılıçarslan, "Yapay Zekanın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar", *YBHD*, C.4,S.2 (2019): 373 – 376.

²⁹¹ Kara Kılıçarslan, 373.

²⁹² Kara Kılıçarslan, 374.

²⁹³ Ersoy, 82.

²⁹⁴ Kara Kılıçarslan, 375.

Neom adı verilen mega kente yerleştirme planlarının olduğunu açıklamıştır.²⁹⁵ Böylelikle SOPHIA, tarihte ilk vatandaşlık sahibi olan robot ünvanını kazanmanın yanı sıra, ilk birey olarak da kabul edilen robot olmuştur. Ayrıca SOPHIA, adeta kendisine tanınan birey ve kişiliğinin gereğini yaşamak istercesine, vermiş olduğu bir demeçte aile müessesesinin öneminden bahsetmiş ve gelecekte evlenerek bir aile kurmak ve çocuk sahibi olmak istediğini de söylemiştir. Çünkü SOPHIA'ya göre aile kurmak robotlar için de temel bir haktır.²⁹⁶ Bir yapay zekanın haklarını ve yapmak istediği şeyleri böylesine dile getirebiliyor olması, kişilik tartışması bakımından dikkate değerdir. Elbette bu hakların dışı vurumunun bilinç destekli olup olmadığı, hassasiyet içerip içermediği veya SOPHIA'nın aile kurma isteğinin hayatını idame etmek ya da geliştirmek maksatı barındırıp barındırmadığı meçhuldür. Fakat kişilik unsurlarının yapay zeka düzeyinde yorumlanması bakımından oldukça değerlidir.

Diğer yandan yine yukarıda bahsi geçen yapay zeka AIVA'nın besteleri, kendi adına '*société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique*' (SACEM)'de kayıt olup telif haklarıyla korunmaktadır.²⁹⁷ 1851 senesinde kurulan SACEM, müzik eserlerinin maddi getirilerini toplayıp, besteci ve müzik yayıncıları gibi hak sahiplerine dağıtan Fransız bir meslek birliğidir. Böylelikle SACEM'in AIVA'nın hususiyet sahibi olduğunu varsaydığı söylenebilir.

Dolayısıyla yapay zekanın kişilik ve hususiyet sahibi olup olmadığının belirlenmesi için modern hukukun kişi ve kişilik tanımlarının yeterliliği ve hatta gerekliliği tartışmalıdır. Örneğin kişilik statüsünün yapay zeka bakımından belirlenmesinde bilinç kriterinin somut bir sonuç vermesi beklenemez çünkü niteliği itibarıyla bilinç subjektif özellikler barındırmaktadır.²⁹⁸ Haricen yürütülmesi gereken bir diğer tartışma ise, yapay zekanın 5846 sayılı FSEK m.1B/a) kapsamında hususiyetinin kabulü bakımından kişiliğinin tespit edilmesine ihtiyaç duyulup duyulmadığı

²⁹⁵ "Dünya'nın İlk Robot Vatandaşı Suudi Arabistanlı." *BBC News Türkçe*, 27 Ekim, 2017, erişim 27 Kasım, 2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41780346>.

²⁹⁶ "Dünyanın İlk Vatandaş Robotu Sophia, Aile Kurmak İstiyor." *hurriyet.com.tr*, 24 Kasım, 2017, erişim 27 Kasım, 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/dunyanin-ilk-vatandas-robotu-sophia-aile-kurmak-istiyor-40657329>.

²⁹⁷ "Besteci: Yapay Zeka Aiva." *NTBOX Magazin*, 11 Mayıs, 2017, erişim 27 Kasım, 2019. <http://www.ntboxmag.com/2017/03/09/besteci-yapay-zeka-aiva/>.

²⁹⁸ Kara Kılıçarslan, 375.

mevzusudur. Zira her ne kadar insana namzet özelliklerle donatılsa da, yapay zeka en nihayetinde insan olmaktan hem biyolojik hem de ontolojik anlamda oldukça uzaktır.

3.5.2. Yapay Zekanın Hukuki Durumu

Yapay zekaların teknolojik gelişmelere bağlı olarak artan otonomi seviyeleri ise hukukten yapay zekalara yönelik bir yaklaşım düzeyini adeta zorunlu kılmaktadır. Zira mevcut belirsizlikler, yapay zekanın sebebiyet verebileceği hak kayıpları veya hak ihlallerini meydana getirmesi gibi durumlarda özellikle TBK’da düzenlenmiş bulunan kusur sorumluluğuna ilişkin hususların nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiği noktasında oldukça muğlak görünmektedir. Bu nedenle yapay zekanın hukuki durumu tartışmaya açıktır. İlgili mevzuatın *kasten* veya *ihmalen* olmak üzere ikili bir ayrım ile değerlendirdiği kusur kavramı, esasen hukuka aykırı bir fiilin, istek sonucu veya yeteri derecede hukuk düzenine aykırı davranıştan kaçınma iradesini göstermeme doğrultusunda meydana getirilmesi şeklinde yorumlanmaktadır.²⁹⁹ TBK, kişiyi haksız fiillerinden ve de bu fiillerin sonucunda meydana gelmiş bulunan zararlardan sorumlu tutmakta ve yaptırım olarak da zararın giderilmesiyle yükümlü kılmaktadır. (TBK m.49) Bu bağlamda zarar verici fiilin bir hukuk kuralıyla tespit edilmiş olması zorunluluğu da yoktur; kanun, ahlaka aykırı ve kasten işlenen bir fiili de aynı şekilde yaptırıma bağlamıştır. (TBK m.49) Bir kimsenin bu hükümlere tabi tutulabilmesi için yegane şart ise, ayırt etme gücüne sahip olmasına bağlıdır.³⁰⁰ Diğer bir deyişle ayırt etme gücü, kusur sorumluluğu için fiil ehliyeti niteliğindedir. Ancak bazı hallerde, sorumluluk kusura dayanmasa da, hakkaniyet gereği ayırt etme gücünden yoksun kimselerin de meydana getirdiği zararların giderilmesi söz konusu olmaktadır. (TBK m.65) Kusursuz sorumluluk halleri olarak belirtilen bu istisnai durumlar, özellikle otonom yapay zekaların eylem ve fiilleri cihetiyle önem arz etmektedir. Fakat yapay zekanın hukuki durumunun henüz netleşmiş olmaması, ilgili mevzuatların yapay zekaya yönelik düzenlemelerinin bulunmaması, çeşitli ihtimallerle değerlendirmelere yol açmaktadır.

²⁹⁹ M. Kemal Oğuzman, M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014), 53.

³⁰⁰ M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, *Kişiler Hukuku* (İstanbul: Seçkin, 2019), 51.

Bu bağlamda yapay zekanın hukuki anlamda bir kişi mi yoksa eşya mı olduğu ele alınıp irdelenebilir. Belirtilmelidir ki, yapay zekanın hukuki statüsüne dair bir takım tezler ileri sürülmektedir. Bunlardan ilki, yapay zekanın hiçbir zaman herhangi bir hukuki statüye ihtiyaç duymayacağı tezidir.³⁰¹ Diğer bir söylemde, yapay zekanın hak ve sorumluluklarının çok sınırlı sayıda gelişme göstereceği, bu nedenle de belirli bir sigorta sistemiyle olası durumların idare edilebileceği, dolayısıyla da yapay zekanın bir nesne olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır.³⁰² Bu tezi onaylayan bazı yazarlar, hukuk düzenini ve kanunlarını kavrayamayan ve bu düzen ve kanunlara uygun olarak hareket edemeyen yapay zekalara hak ve sorumlulukların yüklenmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir.³⁰³ Diğer bir tez ise, yapay zekanın esas kullanıcının temsilcisi olarak hukuk düzeni içerisinde hareket kabiliyeti ve yetkisine sahip olabileceği, böylelikle de esas kullanıcının asıl sorumluluk sahibi kişi olarak belirebileceği tezidir.³⁰⁴ Yapay zekanın insan olmayan özne olarak kabul edilebileceğini ortaya koyan tez ise, yapay zekanın otonomi seviyesinden hareket etmekte ve onu meydana getiren insandan gittikçe bağımsızlaşmasını dikkate almaktadır.³⁰⁵

Türk Medeni Hukuku bağlamında kusur sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için, yukarıdaki örneklerle de açıklandığı üzere, hak ve borç ehliyetine sahip bir kişinin varlığı aranmaktadır. Dolayısıyla yapay zekanın hukuki sorumluluğunun söz konusu olabilmesi, TMK'nun yapay zeka kavramına bu yönde bir kişilik atfetmiş olmasına bağlıdır. Ancak halihazırda mevcut düzenlemeler, yapay zekanın medeni hukuk anlamında bir kişi statüsüne sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle otonom bir yapay zekanın, davranışlarından sorumlu tutulması da mümkün görünmemektedir. Diğer yandan insanın, kendi zekasına benzer bir zeka donanımına sahip olabilecek biçimde meydana getirmiş olduğu yapay zeka, insan ürünü olması nedeniyle bir eşya olarak yorumlanabilir. Eşya hukuku çerçevesinde iki tür eşya

³⁰¹ Ersoy, 85.

³⁰² Perennou, 10.

³⁰³ Lawrence B. Solum, "Legal Personhood for Artificial Intelligence", *North Carolina Law Review*, C.70/ S.4 (1992): 1245.

³⁰⁴ Perennou, 11.

³⁰⁵ Charles Taylor, *Human Agency and Language, Philosophical Papers I* (Cambridge University Press, 1985), 15 – 16, 40 – 43.

cinsinden bahsedilmektedir; taşınmaz ve taşınır eşya. Yapay zeka açısından değerlendirildiğinde, eşya hukukunun ilgili eşyaların kapsamı için getirmiş olduğu düzenlemelere bakmak gerekmektedir. Buna göre taşınmaz malın konusu, *arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfalara kaydedilen bağımsız ve sürekli haklarla beraber kat mülkiyetine kayıtlı bağımsız bölümlerdir.* (TMK m.704) Taşınır mal ise, *niteliği itibariyle taşınabilen maddi bir şey veya taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmediği halde edinmeye elverişli olan doğal güçlerdir.* (TMK m.762) Eşya hukukunun belirlemiş olduğu bu tanımlar doğrultusunda, yapay zekanın bir taşınmaz olmadığı ortadadır. Yapay zekanın taşınabilir bir cisme büründüğü durumlarda ise, taşınır bir eşya olarak kabul edilmesi mümkün olsa da, bir yazılım veya kodlama olarak işlem yapması ve bağımsız olarak bir yerden başka bir yere taşınmasına imkan tanımayan durumlarda, taşınır mal niteliği de tartışmalı bir hale bürünebilmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu bir kararda, *“Menkuller (taşınırlar) Medeni Kanununun 686. maddesinde; Bir yerden diğer yere nakledilebilen eşya ile gayrimenkul mülkiyetine dahil olmayan ve temellüğe salih bulunan tabii kuvvetler olarak tanımlanmıştır. Bu bakımdan bir yerden diğer bir yere bağımsız olarak taşınabilen her türlü maddi eşya (örneğin otomobil, çanta, koltuk, sandalye, buğday, arpa vs.) satımı taşınır satımı niteliğinde olduğu gibi, taşınmaz mülkiyetine dahil olmayan ve temellüğe (mülk edinmeye) elverişli bulunan elektrik, su, havagazı, doğalgaz gibi tabii kuvvetlerin satımı da taşınır satımı niteliğindedir.”*³⁰⁶ demek suretiyle taşınır eşyayı betimlemiştir.

TMK'nın ilgili hükümleri, eşya üzerindeki mülkiyet hakkını tanımlarken, malikin, mülkiyetinde bulundurduğu şeyi, hukuk düzeninin sınırları dahilinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve o şeyden tasarruf etme yetkisinden bahsetmektedir. (TMK m.683) Dolayısıyla yapay zekanın hukuken bir eşya olduğu varsayıldığında, mülkiyetini elinde bulunduran kişinin sorumluluğu gündeme gelecektir. Diğer bir söylemde, yapay zeka bir eşya olarak kabul edilirse, üzerinde hukukun kişi kabul ettiği sükûhlerin mülkiyetinde bulunan bir obje niteliğinde ele alınması

³⁰⁶ YGHK, E.2002/4 – 608, K.2002/643. (www.kazanci.com)

gerekmektedir.³⁰⁷ Bu yaklaşım farklı görüşlerle karşılaşmaktadır. Bazı yorumcular, yapay zekanın teknik donanımları, öğrenme hızı ve buna bağlı olarak kendini geliştirme yeteneği sayesinde bazen bir insandan daha doğru tespit ve hamleler yapabiliyor olması nedeniyle, klasik eşya hukuku düzenlemelerinin yapay zekanın sorumluluğunun tespiti bakımından yetersiz kalacağını vurgulamaktadır.³⁰⁸ Buna karşın diğer bir görüş ise, yapay zekanın şüphesiz alelade bir eşya olmadığını kabul ederek, eşya hukuku düzenlemeleri doğrultusunda kölelik statüsünü önermektedir.³⁰⁹ Bu yaklaşım şüphesiz Roma hukukundaki kölelik statüsünü akla getirmektedir. Zira Roma hukukunda da eşya niteliğine sahip olan kölelerin, hak ve borç ehliyetleri bulunmamakta ve eylemlerinden efendileri sorumlu tutulmaktadır.³¹⁰

3.5.3 Yapay Zekanın Hukuki Statüsü İçin Önerilen Kişilik Modelleri

Yapay zekanın ve yapay zeka sistemleri ve yazılımlarıyla çalışan robotların da günden güne otonomi seviyelerinin yükselmesi, muhtemel kişilik modellerinin ve tezlerinin üretilmesini gerekli kılmaktadır. Bu husus, fikri mülkiyet hukuku kapsamında hem yapay zeka ürünlerinin eser niteliği hem de eser sahipliğinin tespiti için önem arz ettiği kadar, kendi başına hareket edebilen yapay zekanın sebep olabileceği hak kayıplarına ilişkin cezai sorumluluğun tespiti bakımından da bir o kadar önemlidir. Toplumsal yaşamdan bir örnekle bu önemin altını çizmek adına 2016 yılının Temmuz ayında ABD'nin Dallas kentinde gerçekleşen olaylara bakmakta fayda vardır. Polisin Louisiana'da Alton Sterling ve Minnesota'da Philando Castile adlı iki siyahi adamı peşpeşe öldürmesinin ardından, Amerika'da siyahi vatandaşlara yönelik polis şiddeti tartışmaları büyümüş ve protesto yürüyüşleri başgöstermiştir. Protesto gösterilerinin gerçekleştiği Dallas'ta da eylemler esnasında, önceleri ordu mensubu olduğu anlaşılan keskin bir nişancı tarafından polise pusu kurulmuş ve böylelikle beş polis hayatını kaybetmiş ve yedisi de ağır yaralanmıştır. Saldırganın tehditlerine ve

³⁰⁷ Sinan Sami Akkurt, "Yapay Zekanın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.13 (2019): 44.

³⁰⁸ Başak Bak, "Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S.35 (2018): 217.

³⁰⁹ Akkurt, 45.

³¹⁰ Gülnihal Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.38, S.1 (1981): 94.

etrafına korku saçmaya devam etmesi üzerine de patlayıcı madde taşıyan bir robotla kendisine müdahale edilmiş ve etkisiz hale gelmesi sağlanmıştır.³¹¹ Bu olayda kullanılan robotun uzaktan yönlendirilen ve kumanda edilen bir robot olduğu düşünüldüğünde ise, özellikle İHA vb. yapay zeka sistemlerinin tamamen otonom hareket etmeleri sonucunda ortaya çıkabilecek sonuçlar göz önünde bulundurulurken, yapay zekanın hukuki bağlamında bir kişilik statüsüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda ileri sürülen çeşitli kişilik modelleri vardır.

3.5.3.1. Elektronik Kişilik Modeli

Avrupa Parlamentosu Yasal İşler Komitesi'nin 31 Mayıs 2017 tarihinde yayımladığı rapor, otonom yapay zeka sistemlerine elektronik kişilik statüsününün tanınabileceği bildirisinde bulunmuştur.³¹² Önerilen elektronik kişilik modeliyle, bir yandan yapay zekanın insanın yasal statüsüne sahip olmadığı ve de olamayacağı, fakat diğer yandan da bir eşya veya herhangi bir nesne olmaktan uzak tutulduğu anlaşılmaktadır. Aynı yönde euRobotics çalışma grubunun "*Suggestion for a green paper on legal issues in robotics*" isimli raporunda, yapay zekanın ne bir insan ne de bir hayvan olarak değerlendirilemeyeceği, ancak yapay kişilik özelliği söz konusu olduğundan, elektronik kişilik modelinin, her bir yapay zeka sisteminin resmi bir sicilde kayıtlanmasıyla tanınabileceği önerilmektedir.³¹³ Otonom olan yapay zeka sistemlerine bu hukuki kişilik statüsünün tanınmasını savunan diğer bir görüşe göre, tüzel kişiliklerin uygulamada kazandırdığı tecrübelerden yararlanılması faydalı olacaktır.³¹⁴ Bu doğrultuda tüzel kişiliklerin, kendilerine tanınan hukuki statüyle birlikte hak ve sorumluluk altına girebildikleri düşünüldüğünde, aynı şey otonom yapay zeka sistemleri için de uygulanabilir olmalıdır. Dolayısıyla yapay zekaya açısından da yasal kişiliğin tanınmasının ardından çeşitli haklar ve sorumluluklar

³¹¹ "ABD'li Polisleri Öldüren Saldırgan Eski Asker Çıktı." *hurriyet.com.tr*, 9 Temmuz, 2016, erişim 27 Kasım, 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/polise-kanli-pusu-5-olu-40137332>; Ersoy, 88.

³¹² European Parliament, Committee on Legal Affairs, *Draft Report (2015/2103(INL))*, 31 Mayıs 2017, erişim 28 Kasım, 2019. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-582443_EN.pdf?redirect.

³¹³ euRobotics The European Robotics Coordination Action, *Suggestion for a green paper on legal issues in robotics*, Editörler: Christophe Leroux/Roberto Labruto, 31.12.2012, 61, erişim 28 Kasım, 2019. https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf.

³¹⁴ Thomas Perennou, *State of The Art on Legal Issues*, Ağustos 2014, 11, <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.deliverable.1.pdf>.

gündeme gelmelidir.³¹⁵ Ayrıca otonom yapay zekaların kendiliğinden karar alma kabiliyetlerinin olması hasebiyle, tüzel kişilikler gibi sözleşme akdedebilmeli ve belirli çıkarlar da sağlayabilmelidirler.³¹⁶ Bunlar haricinde yapay zekanın sebebiyet verdiği olası zararların meydana gelmesi halinde ise, bunların yapay zekanın kayıtlı bulunduğu sicile işlenmesi, eylem ve faaliyetleri doğrultusunda kendisine özgülenen malvarlığından da karşılanması düşünülebilir.³¹⁷ Tüzel kişiliklerin bu bağlamda haklarını, ekonomik sorumluluklarını, yükümlülük ve yetkilerini, kendilerine tanınan yasal kişilik statüsü sayesinde başarıyla kullanıp yerine getirebiliyor oldukları gerçeği ele alındığında, yapay zeka için önerilen elektronik kişilik modeli, tüzel kişiliklerin uygulamaları örnek alınarak kabul edilebilir.

Elektronik kişilik modelinin kabul edilmesi elbette çeşitli soruları da beraberinde getirecektir. Örneğin “elektronik kişilik ne zaman başlar ve ne zaman son bulur?” veya “elektronik kişilikle yapay zeka bakımından hangi hak ve yükümlülükler söz konusu olacaktır?” gibi soruların cevabı henüz oldukça muğlak kabul edilmektedir.³¹⁸ En belirgin sorun ise, yapay zeka çalışmalarında gelinen son noktada elde edilen başarıyla birlikte uygulamaların ve yazılımların bu denli çeşitlenmesi ve çoğalmasının ardından, hangi yapay zeka sistemlerine elektronik kişilik statüsünün tanınacağı sorunudur.

3.5.3.2. Yapay İnsan Modeli

Yapay zekanın hukuki statüsü için önerilen bir diğer kişilik modeli ise, yapay insan modelidir. Hukuk düzeni içerisinde yapay zekayı yapay insan olarak sınıflandırmak, özellikle ontolojik ve ahlaksal düzeyde çeşitli belirsizliklere yol açmaktadır.³¹⁹ Nitekim hangi karakteristik özelliklerin insana özgü olduğunu ve bunlar arasından kaçınının bir yapay zekada ortaya çıktığı yahut ortaya çıkabileceği hususu henüz oldukça belirsizdir. euRobotics raporunda insansı özellikler için ahlaki değerler ve

³¹⁵ Perennou, 12, <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivvable.1.pdf>.

³¹⁶ Perennou, 12, <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivvable.1.pdf>.

³¹⁷ Perennou, 12, <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivvable.1.pdf>.

³¹⁸ euRobotics, 62, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf.

³¹⁹ euRobotics, 62, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf.

hak sahibi olabilme becerisi, sosyal alanda ve anlamda ilişkiler kurabilme kabiliyeti, gerçeklik ve yasaların farkında olup bunlara tabi olma, fleksibilite, bilinç sahibi olma ve görme, işitme, tatma, dokunma ve koku alma gibi beş duyu arasından en az ikisine sahip olma gibi kriterler belirtilmektedir.³²⁰ Bu kriterlerin ispatı şüphesiz oldukça zordur. İnsandan insana dahi bahsi geçen hususların farklılık gösterebileceği kabul edildiğinde, bunların yapay zeka bazında belirlenmesi güç görünmektedir. Ayrıca konunun hareket noktası insan olunca, yapay insanların nasıl ve kimler tarafından yaratılacağı ve ortadan kaldırılacağı, eski tarihli ve güncel olmayan yapay zekalar hakkında nasıl bir prosedür izleneceği sorularının cevabı henüz öngörülememektedir.³²¹ Dolayısıyla yapay zeka için önerilen yapay insan kişilik modelinin, kavramsal bir boyutta kaldığını belirtmek gerekmektedir.

3.5.3.3. Yapay Vekil Modeli

Yapay zekanın, insanın yapay vekili olarak yasal bir statü edinmesini içeren görüşe göre, vekalet hukuku uygulanmalıdır ve ilgili hükümler çerçevesinde yapay zeka, insanın vekili olarak hareket etmelidir; durumun özelliğine göre sorumluluk insana veya yapay vekile yüklenebilir ancak insanın verdiği yetki dışına çıkılır veya yetkisiz faaliyette bulunduğu takdirde kesinlikle yapay vekil sorumlu tutulur.³²² Ancak yapay zeka için yapay vekil kişilik modelinin uygulanmasına yönelik çeşitli itirazları sürülmüştür. Örneğin yapay zekanın gerçek kişi olmamasından ötürü, hukuki eylemlerinde ve faaliyetlerinde tahakkuk eden beyanlarının hiçbir geçerliliğinin olmayacağı itirazı bunlardan biridir.³²³ Ancak bu itiraz, Roma hukukunda kişilik statüsünden yoksun olan kölelerin, efendileri adına hareket etme yetkileri

³²⁰ euRobotics, 62, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf.

³²¹ euRobotics, 62, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf.

³²² Perennou, 12, <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivvable.1.pdf>; Samir Chopra, Laurence White, *Artificial Agents - Personhood in Law and Philosophy*, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_-_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

³²³ Chopra, White, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

düşünüldüğünde güçsüz kalmaktadır.³²⁴ Diğer yandan yapay zekanın karşılıklı taahhütlenme becerisinin olamayacağı, bu nedenle yapay vekil modelinin yetersiz kalacağı ve farklı sorunlara sebep olacağı iddia edilmektedir. Buna karşın çeşitli sanal alışveriş sistemlerinin yararlandığı yapay zeka yazılımları sayesinde sorunsuzca taahhütlenilebildiği de gözlenmekte ve sonucunda bu iddia da çürütülmektedir.³²⁵ Yapay vekillik modeline ilişkin en keskin itiraz ise vekalet ilişkisinin kurulma şekline yöneliktir. Zira bazı hukuk sistemleri, vekalet ilişkisinin varlığını bir vekalet sözleşmesinin yapılmasına bağlamaktadır. Dolayısıyla bazı yorumlara göre, yapay vekil, gerçek kişi olmadığından sözleşme akdetme ehliyetine sahip değildir ve vekalet sözleşmesinin taraflarından biri de olmayacaktır.³²⁶ Fakat Anglo Sakson hukuk sistemi bakımından vekalet ilişkisinin kurulabilmesi için asilin iradesinin yeterli bulunduğu düşünüldüğünde, ilgili hukuk sistemlerinin ve düzenlerinin de yapay vekillik modelini uygulamaları için Anglo Sakson sistemini bu alanda hayata geçirmeleri yeterli olacaktır.³²⁷

Yapay vekillik modeline yöneltilen son itiraz ise, yapay vekilin ayırt etme gücü ve zihin kapasitesiyle ilgilidir. Vekilin, gerçekleştirdiği eylemin bilincinde ve farkında hareket etmesi halinin yapay vekil tarafından aynı bilinç ve farkındalıkla yapılamayacağı, bunun için insan zekasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.³²⁸ Bir noktada insan zekasının ayırt edici gücüyle harmanlanmış olan bilinç ve farkındalık kurabilme mekanizması, insanın engin algısı elbette ki henüz yapay zekanın ayırt etme gücüyle kıyaslanamaz. Fakat bu hususların yapay zeka

³²⁴ Chopra, White, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

³²⁵ Chopra, White, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

³²⁶ Chopra, White, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

³²⁷ Chopra, White, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

³²⁸ Chopra, White, 3, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_Personhood_in_Law_and_Philosophy.

sistemlerine uyarlanması ve yapay vekillerin de ayırt etme kabiliyetlerinin en maksimum düzeye ulaştırılması sağlanabilir.

3.5.3.4. Kölelik Modeli

Yapay zeka için yasal kişilik anlamında kölelik modelini savunanlar, John Locke'un mülkiyet düşüncesinden hareket etmektedirler. Zira Locke, emek mefhumunun altını çizerek, insanın kendi vücudu ve uzuvlarından meydana getirdiği her şey üzerinde mülkiyet hakkı olduğunu ileri sürmektedir.³²⁹ Locke, buradaki mülkiyet hakkını fitri ve asli, diğer bir söylemde doğal ve mutlak hak bağlamında değerlendirmektedir.³³⁰ Locke'un bu mülâhazasının üzerine temellendirilen kölelik statüsüyle, yapay zekanın yetki ve hareket alanının kısıtlanması ve insan nezdinde bir nesne olarak kalması hedeflenmektedir.³³¹ Köleliğin mantığını oluşturan Aristo ise nesneleştirilmenin de felsefesini yapmaktadır. Aristo'ya göre sahip olan ve olunan arasındaki fark, akıllılık esasında ruhsal bir ayrıma dayanmaktadır.³³² Diğer bir anlatımda akıllı, yani zeka ve muhakeme yeteneği olmayan kişilerin köle olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Şüphesiz insanın meydana getirdiği yapay zeka, son tahlilde kendini geliştirmeye müsait bir şekilde programlanabilmektedir. Dolayısıyla insandan bağımsız bir şekilde ilerleme kat ederek, zeka düzeyini de ileri safhalara taşıyabilmektedir. Ayrıca insanın yapay zeka üzerinde kölelik statüsü düzeyinde mülkiyet hakkı olduğunu söylemek, yani kölelik statüsünü yeniden hayata geçirmek, çok ciddi tehlikeleri de içerisinde barındırmaktadır. Zira uğruna kanlı ve ıstırap dolu mücadeleler verilerek bertaraf edilmesinin ardından köleliğin yeniden uygulamaya konulmasına hukuk düzeni tarafından imkan tanınmamalıdır. Kaldı ki Aristo'nun belirtmiş olduğu akıllılık esası baz alındığında, yapay zeka sistem ve uygulamalarının belirli noktalarda sahip oldukları zeka donanımıyla insan zekasına ve yeteneklerine takviyede bulunduğunu ve hatta insan zekasını geliştirmek için yapay zekadan yararlandığını unutmamak gerekmektedir.

³²⁹ İlhan Akipek, "John Locke'un Mülkiyet Hakkındaki Fikirleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.11, S.1 (1954): 2.

³³⁰ Akipek, 2.

³³¹ Ersoy, 94.

³³² Kıran, 813.

3.5.4. Yapay Zekanın Hukuki Sorumluluğu

Yapay zekanın hukuki durumunun belirsizliği ve önerilen kişilik modellerine rağmen henüz hiçbir hukuk düzenin yapay zekanın hukuki statüsüne yönelik bir yasama faaliyetine girişmiş olmaması; gittikçe otonom hareket etme kabiliyetlerinden ötürü hak kayıplarına sebep olma ihtimalleri de artan yapay zekalar bakımından sorumluluk kavramını tartışmalı hale getirmektedir. Türk pozitif hukuku cihetiyle ele alındığında, iç mevzuatlarda yapay zekanın sorumluluğuna yönelik herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Dolayısıyla yapay zekanın eylemlerinden ötürü bizatihi sorumlu tutulması da mümkün görünmemektedir. Bu nedenle yapay zekanın meydana getirdiği olumsuz koşullar çerçevesinde kimin yahut kimlerin sorumluluğunun doğabileceği hususu, ilgili hukuk kurallarına ve önerilen kişilik modellerine bağlı olarak farklı farklı şekillenecektir.

3.5.4.1. Yapay Zeka ve Sözleşme Sorumluluğu

Otonom bir yapay zekanın, sözleşmenin konusunu teşkil etmesi halinde, diğer bir anlatımda ilgili alım veya satımın konusu olduğu durumlarda, bir tüketim objesi olması nedeniyle, mevcut eşya hukuku hükümleri çerçevesinde değerlendirilebileceği ve bu tarz bir sözleşme dolayısıyla da, yapay zekaya yönelik yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmadığı savunulmaktadır.³³³ Fakat yapay zekanın sözleşmenin konusunu değil de tarafını teşkil ettiği varsayıldığında, sözleşmenin ifasından veya kuruluşundan meydana gelecek olan zarara neden olması halinde, sözleşme sorumluluğu, diğer bir deyişle 'akdi sorumluluk' söz konusu olacaktır. Sözleşme sorumluluğu, TBK m.112 vd. hükümler uyarınca meydana getirilen zararın giderilmesini gerektirmektedir. Mevcut koşullarda, yapay zekanın herhangi bir hukuki statüye sahip bulunmamasından kaynaklı olarak, sözleşme sorumluluğu, bizzat yapay zekaya değil, yapay zekanın adına hareket ettiği kişiye ait olmalıdır. Ayrıca yapay zekanın mülkiyetini elde bulundurmak dolayısıyla tasarrufuna sahip olan kimsenin de, kıyasen, TBK m.116 kapsamında, ifa yardımcısının fiillerinden

³³³ Ersoy, 75.

ötürü kusursuz sorumluluğunun da bulunması mümkün olarak yorumlanmaktadır.³³⁴

Yapay zeka için önerilen kişilik modelleri arasından *yapay vekil* veya *kölelik* modellerinin kabul edilmesi durumunda da, TBK m.112 hükmü, bizzat yapay zekayı değil, yapay zekanın vekaleten adına hareket ettiği veya yapay zekanın mülkiyetini elinde bulunduran kişiyi bağlayacaktır. Ancak yapay zekanın sözleşme sorumluluğu, *elektronik kişilik* ve *yapay insan* modelleri çerçevesinde irdelendiğinde farklılaşmaktadır. *Elektronik kişilik* statüsüne sahip olan yapay zeka, sözleşmeden doğan zarardan bizzat ve tek başına sorumlu olacaktır. Yapay zekanın sorumluluğunun somutlaştırılması adına ise bir sosyal sermaye ve sigorta fonunun gerekliliğinin altı çizilmektedir.³³⁵

Yapay insan statüsüne sahip bir yapay zekanın sözleşme sorumluluğu ise, modelin kendisi gibi oldukça belirsizdir. İnsana özgü hususiyetlerden ve ehliyetlerden yoksun olan yapay zekanın hukuk düzeni tarafından yapay insan kabul edilmesi halinde, sözleşme ehliyetine sahip bir hukuk süjesinin sorumluluğuyla bağlı olması gerekmektedir. Fakat insana dair özelliklerin, insanların söz konusu olması halinde bile ispatlanması güçken, yapay zeka açısından bu durum çok daha sıkıntılı belirebilir.

3.5.4.2. Yapay Zeka ve Sözleşme Dışı Sorumluluk

Yapay zekanın sözleşme dışı sorumluluğu ikili bir ayrım ile irdelenmektedir.

Bu ayrım, yapay zekanın üretiminde yatan hata ile yapay zekanın bizzat etkileşimi sonucu üçüncü kişiler cephesinde meydana gelen zararları kapsamaktadır.³³⁶ Üretim hatasından kaynaklı olarak yapay zekanın bir üçüncü kişiye zarar vermesi halinde, üreticinin kusursuz sorumluluğunun gündeme gelmesi gerektiği değerlendirilirken, yapay zekanın otonom eylemlerinden kaynaklı zararların tespiti tartışmalıdır.³³⁷

³³⁴ Mine Yağcı, *Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk (TBK m.116)* (İstanbul: On İki Levha, 2018), 47.

³³⁵ Ersoy, 91.

³³⁶ euRobotics, 54.

³³⁷ euRobotics, 54.

Böyle bir durumda üreticinin hangi aşamaya kadar sorumluluğunun devam ettiği, hangi aşamadan itibaren sona erdiği tespit edilmesi zor bir husustur. Dolayısıyla yapay zekanın eşya hukuku hükümleri çerçevesinde bir eşya olarak kabul edilmesi halinde, TBK'nın kusursuz sorumluluk maddelerinin uygulanması gerektiği söylenebilir. TBK, kusursuz sorumluluk hallerini üç ana başlık olarak tayin etmektedir. Bunlar kanunda *hakkaniyet sorumluluğu* (TBK m.65), *özen sorumluluğu* (TBK m.66, 67, 69) ve *tehlike sorumluluğu* (TBK m.71) olarak ifade edilmektedir. Kusursuz sorumluluğunun değerlendirilmesinde ise, ilgili hükümlerinin unsurlarının varlığı halinde kişinin kusuru dikkate alınmamaktadır.³³⁸ Zira kusur sorumluluğun kapsamı, üçüncü kişilere yönelik olan korumanın amacıyla sınırlandırılmaktadır.³³⁹

TBK, çeşitli kusursuz sorumluluk hallerini düzenlemiştir. Yapay zekanın eylemlerinin sonucunu, ilgili düzenlemeler ışığında değerlendirmek gerekirse, kusursuz sorumluluk hallerinin ilki, kanunun 66. maddesinde belirtildiği üzere, **“adam çalıştıranın sorumluluğu”** doğrultusunda ele almak gerekmektedir. Kanun lafzında, *“Adam çalıştıran, çalışanın, kendisine verilen işin yapılması sırasında başkalarına verdiği zararı gidermekle yükümlüdür.”* demektedir. Madde açıkça bir istihdam ilişkisini şart koşmaktadır. Dolayısıyla yapay zeka ile onu elinde bulunduran kişi arasında bir istihdam ilişkisi varsa şayet, yapay zekanın bu çerçevede eylemlerinden ötürü kusursuz sorumluluğunun gündeme gelmesi söz konusu olabilecektir. Ancak mevcut şartlarda yapay zeka ve insan arasında bir istihdam ilişkisinden bahsedilmesi mümkün değildir. Ayrıca TBK'nun 66. maddesi uyarınca çalıştırılan kişinin yalnızca bir gerçek kişi olabileceği, tüzel kişinin dahi bu kapsamda ifa yardımcısı sıfatıyla değerlendirilebileceği³⁴⁰ söylenirken, henüz hiçbir hukuki statüye sahip olmayan yapay zekanın bu anlamda sorumluluğunun gündeme alınması olanaklı görünmemektedir.

Bu bağlamda TBK'da düzenlenen diğer bir sorumluluk hali ise, **“hayvan bulunduranın sorumluluğudur”**. (TBK m.67) İlgili maddenin birinci fıkrasına göre, *bir*

³³⁸ Cannur Ercan, “Robotların Fiillerinden Doğan Hukuki Sorumluluk Sözleşme Dışı Sorumluluk Hallerinde Çözüm Önerileri”, *TAAD*, S.40 (2019): 37.

³³⁹ Ercan, 37.

³⁴⁰ Oğuzman, 143.

hayvanın bakımını veya yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Hayvanı bulundurmak kavramından, hayvan üzerinde mülkiyet kuran, hayvanı kiralayan veya işleten, hayvan üzerinde intifa hakkı sahibi olan kişilerin de anlaşılabilirliği yorumlanmaktadır.³⁴¹ Dolayısıyla bu kişiler gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişiler de olabilmektedir.³⁴² Bu hükmün kıyasen yapay zekaya uygulanması durumunda, yapay zekanın da hayvanlar gibi komutlarla hareket etmenin yanı sıra, bazen otonom özelliklerinden kaynaklı spontane hamlelerinin olabileceği ve bunların da üçüncü kişilere zarar verebileceği gerçeğinin değerlendirilmesi yapılabilir. Hükmün kıyas yoluyla yapay zeka için uygulanması bakımından hukuk tekniği anlamında da herhangi bir engel bulunmamaktadır.³⁴³

TBK m.69, **“yapı malikinin sorumluluğu”** başlığı altında üçüncü bir kusursuz sorumluluk halini daha düzenlemektedir. Maddeye göre, *binanın veya yapı eserlerinin maliki, bunların yapımındaki bozukluklardan veya bakımındaki eksikliklerden doğan zararları gidermekle yükümlüdür.* İlgil düzenlemede vurgulanan bina ve yapıdan kastın, *‘yeryüzüne bağlı inşa eseri olması’*, Yargıtayın içtihatları arasında da geçmektedir. Araziye bağlı olmayan bir otomobilin, tekerlekli kulübenin TBK m.69 kapsamında değerlendirilmesine imkan yokken³⁴⁴, yapay zekanın bu hüküm dolayısıyla ele alınması da mümkün görünmemektedir. Zira yapay zekanın bir sürü alanda hareket kabiliyeti söz konusudur.

Kanunda belirtilen son kusursuz sorumluluk hali ise **“tehlike sorumluluğu”** olarak ele alınmaktadır. *‘Önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde, işletme sahibi ve varsa işleten müteselsilen sorumludur.’* hükmünden de anlaşılacağı üzere, tehlike sorumluluğu herhangi bir eşya veya ürün için değil, işletmeler için öngörülmektedir. Bu nedenle yapay zekanın bir işletme

³⁴¹ Akkurt, 50.

³⁴² Tuncay Yüce, “Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 2 (2017): 393 – 422.

³⁴³ Cevdet Yavuz, “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’na Göre ‘Kusursuz Sorumluluk Halleri’ ve İlkeleri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 14, S. 4 (2008): 40 – 41.

³⁴⁴ Oğuzman, 172.

statüsü söz konusu olmadığından, yapay zeka bakımından bu sorumluluğun uygulanması mümkün olmayacaktır.

TBK çerçevesinde belirtilen tüm bu kusursuz sorumluluk halleri ele alındığında, yapay zekanın eylemleriyle sebebiyet verdiği olumsuz sonuçlar açısından bir sorumluluğun atfedilmesi, 67. madde hükmüyle düzenlenen hususların kıyasen uygulanmasıyla mümkün olabilir. Zira gerek halihazırda önerilen modeller cihetiyle gerekse de yapay zekanın hukuki durumuyla ilgili değerlendirmeler ışığında, meydana gelen olumsuz sonuçlar dolayısıyla TBK'nun 66, 69 ve 71. maddelerinin uygulanma imkanı bulunmamaktadır. Dolayısıyla yapay zekanın sebep olduğu zararlardan ötürü hukuken sorumlu kişinin tespitine henüz mevcut yasal düzenlemelerde bir imkan yokken, TBK m.67 hükmünün kıyasen uygulanması, en azından olası bir zarar durumunda yapay zekanın mülkiyetine veya idaresine sahip, gerçek yahut tüzel kişilerin kusursuz sorumluluğunu gündeme getirebilir; hukuka aykırı eylemin yaptırımına karşılaşmasını temin edebilir.

3.5.5. Yapay Zeka Ürünlerinin 5846 Sayılı FSEK Kapsamında Eser Niteliği ve Telif Hakları Tartışması

5846 sayılı FSEK'nun bir fikri ve sanatsal çalışmayı eser olarak kabul etmesi için özetle dört ana kriterden bahsetmek mümkündür. Bunlar, kanunda sayılan eser grupları arasında yer alma, algılanabilir bir biçim özelliğinde olma, yaratıcı bir faaliyet sonucu meydana getirilme ve son olarak da sahibinin hususiyetini taşıma kriterleridir. Günümüzde teknolojik imkanlar sayesinde ulaşılan eşikte, bağımsız şekilde çeşitli ürünler ortaya koyabilen yapay zekalar bakımından anılan ilk iki şartın karşılanması noktasında herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Kanunda bahsedilen eser grupları cihetiyle bir yapay zeka tarafından edebiyat, müzik, güzel sanatlar veya sinema eserleri gibi türlerin üretilmesi ve bu ürünlerin algılanabilir düzeyde olması mümkündür. Örneğin California'da David Cope tarafından geliştirilen ANNIE isimli yapay zekanın dinleyicilerden aldığı tepkiler doğrultusunda müzik besteleme yeteneğiyle ortaya çıkan eserler, insan tarafından üretilen müzik eserlerinden farksızdır. ANNIE ayrıca müzik yapmakla yetinmeyerek, derin öğrenme sistemini

kullanmak suretiyle Japonya'ya has *'Haiku'* türünde bir de şiir yazmıştır.³⁴⁵ Benzer şekilde üst başlıklarda müzik besteleyen yapay zeka AIVA'dan bahsedilmiştir. Yine bu doğrultuda Almanya'da Konstanz Üniversitesinde görsel optimizasyon algoritmasıyla geliştirilen E-David isimli robot, muhteşem tuval resimleri oluşturmaktadır.³⁴⁶ E-David'in, tamamen otonom yapay zekaların fikri çalışmaları üretmesinde bir başlangıç olarak değerlendirildiğini belirtmek gerekmektedir.³⁴⁷ Ayrıca Cambridge Üniversitesinin yapay zeka çalışmaları dahilinde geliştirdiği bir bilgisayarın yazmış olduğu *'Beyond the Fence'* isimli müzikal, 2016 senesinde Londra'da sahnelenmiştir. Bilgisayara, hangilerinin daha başarılı hangilerinin başarısız olduğunu öğrenmesi maksatlı binlerce müzikal gösterilip dinletilmiş ve bilgisayar bunun sonunda 80'li yıllarda geçen bir aşk hikayesinden oluşan müzikali meydana getirmiştir.³⁴⁸ Görüldüğü üzere yapay zekalar artık otonom bir şekilde ve insan müdahalesi olmadan çeşitli eserler ortaya koyabiliyorlar. Üstelik bu eserlerin yaratıcılığı bir yapay zeka bakımından gayet başarılı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla 5846 sayılı FSEK cihetiyle bu ürünlerin eser olarak korunabilmesi için en kritik unsur, kanunun eser vasfı ve hukuki korumanın kapsamı olarak öngörmüş olduğu hususiyet şartıdır. Zira işlevi itibarıyla eserdeki hususiyet, eser sahibinin kişiliğine, bireyselliğine bağlanmakta ve eser sahibinin kişisel çabası neticesinde eserin üretildiğini garanti etmektedir.³⁴⁹ Doktrindeki genel görüş de hususiyeti meydana getiren kişisel çabanın ancak bir gerçek kişiden zuhur edebileceği yönündedir.³⁵⁰ Gerçek kişilerin yalnızca insan olabileceği görüşü nispetinde, yapay zekanın bir gerçek kişi olmadığı ortadadır. Yapay zeka için önerilen yasal kişilik modelleri de gerçek kişinin yasal statüsünden henüz uzaktır. İnsanın teknolojik imkanlarla tasarladığı yapay zeka, nihayetinde insan değildir. İnsan seviyesine her anlamda erişip erişemeyeceği ise henüz meçhuldür. Ancak otonom yapay zekalar ele alındığında (örneğin robot SOPHIA) hususiyet tartışması daha çetrefilli bir hale bürünebilir. Otonominin çeşitli bilim dallarında kabul görmüş farklı tanımları

³⁴⁵ Zorluel, 329.

³⁴⁶ Michelle Star. "Meet e-David, the Robot That Paints." *CNET*, 12 Temmuz, 2013, erişim 30 Kasım, 2019. <https://www.cnet.com/news/meet-e-david-the-robot-that-paints/>.

³⁴⁷ Zorluel, 329.

³⁴⁸ Aaron Souppouris . "The First 'Computer-Generated' Musical Isn't Very Good." Erişim 30 Kasım, 2019. <https://www.engadget.com/2016/03/02/beyond-the-fence-computer-generated-musical/>.

³⁴⁹ Tekinalp, 104.

³⁵⁰ Tekinalp, 104.

mevcuttur. Örneğin mühendislik bilimine göre otonom bir yapay zeka, bir defa aktive edilmesiyle gerçek dünyada, belirli alanlarda, uzun süre dıştan müdahaleye maruz kalmadan faaliyet yürütebilen bir sistemdir.³⁵¹ Felsefi yaklaşım ise yapay zekada otonomiye kendi amacını belirleme ve bu amaç doğrultusunda karar verebilme mekanizması olarak yorumlanmaktadır.³⁵² Hukuk bilimine göre otonomi, hak ve sorumlulukları kapsayacak bir yasal statüye, ehliyet ve kusur sorumluluğuna sahip olmayı ifade eder.³⁵³ Bu tanımlardan hareketle otonom yapay zekaların gerçekleştirdikleri eylemlerden kendilerinin sorumlu tutulacağını ve ortaya koymuş oldukları çalışmaların da kendilerine ait olacağı sonucu çıkmaktadır. 5846 sayılı FSEK bağlamında değerlendirildiğinde, yalnızca programlandığı kodlamaları kullanan ve mekanik süreçlere tabi olan veya tesadüfen bir ürün ortaya koyan yapay zekaların meydana getirmiş oldukları sonuçlar elbette eser olarak değerlendirilemez. Ancak yapay zekanın mekanik süreçlerden uzak, tesadüfi olmayan, aksine derin öğrenme gibi çeşitli yöntemlerle elde ettiği sonuç ve bilgileri toplaması, bunlardan çıkarımda bulunması, bunları işlemesi, nihayetinde de farklı opsiyonlar içerisinde bir tercih yaparak bir ürün ortaya çıkartması, otonominin gereğidir ve yapay zekayı o ürünün sahibi olarak değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Böylelikle otonom yapay zekaların meydana getirmiş oldukları ürünleri, 5846 sayılı FSEK'nun eser olarak koruması gerektiği söylenebilir. Zira kanunun '*eser sahibinin hususiyetini taşıma*' kriteri, otonom yapay zekaların ürünlerinde, doktrinde de hususiyete ilişkin yer alan '*orijinallik*'³⁵⁴, '*yenilik*'³⁵⁵, '*yaratıcılık*'³⁵⁶, '*özgün olma*'³⁵⁷ gibi estetik duyarlılığa ve fikri uğraşlara yönelik tanımlarla karşılandığı ortadadır. Bu tanımların yalnızca insan iç mülahazalarıyla ortaya konabilen unsurlar olduğu iddia edilebilir. Diğer bir söylemde yapay zekanın bir ürün meydana getirirken bir insan gibi içsel anlamlandırmalarda bulunamayacağı söylenebilir.³⁵⁸ Ancak fiil ehliyeti bulunmayan bir kimsenin, örneğin zihinsel engel sahibiyken veya trans halinde bilinci kapalıyken meydana getirdiği ürünleri eser ve kendisini eser sahibi kabul edip, son derece zeki

³⁵¹ Ersoy, 36.

³⁵² Ersoy, 36.

³⁵³ Ersoy, 36.

³⁵⁴ Tekinalp, 99 – 101.

³⁵⁵ Yarsuvat, 53.

³⁵⁶ Hirsch, 131.

³⁵⁷ Yargıtay HGK, E.2003/4-260, K.2003/271. (www.kazanci.com)

³⁵⁸ Zorluel, 337.

ve otonom özellikte yapay zekaların içsel anlamlandırmayı yapamayacakları gerekçesiyle ürünlerini eser ve kendilerini eser sahibi kabul etmemek de çelişkili görünmektedir.³⁵⁹ Yaratıcılığın yalnızca insan bilinci kökenli olduğu kabul edildiğinde, yapay zekanın hiçbir surette, ne kadar gelişmiş olursa olsun yaratıcı bir ürün ortaya koyamayacağı kabul edilmelidir.³⁶⁰ Ancak ileri sürülen ve yaratıcılığı öngörülemezlik olarak tasnif eden görüş dikkate alındığında, yapay zekanın tamamen rastgele, yazılım ve sisteminde bulunmayan bir ürünü meydana getirmesi halinde de, bu ürünün yaratıcı olarak kabul edilmesi gerekmektedir.³⁶¹

Fakat belirtilmelidir ki, otonom bir yapay zekanın meydana getirdiği ürünlerdeki hususiyet, yaratıcılık ve fikri çalışma şekli, bir insanın eserine yansıttığı hususiyeti, yaratıcılığı ve fikri süreçleri ile birebir aynı düzeyde olmadığı gibi oldukça da farklıdır.³⁶² Bu nedenle 5846 sayılı FSEK m.1B/a'nın eser vasfı için aradığı hususiyetin yapay zekalar tarafından karşılanamayacağı savı ileri sürülebilir. Bu görüşün kabul edilmesi halinde ise 5846 sayılı FSEK'nun yapay zeka ürünlerini eser olarak koruması imkansızlaşmaktadır.

Fakat 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 64. maddesinde belirtildiği üzere, *"Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır."* Böylelikle sanatsal faaliyetlerin ve fikri eserlerin korunması, devlet cihetiyle anayasal bir yükümlülüktür. Ayrıca 2709 sayılı Anayasa'nın 27. maddesi, *"Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir."* demek suretiyle, sanatsal ve fikri faaliyetlerde bulunmayı, anayasal güvence altına almaktadır. Anayasa lafzında ifade edilen *'her türlü araştırma'* betimlemesine yapay zeka sahasında gerçekleştirilen çalışmalar da dahil edilmelidir. Dolayısıyla otonom yapay zekaların insana faydalı düzeyde meydana getirmiş oldukları eserlerin korunması, bunları meydana getiren yapay zeka teknolojilerine destekte ve yatırımlarda bulunulması

³⁵⁹ Zorluel, 337.

³⁶⁰ Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, "Yapay Zekanın buluşlarının Patentlenmesi", *Uyuşmazlık Muhakemesi Dergisi*, S.11 (2018): 606.

³⁶¹ Bozkurt Yüksel, 607.

³⁶² Zorluel, 337.

gerektiği düşünöldüğünde, fikri mülkiyet hukuku çerçevesinde bir korumanın sağlanması önerilebilir. Mevcut düzenlemeler açısından ele alındığında, yapay zeka ürünlerinin bir bakımdan 5846 sayılı FSEK m.80 kapsamında korunması, mevcut şartlar açısından mümkün görölmelidir. İlgili madde, *“eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının...”* komşu haklarına dikkat çekmektedir. Böylelikle kanunun tanıdığı bağlantılı haklar çerçevesinde yapay zekanın meydana getirdiği ürünleri tespit eden kişiler, eser sahibi sayılmasalar da komşu haklara sahip olabilecek ve üçüncü kişilerce bu ürünlerin haksız çoğaltımını ve yayımlanmasını engelleyebileceklerdir.³⁶³ Dolayısıyla 5846 sayılı FSEK m.80, yapay zeka ürünlerinin en azından hukuki korumadan faydalanabilmeleri açısından önem arz edebilir.

Ancak yapay zeka ürünlerinin telif haklarının kime tanınacağı, yapay zekaların eser sahibi sıfatını kazanıp kazanamayacağı mevzuu ise tartışmalıdır. Bu tartışmaların alevlenmesini sağlayan oldukça ilginç bir dava halihazırda Kanada’da görölmektedir. Davanın konusu, sürreal ve soyut resimleri meydana getiren bir bilgisayarın telif haklarına ilişkindir. Kanada’da yerleşik olan ressam Adam Basanta’nın geliştirmiş olduğu bilgisayar, önce tarama işlemini gerçekleştirip, daha sonra elde ettiği görüntüleri, yapay zeka donanımı sayesinde, online veri tabanlarında insanlar tarafından çizilmiş olan resimlerle kıyaslamakta, görüntü ve resimler arasında bir uyuşma yakaladığı takdirde de bunu kaydederek kendiliğinden yayımlamaktadır. Bilgisayarın tarama sonucu meydana getirdiği görüntünün online veri tabanlarında herhangi bir insan yapımı eserle benzerlik göstermemesi halindeyse, görüntü otomatik olarak silinmektedir.³⁶⁴ Adam Basanta, geliştirmiş olduğu bilgisayarın meydana getirdiği resimleri incelerken, özellikle bir tanesinin 1950’li yılların soyut ve geleneksel tarzda üretilen eserlerine benzediğini farkettiğinde oldukça şaşırđını ve

³⁶³ Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), 248.

³⁶⁴ “Can an Artist Sue an AI over Copyright Infringement? | CBC Radio.” *CBCnews*, 12 Kasım, 2018, erişim 2 Aralık, 2019. <https://www.cbc.ca/radio/spark/409-1.4860495/can-an-artist-sue-an-ai-over-copyright-infringement-1.4860762>.

daha sonra bu resmin kendisine, aynı dönem ressamlarından Mark Rothko'nun bir eserini anımsattığını dile getirmiştir.³⁶⁵ Basanta'nın geliştirdiği bilgisayar, bu şekilde günde 1000 ila 1500 adet görüntü üretmekte, bunlar arasından da yaklaşık 20-50 tanesi sanal mecralarda yayımlanmakta fakat satışa sunulmamaktadır.³⁶⁶ Bilgisayar, anlatılan şekilde üretmiş ve yayımlamış olduğu resimlerin, hangi yüzdelik oranında ve hangi isimde mevcut esere benzediğini de belirtmektedir. Basanta'nın bilgisayarının, Montreal'de yaşayan Amel Chamandy isimli ressamın *'Your World Without Paper - 2009'* isimli eseriyle %85,81 benzerlik oranıyla yayımlamış olduğu bir resim, Chamandy'nın Basanti'ye karşı 40.000\$ tutarında telif hakkını ihlal gerekçesiyle bir tazminat davası açmasına sebep olmuştur.³⁶⁷ Davada ileri sürdüğü beyanlarında Chamandy, Basanta'nın geliştirmiş olduğu yapay zeka ile *'Amel Chamandy'* isim ve markasından haksız çıkar sağlamak suretiyle haklarını ihlal ettiğini, ayrıca dijital platformların, sanatçıların eserlerini tanıtımları adına önemini vurgulayarak, telif hakkı korumasının bu platformlara da uyarlanması gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁸ Yapay zeka araştırma ve çalışmaları camiasında yüksek yankı uyandıran bu dava için akademi dünyası da çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Ottawa Üniversitesi hukuk profesörü Jeremy de Beer'ın, Chamandy'nin telif haklarının ihlali gerekçesiyle açmış olduğu davaya yönelik açıklaması ise dikkat çekicidir. Beer, yapay zeka çağında, telif hakları ve fikri mülkiyete ilişkin türeyecek sorunların, bu olayın çok daha ötesinde seyredebileceğini vurgulayarak, özellikle de yapay zekanın kendi başına eser üretmeye başladıkça, eser sahipliği tartışmalarının bir çıkmaza girebileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda Beer, yapay zekanın meydana getirdiği eserler için bir makinenin mi, o makineyi ve yazılımı geliştiren kişinin mi yoksa o makine ve yazılımı kullanan kişinin mi telif haklarına sahip olacağı

³⁶⁵ Chris Hannay. "Artist Faces Lawsuit over Computer System That Creates Randomly Generated Images." *The Globe and Mail*, 4 Ekim, 2018, erişim 2 Aralık, 2019.

<https://www.theglobeandmail.com/arts/art-and-architecture/article-artist-faces-lawsuit-over-computer-system-that-creates-randomly/>.

³⁶⁶ Chris Hannay. "Artist Faces Lawsuit over Computer System That Creates Randomly Generated Images." *The Globe and Mail*, 4 Ekim, 2018, erişim 2 Aralık, 2019.

<https://www.theglobeandmail.com/arts/art-and-architecture/article-artist-faces-lawsuit-over-computer-system-that-creates-randomly/>.

³⁶⁷ "Post." Goodmans IP Blog, erişim 2 Aralık, 2019. <https://www.goodmansip.ca/post/can-an-artist-sue-an-ai-for-copyright-infringement>.

³⁶⁸ "Post." Goodmans IP Blog, erişim 2 Aralık, 2019. <https://www.goodmansip.ca/post/can-an-artist-sue-an-ai-for-copyright-infringement>.

sorusuna cevaben alternatif olarak kamu mülkiyeti müessesesini önermiştir.³⁶⁹ Beer'in açıklamalarının gün yüzüne çıkarttığı en belirgin husus ise, yapay zekanın insandan daha yaratıcı düzeyde bir eser meydana getirmesi halinde eser sahipliği haklarının kime tanınacağı ve ayrıca bir yapay zekanın meydana getirdiği ürünün sebep olduğu ihlallerden gerçek kişinin sorumlu tutulup tutulamayacağıdır.³⁷⁰ Chamandy ve Basanta davasından çıkacak olan karar kuşkusuz yapay zeka ve telif hakları için emsal niteliğinde olacaktır.

Yapay zekanın eser sahipliği ve telif hakları sorunsalına 5846 sayılı FSEK cihetiyle bir değerlendirmede bulunmak için, kanununun 1B/b maddesine bakmak gerekmektedir. İlgili madde eser sahibini, eseri meydana getiren kişi olarak tanımlamaktadır. Kanun, ikinci bölümünde eser sahibinin genel tarifini ise, *“Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir. Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır.”* şeklinde yapmaktadır. Bu kuralın doğrudan uygulanması halinde yapay zeka, meydana getirdiği ürün bakımından eser sahibi kabul edilebilecektir. Ancak üst başlıklarda da bahsedildiği üzere, 5846 sayılı FSEK m.2B/b *‘kişi’* tabirini kullanmaktadır ve hukukta kişi kavramının karşılığı, hak ve borç yükümlülüğü altına girebilen gerçek kişilerdir. Böylelikle 5846 sayılı FSEK'nun eser sahibi için düzenlediği maddi manevi haklara da yalnızca gerçek kişilerin sahip olabileceği söylenebilir. Bu bakımdan yapay zekanın gerçek kişi olmadığı gerekçesiyle meydana getirdiği ürünlerin telif haklarına sahip olamaması, eser sahipliği sıfatına haiz olamadığı için kanundan doğan hakları kullanamaması söz konusu olacaktır. Bu durum, kanunen karine olarak kabul edilen eseri meydana getirenin, eser sahibi sayılması ilkesinin de uygulanmasını engellemektedir.

³⁶⁹ “Post.” Goodmans IP Blog, erişim 2 Aralık, 2019. <https://www.goodmansip.ca/post/can-an-artist-sue-an-ai-for-copyright-infringement>.

³⁷⁰ “Can an Artist Sue an AI over Copyright Infringement? | CBC Radio.” CBCnews, 12 Ekim, 2018, erişim 2 Aralık, 2019. <https://www.cbc.ca/radio/spark/409-1.4860495/can-an-artist-sue-an-ai-over-copyright-infringement-1.4860762>.

Diğer yandan yapay zekanın bir ürünü meydana getirmesi için zemin ve olanakları hazırlayıp gerekli şartları sağlayan kişinin veya yapay zekanın mülkiyetini elinde bulduran kişinin de yapay zeka ürünlerinin sahibi olarak kabul edilebileceği yönünde görüşler de ileri sürülmektedir.³⁷¹ Bu bağlamda yapay zekanın geliştirilmesi için imkanları yaratan kişinin yapay zeka ürünlerinin de eser sahibi olarak kabul edilecek olması bakımından bir gerçek veya tüzel kişi olmasının herhangi bir fark yaratmayacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla yapay zekaya yatırım yapan şirketlerin, yapay zeka ürünlerinin sahibi olması söz konusu olabilecektir. Bu görüşün geçerlilik kazanması halinde, şüphesiz yapay zeka araştırma ve çalışmalarını yürüten tüzel veya gerçek kişilerin teşvik edilmesi ve yapay zeka alanındaki gelişmelerin çok daha ileri safhalara taşınması şeklinde olumlu yansımaları olabilecektir. Fakat yapay zekanın mülkiyetini elinde bulduran kişilerin yapay zeka ürünlerinin de eser sahibi kabul edilmesi, tıpkı yapay zeka için önerilen yasal kişilik olarak kölelik modelinin kabul edilmesiyle benzer bir şekilde, “bir şeyin aslına sahip olan kişi o şeyin teferruatına da sahip olur” ilkesine dayanmaktadır. Ancak yapay zekanın geliştirilmesinde hiçbir etkisi bulunmayan, diğer bir anlatımda yalnızca yapay zekanın mülkiyetine sahip olan bir kimsenin, yapay zeka ürünlerinin telif haklarına da sahip olması, bir yönüyle bu alanda yapılan çalışmalar açısından, diğer yönüyle de toplumsal barış ve huzur açısından olumsuz etkiler doğurabilecektir.

Daha evvelki kısımlarda da anlatıldığı üzere yapay insan modelinin yapay zekanın yasal kişiliği açısından uygulamaya konması dolayısıyla yapay zekanın eser sahipliği statüsüne erişmesi, bu önerinin henüz çok soyut ve kavramsal kalmış olması ve insan olmayan yapay zekaya ‘yapay insan’ vasfının tanınmasının olası bulunmaması nedeniyle mümkün görünmemektedir.

Yapay zeka için önerilen yapay vekil kişilik modeli kapsamında da yapay zekanın insanın vekili kabul edilmesi halinde, kendisinin meydana getirmiş olduğu ürünler üzerinde eser sahipliği konumu kanunun öngördüğü şekilde uygulamaya geçirilemeyecektir. Diğer bir söylemde yapay zekanın eser sahipliği yapay vekil kişilik

³⁷¹ euRobotics, 62, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf.

modelinin kabul edilmesi halinde temin edilemeyecektir çünkü yapay zeka kendi adına değil, insan adına vekaleten hareket etmiş olacağından, eser sahipliği vasfı da doğrudan insana özgülenmiş olacaktır.

Dolayısıyla önerilen kişilik modelleri arasında yapay zekanın meydana getirmiş olduğu ürünler üzerinde onun eser sahibi vasfını kazanmasına olanak tanıyacak olan model, elektronik kişilik modeli olarak belirmektedir. Zira bu model yapay zekanın bir sicilinin olmasını, eylemlerinin ve bunların sonuçlarının bu sicile işlenmek suretiyle kayıtlı tutulmasını, olası bir ihlalin yapay zeka tarafından sebep olunması halinde bu sicilde birikecek olan mali gelirden karşılanmasına imkan tanımaktadır. Böylelikle yapay zekanın meydana getirmiş olduğu ürünler üzerinde de eser sahipliğinden doğan haklarını kullanması mümkün olabilecektir.

SONUÇ

Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin yapay zeka araştırma ve çalışmalarına katkısı oldukça büyüktür. Kavramsal anlamda ilk defa 1956 senesinde hayat bulan yapay zeka, insanın kendine yardımcı olması maksadıyla ve belirli hususlarda yükümlülüklerini devredebileceği düşüncesiyle oluşturulmuş, ilgili alanlarda kat edilen mesafeler sayesinde ise artık insan hayatının her evresinde ve aşamasında kendini derinden hissettirip varlık göstermektedir. Akıllı telefonlardan 'smart' ev sistemlerine, tıp biliminden eğitim ve öğrenim meselelerine neredeyse her platformda yapay zeka ile karşılaşılabilir. İnsanla bu denli bütünleşmiş ve insan hayatıyla böylesine iç içe geçmiş yapay zeka uygulama ve sistemlerine hukuk biliminin duyarsız kalması düşünülemez. Nitekim hemen hemen hukuk dallarının tamamı yapay zeka ile ilgilenmeye başlamıştır. Zira yapay zekanın gün geçtikçe otonomlaşması, diğer bir anlatımda insan müdahalesi olmaksızın tecrübe ve deneyimleri nihayetinde yaptığı çıkarımlar sonucunda karar alma ve bu doğrultuda hareket edebilme kabiliyetine ulaşması da bunu gerekli kılmaktadır.

Fikri mülkiyet hukuku açısından otonom özellikte yapay zekaların tıpkı bir insan gibi çeşitli sanat eserlerini meydana getirmeleri, örneğin resim çizen, şarkı söyleyen, dans eden robotların, müzik besteleyen bilgisayarların ve ürettikleri eserlerin de sayısının gittikçe artması, yapay zeka ürünlerinin fikri mülkiyet hukuku bünyesinde bir eser olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olmayacağı ve bu ürünlerin eser olarak kabulü halinde telif haklarının kime verileceği, yani eser sahibi olarak kimin kabul edileceği tartışmalarını doğurmaktadır.

Bilindiği üzere fikri mülkiyet hukukunun amacı, fikir ve sanat eserlerini korumak suretiyle eser sahibinin de haklarının ihlal edilmesine engel olmaktır. 1952 yılından bu yana yürürlükte olan ve çeşitli dönemlerde revize edilen 5846 sayılı FSEK da 'amaç' başlığını taşıyan 1. maddesinde bu hususu, *"Bu Kanunun amacı, fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri ile... ürünleri üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek, korumak, bu ürünlerden yararlanma şartlarını düzenlemek,*

öngörülen esas ve usullere aykırı yararlanma halinde yaptırımları tespit etmektir.” şeklinde ifade etmektedir. Ancak 5846 sayılı FSEK'nun bir fikri çalışmayı eser olarak onaylayıp hukuki koruma sağlayabilmesi için, kanunun belirlemiş olduğu ve eserde aradığı birtakım kriterlerin, söz konusu fikri üründe kendini göstermesi gerekmektedir. Bu doğrultuda bir ürünün, eser olarak nitelendirilebilmesi için, öncelikle kanunun m.1B/a bendinde tayin etmiş olduğu edebiyat, bilim ve sanat eserleri kategorilerinden birine dahil edilebilir olması beklenmektedir. 5846 sayılı FSEK, numerus clausus ilkesine uygun olarak tayin ettiği eser gruplarını sayma yöntemini tercih etmiş, düzenlemiş olduğu 2, 3, 4, 5, 6, ve 7. maddelerinde de sırasıyla bu eser gruplarını, ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanatlar eserleri, sinema eserleri, işlenme ve derlenmeler ve alenileşmiş ve yayımlanmış eserler olarak belirtmiştir. Bunun yanında bir diğer ve hatta en önemli koşul ise, eserin sahibinin hususiyetini taşıması gerektiği mevzudur. Hususiyet kavramı, fikri mülkiyet hukukunun çekirdeğini teşkil etmektedir. 5846 sayılı kanun, hususiyetin önemini m.1/B a)'da eserin, sahibinin hususiyetini taşımasını ve yansıtmayı beklediğini ifade etmek suretiyle açıklamıştır. Çünkü hususiyet, Kıta Avrupası hukuk sistemlerinin fikri mülkiyet hukuku çerçevesinde bir hukuki koruma için öngördüğü şekilde, eseri eser sahibinin kişiliğine ve bireyselliğine bağlayan en önemli unsurdur. Türk Fikri Mülkiyet Hukuku alanında gerek literatürde gerekse de doktrinde hususiyet kavramının tanımı üzerinde sabitlenmiş ve genel anlamda benimsenmiş bir görüş yer almamaktadır. Dolayısıyla hususiyet kavramının kesin bir tanımı da yoktur. 5846 sayılı FSEK de hususiyet unsurunun kavramsal boyutuna ilişkin herhangi bir açıklamada ve tanımda bulunmamıştır. Ancak çeşitli yazarların ortaya koymuş olduğu farklı tanımlardan özetle hususiyet; fikri üründeki yaratıcılık, üslup, yenilik ve özgünlük olup, her eserde farklı düzeylerde belirebilmektedir. 5846 sayılı FSEK'nun bir ürünü eser olarak kabul etmesi için aradığı son unsur da, fikri çalışmanın algılanabilir bir şekle bürünmüş olması şartıdır. Bu husus, 1995 tarihli TRİPS sözleşmesinin 9/2 maddesindeki, *“Fikri hakların korunması, düşünceleri, usülleri, yöntemleri, uygulama esaslarını veya matematiksel kavramları değil, düşüncelerin ifade biçimini kapsar.”* hükmüyle de uyumludur. Diğer bir anlatımda kanun salt tasavvurda kalmış ve tasarrufa sunulmamış ürünleri korumamaktadır.

Eser sahipliğine ilişkin olarak da kanun 8. maddesinde de açıkça, “bir eserin sahibi, onu meydana getirendir.” denmektedir. Böylelikle eseri meydana getiren kişinin eser sahibi olduğu bir karine olarak kabul edilmektedir. 5846 sayılı FSEK, eserin birden fazla kişi tarafından meydana getirilebileceğini de kabul etmektedir. Birden fazla kişinin bir eseri oluşturmaları halinde, şayet eserin bölünmesi mümkünse, herkes meydana getirdiği bölümün eser sahibi sayılmaktadır ve böylelikle ortak bir eser sahipliğinden bahsedilmektedir; fakat eser bir bütün teşkil ediyor ve farklı kısımlara ayrıştırılmaz biçimdeyse, elbirliği halinde eser sahipliği söz konusu olmaktadır. Belirtilmelidir ki kanunun tasavvur ettiği eser sahibi ancak bir gerçek kişi olabilmektedir. Zira hukukun ‘kişi’ kavramına getirmiş olduğu tanım, hak ve borç sahibi olabilen bireylerle karşılanmaktadır. Dolayısıyla kanunu mali ve manevi haklar olarak tayin etmiş olduğu fikri haklardan, yalnızca gerçek kişiler yararlanabilmektedir.

Oluşum süreçlerinde felsefe, mitoloji, edebiyat, psikoloji ve biyoloji bilimleri ve evrim benzeri teorilerden yararlanan, kullanım ve oluşturulmasına yönelik yasama faaliyetleri kapsamında hakkında birtakım çalışmalara girişilen ve ‘insan zekasını model alan ve böylelikle bir bilgisayar veya makineye insan gibi akıl yürütme, anlam çıkartma, genelleme yapma ve geçmiş deneyimlerle öğrenme yetilerini kazandırma tekniği’ olarak tanımlanan yapay zekanın, özellikle 20. yüzyılda gösterdiği gayretli gelişmeler sonucunda, kendiliğinden sanatsal anlamda, çeşitli ürünleri yaratması söz konusu olmuştur. Film müziklerini besteleyen AIVA, Japonlara özgü ‘haiku’ türünde şiir yazan ANNIE ve resimler çizen BASANTA bilgisayarı bu anlamda bahsedilen yapay zekalardan sadece birkaç tanesini teşkil etmektedir. Adı geçen yapay zekaların 5846 sayılı FSEK kapsamında eser sahibi olarak kabulü ve oluşturmuş oldukları ürünlerin de aynı kanun cihetiyle eser olarak korunması mevzusu oldukça tartışmalıdır. En birincil sorun, yapay zekanın herhangi bir yasal statüsüne sahip olmayışıdır. Bu anlamda önerilen elektronik kişilik modeli, yapay insan modeli, yapay vekil modeli ve kölelik modelleri de her ne kadar yapay zekanın yasal kişilik statüsü ihtiyacını gidermek anlamında değerlendirilebilir olsalar da, en nihayetinde 5846 sayılı kanunun eser sahipliğini ve bu statüye dayalı telif haklarını temin ettiği ‘gerçek kişi’ niteliğini teşkil edemeyecekleri ortadadır. Bu nedenle FSEK m.8’in

doğrudan uygulanması durumunda eseri meydana getiren yapay zeka olduğu için, eser sahibini de yapay zeka olarak kabul etmek gerekirse de, yapay zeka bir insan, diğer bir deyişle hukukun tanımladığı anlamda bir 'gerçek kişi' değildir. Dolayısıyla hukuken yapay zekanın hak ve borç ehliyetine sahip olması da mümkün görünmemektedir. Bu aşamada yapay zeka ürünlerinin telif haklarının, yapay zekayı geliştiren kişiye veya kullanan kişiye tanınmasına yönelik yorumlar yapılmaktadır. Yapay zekayı geliştiren kişinin bu haklarla donatılması kuşkusuz yapay zeka araştırma ve çalışmalarını olumlu yönde tetikleyebilir. Fakat yapay zekanın mülkiyetine sahip olan kişilere bu hakların tanınması çeşitli sorunları da beraberinde getirebilir. Zira her hususta olduğu gibi yapay zekaya öncelikle maddi gücü elinde bulunan kesimlerin sahip olacağı, dolayısıyla yapay zekanın daha sonra toplum içerisinde yaygınlık göstereceği ve teknolojiden kendini soyutlamış toplulukların hiçbir surette yapay zekaya yanaşmayacağı varsayıldığında, toplumsal düzen ve huzurun bozulabileceği ortadadır.

Yapay zeka ürünlerinin kanun düzeyinde eser vasfına sahip olup olamayacağı ise, yukarıda anılan ve eserde aranan unsurlar düzeyinde değerlendirilmelidir. 5846 sayılı FSEK'nun belirlemiş olduğu eser grupları arasında yer alma ve algılanabilir bir biçime kavuşma koşullarının yapay zeka ürünleri tarafından sağlandığı söylenebilir. Ancak hususiyet şartı, hususiyet unsurunun insana özgü bir nitelik olduğunun kabulü halinde, yapay zeka ürünlerinde eksik kalacaktır. Nitekim otonom bir yapay zekanın meydana getirdiği üründeki hususiyet, yaratıcılık ve fikri çalışma şekli, bir insanın eserine yansıttığı hususiyeti, yaratıcılığı ve fikri süreçleri ile birebir aynı düzeyde olmadığı gibi oldukça da farklıdır. Bu nedenle yapay zeka ürünlerin 5846 sayılı FSEK kapsamında eser vasfına haiz olamayacağı da açıktır. Ancak 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 64. maddesinde belirtildiği üzere, *"Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır."* İlgili hüküm, kanun koyucu cihetiyle şüphesiz anayasal bir yükümlülük teşkil etmektedir. Bu nedenle sanatsal niteliğe sahip yapay zeka ürünlerinin de hukuki korumadan faydalanabileceği, sui generis bir kanun düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Yapay zeka ürünlerinin eser vasfının, unsurlarının, koruma

sürelerinin ve şekillerinin tayin edileceği yeni bir kanunla, yapay zeka ürünlerinin eser sahipliği de tesis edilebilir. Bu bağlamda son zamanlarda rağbet gören elektronik kişilik modeliyle, yapay zekanın eser sahipliğine bağlı telif hakları sorununun çözüme kavuşması mümkün görünmektedir. Zira elektronik kişiliğin yapay zekaya tanınması ve uygulamaya konması halinde, yapay zekanın kendi adına olan bir sicilde kayıtlı tutulması, eser sahibi olarak elde edeceği mali ve manevi haklarının karşılığının sicil dahilindeki bir fonda toplanması ve ilgili durumlarda bu fonun devreye sokulması, yapay zekanın fikri mülkiyet hukuku bağlamında eser sahipliğine de olanak tanımaktadır. Bu anlamda yapay zeka ve ürünleri için düzenlenecek ve uygulamaya konulacak kanun çalışmalarının yürütülmesi safhalarında, yapay zeka ürünlerinden en azından FSEK m.80 dolayısıyla korunması mümkün olmalıdır. Zira böylelikle kanunun tanıdığı bağlantılı haklar çerçevesinde yapay zekanın meydana getirdiği ürünleri tespit eden kişiler, eser sahibi sayılmasalar da komşu haklara sahip olabilecek ve üçüncü kişilerce bu ürünlerin haksız çoğaltımını ve yayımlanmasını engelleyebileceklerdir. Dolayısıyla 5846 sayılı FSEK m.80, yapay zeka ürünlerinin en azından hukuki korumadan faydalanabilmeleri açısından önem arz edebilir.

BİBLİYOGRAFYA

Akipek, İlhan. "John Locke'un Mülkiyet Hakkındaki Fikirleri". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C.11/ S.1. 1954.

Akipek, Jale G./Akıntürk, Turgut/Ateş Karaman, Derya. *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku C.I*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.

Akkurt, Sinan Sami. "Yapay Zekanın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. S.13. 2019.

Alain, Rich/ Knight, Kevin. *Artificial Intelligence*. Yeni Delhi: Tata McGraw-Hill, 1996.
Allahverdi, Novroz. *Uzman Sistemler Bir Yapay Zeka Uygulaması*. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım, 2002.

Aristoteles. *Politika*. Türkçeye Çeviri: Tunçay, Mete. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1975.
Arslanlı, Halil. *Fikri Hukuk Dersleri II: Fikir ve Sanat Eserleri*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1954.

Ateş, Mustafa. "Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye". *FMR Dergisi*. C.6/ S.1. 2006.

Ateş, Mustafa. *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.

Ateş, Mustafa. *Fikri Hukukta Eser*. Ankara: Turhan Yayıncılık, 2007.

Avaner, Esra Bengü. "Turing Testi Işığında Düşüncenin Multidisipliner İncelemesi III". *Türkiye Bioetik Dergisi*. C.5/ S.4. 2018.

Ayiter, Nuşin. *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1981.

Bağlar, Mehmet. "Trips Anlaşması Kapsamında Marka Hakkının Korunması". *Türk Patent Enstitüsü Markalar Daire Başkanlığı*. Ankara, 2015.

Bak, Başak. "Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. S.35. 2018.

Bappert, Walter. *Wege zum Urheberrecht*. Frankfurt: Klostermann 1962.

Bozbel, Savaş. *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2012.

Bozbel, Savaş. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2015.

Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru. "Yapay Zekanın Buluşlarının Patentlenmesi". *Uyuşmazlık Muhakemesi Dergisi*. S.11. 2018.

Bozkurt, Gülnihal. "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C.38. S.1. 1981.

Bulut, Nihat. "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırma Nedeni Olarak Ahlak". *A. Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*. C.4/ S.1-2. 2000.

Chopra, Samir/ White, Laurence. *Artificial Agents - Personhood in Law and Philosophy*.

https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_-_Personhood_in_Law_and_Philosophy, Erişim 28 Kasım, 2019.

Cruz, Luís Miranda. "Humanoid Robot NAO: Developing Behaviors for Soccer Humanoid Robots". *FEUP Bilgisayar Mühendisliği Yüksek Lisans Tezi*. 2011.

Cumalıoğlu, Emre. "Konusu Ahlaka Aykırı Fikir veya Sanat Eseri Olan Sözleşmelerin Geçerliliği". *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C.9/ S.115-116. 2014.

Çakmak, Diren. "Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Sayı 21. 2007.

Daude, Paul. *Lehrbuch des Deutschen literarischen, künstlerischen und gewerblichen Urheberrechts*. Stuttgart: Ferdinand Enke, 1888.

Doğaç, Asuman. "Uzman Sistemler". *TMMOB Elektrik Mühendisliği Odası Elektrik Mühendisliği Dergisi*. S.373. 1990.

Edit. Leroux, Christoph/ Labruto, Roberto. *euRobotics The European Robotics Coordination Action, Suggestion for a green paper on legal issues in robotics*. 31.12.2012. https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf, Erişim 28 Kasım, 2019.

Ercan, Cannur. "Robotların Fiillerinden Doğan Hukuki Sorumluluk Sözleşme Dışı Sorumluluk Hallerinde Çözüm Önerileri", *TAAD*, S.40. 2019.

Erel, Şafak N. *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2009.

Ersoy, Çağlar. *Robotlar, Yapay Zeka ve Hukuk*. İstanbul: XII. Levha Yayıncılık, 2019.

European Parliament. *Committee on Legal Affairs, Draft Report (2015/2103(INL))*. 2017. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-582443_EN.pdf?redirect, Erişim 28 Kasım, 2019.

Executive Office of the President, National Science and Technology Council Committee on Technology. *Preparing for the Future of Artificial Intelligence*. 2016. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf, Erişim 26 Kasım, 2019.

Feigenbaum, E.A. *Expert Systems The 1980's*. <https://stacks.stanford.edu/file/druid:vf069sz9374/vf069sz9374.pdf>, Erişim, 20 Kasım, 2019.

Franchi, Stefano/ Güzeldere, Güven. *Mechanical Bodies, Computational Minds*. Cambridge: MIT Press, 2005.

Güneş, İlhami. *Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2015.

Halikarnas Balıkcısı. *Anadolu Tanrıları*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2018.

Hirsch, E. Eduard. "Bern Sözleşmesi/ Genel Mülahazalar". *AÜHFD*. C. 7/ S. 1-2. 1950.

Hirsch, E. Eduard. *Fikrî ve Sinaî Haklar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1948.

Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Türkçe Çeviri: Lim, Semih. *Leviathan*. İstanbul: YKY, 2007.

Kalay, Mehmet. "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Türkiye". *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*. 2013.

Kara Kılıçarslan, Seda. "Yapay Zekanın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar". *YBHD*. C.4/S.2. 2019.

Kayıhan, Şaban, Etem Kara. *Uluslararası Yatırım Hukuku*. Ankara: Seçkin. 2017.

Kaynak, Büşra. "Türk ve Alman Fikri Mülkiyet Hukukunda Eser Kavramı". *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. S.15. 2018.

Kılıçoğlu, Ahmet. *Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2013.

Kılıçoğlu, Ahmet. *Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı Fikrî Haklar*. Ankara: Turhan Yayınevi, 2018.

Kıran, Abdullah. "Aristoteles ve Kölelik". *Route Educational and Social Science Journal*. C.5, S.14, 2018.

Kirsch, Russell. *Experiments With a Computer Learning Routine*. 1954. https://tsapps.nist.gov/publication/get_pdf.cfm?pub_id=821691, Erişim 15 Kasım, 2019.

- Kummer, Max. *Das Urheberrechtlich Schützbare Werk*. Bern: Stämpfli, 1968.
- Kurzweil, Ray. *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. NY: The Penguin, 2005.
- Lettl, Tobias. *Urheberrecht*. Mönih: C.H. Beck, 2018.
- Löwenheim, Ulrich. *Handbuch des Urheberrechts*. Mönih: C.H. Beck, 2010.
- Nilsson, Nils J. *Yapay Zeka Geçmişi ve Geleceği*. Çeviren: Doğan, Mehmet. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayın Evi, 2019.
- O. Hebb, Donald. *The Organization of Behavior: A Neurophysiological Theory*. NY: John Wiley, 1949.
- Oğuzman, M. Kemal, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir. *Kişiler Hukuku*. İstanbul: Seçkin. 2019.
- Oğuzman, M. Kemal, Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II*. İstanbul: Vedat Kitapçılık. 2014.
- Öztan, Fırat. *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2008.
- Öztırak, İlhan. *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBBF, 1971.
- Perennou, Thomas. *State of The Art on Legal Issues*. 2014. <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.deliverable.1.pdf>, Erişim 28 Kasım, 2019.
- Pfeifer, Karl – Nikolaus. *Individualität im Zivilrecht: der Schutz persönlicher, gegenständlicher und wettbewerblicher Individualität im Persönlichkeitsrecht, Immaterialgüterrecht und Recht der Unternehmen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001.
- Pirim, Harun. "Yapay Zeka". *Journal of Yaşar University*. C.1/ S.1. 2006.
- Rehbinder, Manfred. *Urheberrecht*. München: C.H. Beck, 2008.
- Schank, Roger. "The Dark Ages of AI". *AI Magazine*. C.6/ S.3. 1985.
- Singer, Peter W. *Wired For War: The Robotics Revolution an Conflict in The Twenty-first Century*. NY: The Penguin, 2009.
- Solum, Lawrence B. "Legal Personhood for Artificial Intelligence". *North Carolina Law Review*. C.70. S.4. 1992.
- Suluk, Cahit/Karasu, Rauf/Nal, Temel. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2017.

Taylor, Charles. *Human Agency and Language, Philosophical Papers I*. Cambridge University Press. 1985.

Tekinalp, Ünal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012.

Tosun, Yalçın. *Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*. İstanbul: XII Levha, 2009.

Turing, M. Alan "Computing Machinery and Intelligence". *Mind*. C.49/ S.236. 1950.

Wandtke, Arthur – Axel. *Urheberrecht*. Berlin: De Gruyter, 2017.

Webber, Bruce. "Swift and Slashing, Computer Topples Kasparov". *New York Times*. 1997.

Yağcı, Mine. *Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk (TBK m.116)*. İstanbul: On İki Levha. 2018.

Yarsuvat, Duygun. *Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, 1984.

Yavuz, Cevdet. "Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na Göre 'Kusursuz Sorumluluk Halleri' ve İlkeleri". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. C. 14. S.4. 2008.

Yavuz, Levet/Alica, Türkay/Merdivan, Fethi. *Fikir ve Sanat Eerleri Kanunu Yorumu C.I* Ankara: Seçkin, 2013.

Yılmaz, Atınc. *Yapay Zeka*. İstanbul: KODLAB 186, 2017.

Yüce, Tuncay. "Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 8. S. 2. 2017.

Yüksel, Metin. "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. C.57/ S.4. 2002.

Zorluel, Mustafa. "Yapay Zeka ve Telif Hakkı". *TBB Dergisi*. C.142. 2019.

İnternet Kaynakları:

<https://www.eu-robotics.net/sparc/about/index.html>. [erişim 26 Kasım, 2019.]

<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/05/01/4-1-biten-alphago-lee-sedol-karsilasmasi-ve-yapay-zeka-insani-goda-da-yendi/>. [erişim 23 Kasım, 2019.]

<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/03/01/insan-ve-yapay-zeka-go-cephesinde-karsi-karsiya/>. [erişim 23 Kasım, 2019.]

<http://www.ntboxmag.com/2017/03/09/besteci-yapay-zeka-aiva/>. [erişim 22 Kasım, 2019.]

<https://venturebeat.com/2016/11/03/why-the-irobot-roomba-980-is-a-great-lesson-on-the-state-of-ai/>. [erişim 22 Kasım, 2019.]

<https://www.cbc.ca/radio/spark/409-1.4860495/can-an-artist-sue-an-ai-over-copyright-infringement-1.4860762>. [erişim 2 Aralık, 2019.]

<https://www.nature.com/articles/d41586-018-05773-y>. [erişim 14 Kasım, 2019.]

<https://www.nature.com/articles/d41586-018-05773-y>. [erişim 14 Kasım, 2019.]

<http://www.cis.umassd.edu/~ivalova/Spring08/cis412/Old/DEEPBLUE.pdf>. [erişim, 22 Kasım, 2019.]

<https://www.dw.com/tr/abd-yapay-zekaya-sahip-ih-gelistirdi/a-37078770>. [erişim, 23 Kasım, 2019.]

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/dunyanin-ilk-vatandas-robotu-sophia-aile-kurmak-istiyor-40657329>. [erişim, 27 Kasım, 2019.]

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41780346>. [erişim 27 Kasım, 2019.]

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/120-ekonomik-sosyal-ve-kulturel-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/>. [erişim 22 Ekim, 2019.]

http://www.universelle-automation.de/1966_Boston.pdf. [erişim 19 Kasım, 2019.]

<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/eser>. [erişim 23 Ekim, 2019.]

<http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/>. [erişim 17 Ekim, 2019.]

<https://www.habererk.com/gundem/iste-yapay-zeka-destekli-suru-ih-lar-h122544.html>. [erişim 23 Kasım, 2019.]

<https://www.theglobeandmail.com/arts/art-and-architecture/article-artist-faces-lawsuit-over-computer-system-that-creates-randomly/>. [erişim 2 Aralık, 2019.]

<https://www.theglobeandmail.com/arts/art-and-architecture/article-artist-faces-lawsuit-over-computer-system-that-creates-randomly/>. [erişim 2 Aralık, 2019.]

<https://www.timeturk.com/hezarfen-ahmet-celebi/biyografi-796210>. [erişim 15 Kasım, 2019.]

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/polise-kanli-pusu-5-olu-40137332>. [erişim 27 Kasım, 2019.]

<http://www.research.ibm.com/deepblue/meet/html/d.2.shtml>. [erişim 22 Kasım, 2019.]

<https://www.wipo.int/about-wipo/en/>. [erişim 19 Ekim, 2019.]

<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/robot-etigi-ve-uc-robot-yasasi-41350024>. [erişim 15 Kasım, 2019.]

<https://arkeofili.com/antik-yunan-mitlerinde-yapay-zeka/>. [erişim 15 Kasım, 2019.]

http://www.currybet.net/cbet_blog/2011/07/rebooting-rossums-universal-robots.php. [erişim 13 Ekim 2019.]

<https://qz.com/495614/computers-can-now-paint-like-van-gogh-and-picasso/>. [erişim 23 Kasım, 2019.]

<https://www.goodmansip.ca/post/can-an-artist-sue-an-ai-for-copyright-infringement>. [erişim 2 Aralık, 2019.]

<https://medium.com/@roelljr/why-alpha-go-is-a-bigger-game-changer-for-artificial-intelligence-than-many-realize-64b00f54a0>. [erişim 23 Kasım, 2019.]

<https://bilimveutopya.com.tr/evrim-ve-yapay-zeka>. [erişim 16 Kasım, 2019.]

http://www.asimovonline.com/asimov_FAQ.html#series13. [erişim 15 Kasım, 2019.]

<https://www.hansonrobotics.com/sophia/>. [erişim 22 Kasım, 2019.]

<https://www.engadget.com/2016/03/02/beyond-the-fence-computer-generated-musical/>. [erişim 30 Kasım, 2019.]

<https://www.cnet.com/news/meet-e-david-the-robot-that-paints/>. [erişim 30 Kasım, 2019.]

<https://www.wired.com/beyond-the-beyond/2019/06/beijing-artificial-intelligence-principles/>. [erişim 2 Aralık, 2019.]

<http://www.telifhaklari.gov.tr/Telif-Hakki-Nedir>. [erişim 17 Ekim 2019.]

<https://sozluk.gov.tr/?kelime>. [erişim 23 Ekim, 2019.]

https://web.itu.edu.tr/~sonmez/lisans/es/uzman_sistemler_giris.pdf. [erişim 20 Kasım, 2019.]

<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>. [erişim 26 Kasım, 2019.]

<http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI>. [erişim 19 Ekim, 2019.]

<http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=12&articleID=787&bhcp=1>. [erişim 15 Kasım, 2019.]

